

INDIKATORI ZA PROCJENU MEDIJSKIH SLOBODA
U ZEMLJAMA ČLANICAMA VIJEĆA EVROPE

IZVJEŠTAJ U SJENI za Bosnu i Hercegovinu

SADRŽAJ

Uvod	4
1 Medijska slika Bosne i Hercegovine	5
2 Uvod u medijski zakonski okvir u BiH	5
3 Analitički okvir	6
4 Metodološki pristup	8
5 Analiza indikatora	10
Indikator 8.1. Zakoni i njihova implementacija.....	10
Indikator 8.2. Pravo na kritiku	12
Indikator 8.3. Jezik mržnje, politizacija zakona i prava na slobodu izražavanja	13
Indikator 8.4. Kriteriji za zapošljavanje novinara	15
Indikator 8.5. Izbalansirano izvještavanje o političkim subjektima.....	16
Indikator 8.6. Sloboda rada za strane novinare	17
Indikator 8.7. Programi na jezicima manjina	18
Indikator 8.8. Povjerljivost izvora	19
Indikator 8.9. Pravo ekskluzivnog izvještavanja.....	20
Indikator 8.10. Pristup informacijama vs. privatnost.....	21
Indikator 8.11. Radni uvjeti novinara	22
Indikator 8.12. Sloboda novinarskog udruživanja.....	25
Indikator 8.13. Nezavisnost uređivačke politike	27
Indikator 8.14. Institucionalna zaštita novinara	28
Indikator 8.15. Licenciranje i dozvole za rad medija.....	30
Indikator 8.16. Jednak pristup kanalima distribucije	32
Indikator 8.17. Sprečavanje cenzure medija.....	33
Indikator 8.18. Transparentnost vlasništva i poslovanja.....	34
Indikator 8.19. Finansiranje medija od države.....	36
Indikator 8.20. Depolitizacija javnih medija	37
Indikator 8.21. Zaštita profesionalizma u javnim emiterima	39
Indikator 8.22. Odnos države i privatnih medija.....	40
Indikator 8.23. Nespojivost političkih i medijskih funkcija	41
Indikator 8.24. Otvorenost organa vlasti prema medijima.....	42
Indikator 8.25. Medijska samoregulacija.....	44
Indikator 8.26. Zaštita novinara od korupcije	46
Indikator 8.27. Periodični izvještaji vlasti o stanju medijskih prava.....	47
Dodaci	48
Procjena slobode medija u Bosni i Hercegovini po zadatim Indikatorima za mjerenje medijskih sloboda u zemljama članicama Vijeća Europe	

UVOD

Sloboda medija je ključni uslov za razvoj demokratskog društva koje štiti i poštuje osnovna ljudska prava. Razvoj društva sa visokim demokratskim standardima je obaveza SVIH zemalja koje su članice Vijeća Evrope (VE). Radi mogućnosti analize ovih sloboda, Parlamentarna skupština Vijeća Evrope je usvojila *Indikatore* na osnovu kojih je moguće procijeniti slobodu medija u zemljama članicama ove evropske organizacije.

Po usvajanju *Indikatora za procjenu medijskih sloboda*, evropski parlamentarci su prihvatili i poseban dokument, pod nazivom *Preporuka 1848 (2008)*, pozivajući se na *Rezoluciju 1636/2008*, kojim su obavezali vlade zemalja članica da same procjenjuju medijske slobode u svojim zemljama, na osnovu preporučenih *Indikatora*. Ova obaveza uslijedila je nakon ozbiljnih problema sa kojima su se, uprkos dobrim zakonima i primjeni evropskih principa slobode izražavanja, suočile mnoge članice Vijeća Evrope, a među njima na poseban način i zemlje u tranziciji. *Indikatori* su usvojeni 2008. godine. Od tada do danas, vlasti u Bosni i Hercegovini (od opštinskog do državnog nivoa) nisu pokazale nikakvo zanimanje za ove *Indikatore*, niti za procjenu njihove primjene u zemlji, niti za ocjenu institucionalne spremnosti za zaštitu slobode izražavanja i osnovnih ljudskih prava novinara i medijskih uposlenika.

Udruženje/udruga BH novinari i Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, uz podršku organizacije Civil Rights Defenders, CRD, prihvatili su se 2010. godine ovog odgovornog posla - izrade prvog *Izveštaja u sjeni*, na osnovi dubinske i stručne analize primjene predloženih *Indikatora* Vijeća Evrope. Osnovni motiv je bio da nevladine organizacije, medijski eksperti, branitelji ljudskih prava, javne ličnosti, predstavnici pravosuđa i sami novinari *pomognu* Vijeću ministara BiH, tako što će uraditi *Izveštaj* i ponuditi ga na usvajanje državnom Parlamentu, kako bi on postao obavezujući dokument za zakonitu i institucionalnu zaštitu prava na slobodu izražavanja i slobodu informisanja svih bosanskohercegovačkih građana.

Pokretači ove inicijative izradili su vlastitu metodologiju provjere primjenjivosti *Indikatora* VE, koju, također, namjeravaju ustupiti Vijeću ministara BiH, kako bi ono moglo ubuduće raditi ovakve i slične izvještaje.

Ključno pitanje, koje je postavljeno, kao projektni zadatak, bilo je: možemo li i kako osigurati primjenjivost zakona koji štite slobodu izražavanja i poštivanje univerzalnih novinarskih standarda u bosanskohercegovačkim medijima i lokalnom medijskom okruženju? Također, ako se ima u vidu činjenica da je BiH, neposredno nakon rata, razvila medijsko zakonodavstvo, etičke standarde i profesionalne institucije i organizacije po uzoru na evropske zemlje, po čemu je postala najnaprednija u regiji zapadnog Balkana, logički se nametnulo još jedno pitanje: kako je moguće da, u gotovo idealnom legalnom okviru za rad medija i novinara, bilježimo pad kvaliteta novinarstva u BiH i porast nasilja nad slobodom izražavanja u najrazličitijim oblicima?

Izveštaj koji je pred vama sadrži veoma iscrpne odgovore na oba pitanja, sa preciznim preporukama za mijenjanje loših praksi.

1. MEDIJSKA SLIKA BOSNE I HERCEGOVINE

BiH je podijeljeno društvo, što je determinisano njenim ustavnim uređenjem, i ova je činjenica važna za razumijevanje njenog medijskog sistema. Tako su mediji u BiH podijeljeni duž entitetskih, nacionalnih, političko - interesnih i ekonomskih linija.

Medijsko tržište u BiH je fragmentirano i prezasićeno. Na manje od 4 miliona stanovnika u BiH izlazi 9 dnevnih novina, 4 news magazina (i na desetine raznolikih periodičnih publikacija), djeluje 6 novinskih agencija¹, te isto toliko (6) profesionalnih udruženja novinara. Kada su u pitanju elektronski mediji, uz javni servis, koji je, također, kompleksan, (sastoji se od 6 emitera - Federalne TV i radija, TV Republike Srpske i odgovarajućeg entitetskog radija, te krovnog emitera – BHTV1 i BH radija 1), u BiH dozvole za emitiranje ima 46 televizijskih stanica, i 151 radio postaja.² Medijski prihodi (od oglašavanja, RTV takse, donacija, javnog finansiranja) su ograničeni, uzimajući u obzir veliki broj medija, i procjenjuju se na oko 60 miliona eura godišnje. Oko 60 posto tih prihoda pripada javnim radiotelevizijskim emiterima.

Javni radiotelevizijski sistem BiH nastao je pod snažnim pritiskom međunarodne zajednice. On ima specifičnu i kompleksnu strukturu koja slijedi teritorijalne i etničke podjele u BiH, principe ravnopravne zastupljenosti, političke korektnosti i nacionalnog ključa. Čine ga tri javna emitera: krovni servis (BHRT), te dva entitetska – Radio - televizija Federacije BiH i Radio - televizija Republike Srpske. Gledanost i uticaj krovnog emitera, BHTV, daleko su manji od TV FBiH ili komercijalne TV Pink BH. Uz brojne finansijske i kadrovske probleme i česte indirektno političke pritiske na uređivačku politiku, krovna bh. televizija pokušava održati svoj proklamovani primarni cilj – profesionalno, pravovremeno, ujednačeno, politički korektno izvještavanje o temama u javnom interesu za sve građane Bosne i Hercegovine.

Recentna istraživanja (Mediaplan, 2010) o medijskom praćenju političkih subjekata tokom predizbornog perioda pokazuju kako ni entitetski javni emiteri nisu imuni na „političko favoriziranje“ i afirmativno izvještavanje o podobnim političkim subjektima.

Uvjeti za rad novinara vrlo su teški i nepovoljni - neredovne i male plate, nedefinirani radni status te ugovor o radu koji im ne garantira sigurna radna mjesta. Većina profesionalnih novinara, udruga i sindikata poprilično je pasivna i ne predstavlja adekvatno interese svojih članova. Kada govorimo o slobodi medija, rezultati anketnog istraživanja BH Novinara i Friedrich Ebert Stiftung pokazuju da 35,1 % ispitanika u cijeloj BiH (33,70% u FBiH, 36,90% u RS-u) smatra da sloboda medija u Federaciji BiH uopšte nije ili je malo prisutna u 2011. godini. 53,10% ispitanika u BiH (64,50% u FBiH, 38,10% RS-u) smatra da sloboda medija u Republici Srpskoj uopšte nije ili je malo prisutna u 2011. godini. Također, 6,10% ispitanika u BiH (7,90% u FBiH, 3,60% u RS-u) smatra da je neadekvatan zakonski okvir jedna od osnovnih prepreka slobodnom radu medija. Uz to, 28,20% ispitanika u BiH (26% u FBiH, 31,90% u RS-u) smatra da je najprije potrebno osigurati bolju primjenu zakona o zaštiti prava novinara kako bi se unaprijedili novinarski rad i kvalitet izvještavanja.

2. UVOD U MEDIJSKI ZAKONSKI OKVIR U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina je kao članica Vijeća Evrope prihvatila sve međunarodne konvencije o ljudskim pravima i formalno ih uvrstila kao sastavni dio ustavnog poretka zemlje, što znači da su međunarodne konvencije o zaštiti slobode izražavanja sastavni dio domaćeg prava. U **Ustavu Bosne i Hercegovine** (Aneks IV Dejtonskog mirovnog sporazuma), kao i u **ustavima oba entiteta**, izričito se navodi odredba po kojoj se “pravo i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda direktno primjenjuju” i “imaju prioritet nad svim ostalim zakonima” (Ustav BiH, član II, stav 2).

Ustav BiH je u članu II – Ljudska prava i osnovne slobode, zagarantovao najviši nivo ljudskih prava i sloboda, među kojima i pravo na slobodu izražavanja. Da bi se ova ustavna odredba mogla primijeniti u praksi, a zbog nepostojanja političke volje vlasti u oba entiteta da same obezbijede stvaranje neophodnog pravnog okvira koji bi omogućio novinarima da profesionalno i samostalno rade u okruženju, Visoki predstavnik je krajem jula 1999. godine donio **Odluku o slobodi informisanja i ukidanju krivične kazne za klevetu i uvredu** (Službeni glasnik BiH 14/99). Ustavi dva entiteta također sadrže takve garancije. Ustav Federacije BiH u dijelu u kojem govori o ljudskim pravima i slobodama, u članu 1., garantuje osnovne slobode u koje ubraja “slobodu govora i štampe, te slobodu savjesti i uvjerenja...”. Ustav Republike Srpske, u dijelu II (Ljudska prava i slobode), član 25., navodi da je “zajamčena sloboda misli i opredjeljenja, savjesti i uvjerenja, kao i javnog izražavanja mišljenja”.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama BiH (PS BiH broj 57/00 23. listopada 2000. godine) promatra informaciju kao dobro koje pripada svim građanima, a ne ekskluzivitet vlasti, i propisuje da su vlasti dužne dati građanima na uvid svaku informaciju, ne izuzimajući a priori ni one iz domena nacionalne ili vojne sigurnosti. Izuzetak od pružanja informacija moguć je samo nakon provedenog testa javnog interesa, odnosno utvrđivanja da li objavljivanje informacije više koristi ili šteti javnosti. Na entitetskom nivou također postoje zakoni o slobodnom pristupu informacijama, koji su usklađeni sa državnim.

1 Podaci su preuzeti sa stranice Vijeća za štampu BiH, <http://www.vzs.ba>, pristupljeno 31. januara 2012.

2 Podaci su preuzeti sa stranice Regulatorne agencije za komunikacije, 31. januar 2012. <http://www.cra.ba/bih/index.php?uid=1273787399>

Zakon o komunikacijama BiH (Službeni glasnik BiH, brojevi 31/03 i 75/06), u članu 4., definira regulatorne principe emitiranja i telekomunikacija, gdje stoji kako oni obuhvataju „zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja poštujući općeprihvaćene standarde ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, tačnosti i nepristranosti“. Također, u istom članu, garantiran je „pristup javnim telekomunikacionim uslugama za sve korisnike, na transparentnom, objektivnom i nediskriminatorском osnovu, koje operater telekomunikacija može osigurati uz razumnu dobit“.

U ovom kontekstu važni su i **Zakon o osnovama javnog RTV sistema** i **Zakon o javnom RTV servisu BiH** (Službeni glasnik BiH, 37/03), doneseni u maju 2005. godine. Prvi se odnosi na uređenje odnosa između tri javna RTV servisa (RTV BiH, RTV Federacije i RTV RS) i zajedničkog subjekta – Korporacije javnih RTV servisa, a drugi ima i nadležnosti da daje pojedinačne dozvole za tri javna servisa, da daje smjernice za prilagođavanje programa, tako da budu prilagođeni konstitutivnim narodima i građanima na tri jezika i dva pisma, (ali ne daju se smjernice u pogledu nacionalnih manjina i obaveza prema njima), regulišu položaj i plaće zaposlenih, te regulišu njihove obaveze u slučaju štrajka.

Zaštitu od klevete u Bosni i Hercegovini regulišu **Zakon o zaštiti od klevete u Federaciji BiH** (Službene novine Federacije BiH, broj: 59/02), **Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske**, objavljen u Službenom glasniku Republike Srpske, broj: 37/01, te **Zakon o zaštiti od kleveta Distrikta Brčko** (Službeni glasnik Distrikta Brčko, broj 0 - 02 - 022 - 213/03). Također se supsidijarno primjenjuju **Zakon o obligacionim odnosima** (Službeni list SFRJ br. 29/78, 39/85 i 57/89, Službeni list RBiH br. 2/92, 13/93 i 13/94) i Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 17/93 i 3/96), **Zakon o parničnom postupku u Republici Srpskoj i u Federaciji BiH**, kao i **Zakon o izvršnom postupku**, na snazi u Republici Srpskoj i u Federaciji BiH.

Ponašanje medija u izbornom periodu regulisano je **poglavljem 16 Izbornog zakona**, kao i **Pravilnikom o medijskom predstavljanju političkih subjekata** u periodu od dana raspisivanja do dana održavanja izbora, koji donosi Centralna izborna komisija BiH.

Iako trenutno ne postoji izdvojena legislativa u vezi sa vlasništvom nad medijima, pitanje koncentracije vlasništva nad medijima je regulisano **Pravilom Regulatorne agencije i Zakonom o konkurenciji u BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 48/05), s obzirom na to da su oni na posredan ili neposredan način uključeni u trgovinske aktivnosti.

Novinarima, kao i svim ostalim zaposlenim u BiH, garantuju se prava iz **Zakona o radu** (Sl. novine FBiH br. 43/99, 32/00, 29/03) koja se odnose na obaveze poslodavca da sa novinarima zaključi ugovor o radu, da im, prema tom ugovoru, vrši uplate za zdravstveno i penziono osiguranje, da prema odredbama ugovora njihovo radno vrijeme ne smije biti duže od onog koje je predviđeno zakonom, ne smije im se uskratiti pravo na godišnji odmor i na plaćeno odsustvo, te im se ne smije isplatiti plata manja od ugovorene.

3. ANALITIČKI OKVIR

Referentni okvir za izradu ove analize predstavljaju Indikatori koje je usvojila Parlamentarna skupština Vijeća Evrope (PSVE), u vidu Rezolucije 1636 (2008)³, na osnovu Preporuke 1848 (2008). Pozivajući se na medijske principe, kao preduvjet za ostvarivanje pune demokratičnosti jednog društva, PSVE poziva na kvalitetnu, kontinuiranu i sistematsku analizu nacionalnog medijskog okruženja sa ciljem da se lakše identificiraju problematična pitanja i mogući neuspjesi. Kako su iste preporuke poslane na adrese državnih institucija svih zemalja članica VE, pretpostavka je bila da će to omogućiti jedinstveni komparativni uvid u medijsku scenu ovih zemalja, te biti dobra osnova za međusobnu razmjenu iskustava ili diskusiju radi kreiranja potencijalnih aktivnosti u pravcu prevazilaženja evidentiranih problema.

Indikatori medija u demokratiji

Vijeće Evrope je na Jesenjoj sjednici 29. Septembra do 3. Oktobra 2008. godine, donijelo *Preporuku* da „Države trebaju mjeriti svoj nivo medijske slobode prema ‘indikatorima’ Vijeća Evrope“.

03/10/2008] „Zemlje članice i parlamenti članovi Vijeća Evrope bi trebali vršiti periodičnu procjenu stanja i nivoa svojih medijskih sloboda mjereći svoje zakone i praksu prema rasponu osnovnih načela koje je uspostavilo Vijeće Evrope“, rekla je Skupština danas. Parlamentarci su predložili spisak takvih „indikatora“ u Rezoluciji zasnovanoj na izvještaju Wolfgang Wodarga (Njemačka, SOC).

Preporuke 1848 (2008)¹

1. Parlamentarna skupština se poziva na svoje **Rješenje 1636** (2008) o indikatorima za medije u demokratiji i preporučuje Savjetu ministara:

1.1. da podrži spisak osnovnih načela iz navedenog rješenja;

1.2. da uzme u obzir ovaj spisak pri procjeni medijske situacije u zemljama članicama;

³ Diskusiji u PS Vijeća Evrope prethodila je rasprava na sjednici Komiteta za kulturu, nauku i obrazovanje, održana 7. jula, gdje je izvjestitelj Mr. Wolfgang Wodarg, predstavnik socijalističke grupe iz Njemačke, prezentirao nacrt ove rezolucije. Vidjeti više na: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc08/EDOC11683.htm>

1.3. da uspostavi indikatore za funkcionalno medijsko okruženje u demokratiji zasnovano prema ovom spisku, kao i da uspostavi periodične izvještaje sa profilom svih zemalja članica, uzimajući u obzir njihovu medijsku situaciju.

S tim u vezi, Vijeće Evrope je putem svoje *Rezolucije*, državama članicama uputilo jasne upute, smjernice, sa ciljem da se ove analize urade. Te upute sastoje se od 27 definiranih indikatora:

INDIKATORI ZA PROCJENU MEDIJSKIH SLOBODA

u zemljama članicama Vijeća Evrope

(Rezolucija 1636/ 2008)

1. Parlamentarna skupština ponovno podsjeća na važnost slobode medija. Sloboda izražavanja i informiranja u medijima predstavlja suštinski uslov demokratije. Učešće javnosti u demokratskom procesu odlučivanja zahtijeva da javnost bude dobro informirana i da ima mogućnost slobodno raspravljati o različitim mišljenjima.

2. Sve države članice Vijeća Evrope su se obavezale da će poštovati demokratske standarde. Demokratija i vladavina prava su uslovi potrebni za članstvo u Vijeću Evrope. Stoga, države članice same moraju stalno nadgledati i kontrolirati svoj nivo demokratije. Međutim, demokratski standardi predstavljaju i dio općepriznatih ljudskih prava u Evropi te stoga više nisu unutrašnje pitanje države. Države članice Vijeća Evrope moraju i analizirati stanje demokratije u svim drugim državama članicama, posebno na nivou Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope.

3. Vijeće Evrope uspostavilo je standarde za Evropu koji se tiču medijskih sloboda u članu 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima, te donijelo određeni broj srodnih preporuka Komiteta ministara, kao i rezolucija i preporuka koje je usvojila Parlamentarna skupština.

4. Parlamentarna skupština, također, prati stanje medijskih sloboda prije održavanja nacionalnih izbora i daje analizu na osnovu standarda koje je uspostavilo Vijeće za demokratske izbore, koje čine predstavnici Komisije za demokratiju putem zakona (Venecijanska komisija), Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Evrope, te Parlamentarna skupština.

5. Skupština pozdravlja usporedne ocjene situacije u pogledu nacionalnih medija koje su sačinili, na primjer, *Reporter bez granica* (Pariz), *Međunarodno vijeće novinara* (Beč), *Article 19* (London) i druge organizacije. Njihov rad omogućava vrlo bitnu javnu kontrolu medijskih sloboda, mada ne oslobađa vlade i parlamente država političke dužnosti da nadgledaju vlastitu medijsku situaciju.

6. Skupština, također, pozdravlja UNESCO - ve indikatore razvoja medija, sačinjene uz konsultacije sa stručnjacima organizacije Article 19, Centra za medije u razvoj Zapadne Afrike i ostalih, koji će pomoći u određivanju strategija razvoja komunikacija u kontekstu sveukupnog nacionalnog razvoja.

7. Skupština smatra da je potrebno, u demokratskom društvu, poštovati izvjestan broj principa koji se tiču medijskih sloboda. **Lista tih principa bi olakšala analizu nacionalnog medijskog okruženja u pogledu medijskih sloboda, a omogućila bi identifikiranje problematičnih pitanja i potencijalnih nedostataka.** To će omogućiti državama članicama da, na evropskom nivou, međusobno razmotre moguće akcije za rješavanje tih problema.

8. Skupština poziva parlamente država članica da analiziraju svoju situaciju u medijima na objektivan i usporediv način kako bi bile u stanju identifikirati nedostatke u svom državnom zakonodavstvu koje se odnosi na medije te poduzeti odgovarajuće akcije u cilju otklanjanja tih nedostataka. Ta se analiza treba temeljiti na sljedećoj listi osnovnih principa:

8.1 Pravo na slobodu izražavanja i informiranja putem medija mora biti garantirano nacionalnim zakonima, i to pravo mora biti provodivo. Veliki broj sudskih predmeta koji se odnose na ovo pravo ukazuje na probleme u provedbi nacionalnih zakona o medijima te nalaže reviziju zakona o medijima ili njihove primjene u praksi.

8.2 Državni zvaničnici nisu zaštićeni od kritike i uvrede na višem nivou nego što su to obični građani, na primjer, kroz kaznene zakone koji sadrže veće kazne. Novinari ne bi smjeli biti osuđivani na zatvorsku kaznu, niti bi se medijske kuće smjele zatvarati, zbog svojih kritičkih komentara.

8.3. Krivični zakoni protiv poticanja mržnje ili za zaštitu javnog reda i mira, ili za zaštitu nacionalne sigurnosti moraju poštovati pravo na slobodu izražavanja. Kazne, ukoliko se propišu, moraju poštovati uslov nužnosti i srazmjernosti. Ako se iz učestalosti i težine propisanih kazni može zaključiti da su ti zakoni politički motivirani, onda se zakoni o medijima i njihova primjena u praksi mora promijeniti.

8.4. Državne vlasti ne smiju stavljati pred novinare neodgovarajuće zahtjeve prije nego oni počnu raditi.

8.5. Političke stranke i kandidati moraju imati pošten i jednak pristup medijima. Njihov pristup medijima će biti olakšan tokom održavanja izbornih kampanja.

8.6. Ne bi se smjele uskratiti ulazne i radne vize stranim novinarima zbog njihovog mogućeg kritičkog izvještavanja.

8.7. Mediji moraju biti slobodni da sadržaj svojih izvještaja objave na jeziku koji oni izaberu.

8.8. Mora se poštovati povjerljivost novinarskih izvora informacija.

- 8.9. Prava na ekskluzivno izvještavanje, koja se tiču izvještavanja o krupnim događajima od javnog interesa ne smiju se miješati u pravo javnosti na slobodu informiranja.
- 8.10. Zakoni o privatnosti i državnoj tajni ne smiju nepotrebno ograničavati informacije.
- 8.11. Novinari treba da imaju odgovarajuće ugovore o radu, uz dovoljnu socijalnu zaštitu, kako se ne bi kompromitirala njihova nepristranost i nezavisnost.
- 8.12. Novinari se ne smiju ograničavati u pogledu formiranja udruženja, kao što je formiranje sindikata radi postizanja kolektivnih ugovora.
- 8.13. Medijske kuće moraju imati uređivačku nezavisnost od vlasnika medija, na primjer, kroz dogovor sa vlasnicima medija o kodeksima ponašanja radi postizanja uređivačke nezavisnosti, kako bi se osiguralo da se vlasnici medija ne upliću u dnevni uređivački rad, niti smiju kompromitirati nepristrano novinarstvo.
- 8.14. Novinari moraju biti zaštićeni od fizičkih prijetnji ili napada zbog toga što obavljaju svoj posao. Policijska zaštita se treba osigurati kada to zatraže novinari koji se osjećaju ugroženima. Tužioci i sudovi moraju adekvatno i na vrijeme rješavati slučajeve u kojima se novinarima prijetilo ili su bili napadnuti.
- 8.15. Regulatorna tijela za elektronske medije moraju postupati nepristrano i učinkovito, na primjer, prilikom izdavanja dozvola za emitiranje. Od štampanih i medija koji se temelje na internetu ne bi trebalo zahtijevati posjedovanje državne licence mimo uobičajene registracije preduzeća ili poreske registracije.
- 8.16. Mediji moraju imati pravičan i jednak pristup distributivnim kanalima, putem tehničke infrastrukture (radiofrekvencije, prijenosni kablovi, sateliti), ili na komercijalnoj osnovi (distributeri novina, poštanski ili drugi servisi dostave).
- 8.17. Država ne smije ograničiti pristup stranim štampanim ili elektronskim medijima, uključujući i internet.
- 8.18. Vlasništvo nad medijima i ekonomski utjecaj na medije moraju biti transparentni. Mora se provoditi zakon protiv medijskih monopola i dominantnih pozicija medijskih kuća na tržištu. Također, treba poduzeti konkretne pozitivne akcije sa ciljem promocije medijskog pluralizma.
- 8.19. Ukoliko mediji primaju direktne ili indirektno subvencije, država se prema njima mora odnositi pravično i neutralno.
- 8.20. Javni elektronski mediji moraju u svom dnevnom upravljanju i uređivačkom poslu biti zaštićeni od političkog uplitanja. Visoke direktorske pozicije treba odbiti osobama sa jasnom partijskom političkom pripadnošću.
- 8.21. Javni elektronski mediji bi trebalo da uspostave interni kodeks obavljanja novinarskog posla i izdavačke nezavisnosti od političkih partija.
- 8.22. 'Privatne' medije ne bi smjele voditi, niti imati u vlasništvu ni državne kompanije, niti kompanije pod kontrolom države.
- 8.23. Članovi vlade ne bi trebalo da obavljaju profesionalne medijske aktivnosti dok su na toj dužnosti.
- 8.24. Vlada, parlament i sudovi moraju biti otvoreni za medije na pravičan i jednak način.
- 8.25. Trebao bi postojati sistem medijskog samoreguliranja, uključujući i pravo na repliku i ispravku, ili dobrovoljno izvinjenje novinara. Mediji bi trebali uspostaviti vlastita samoregulatorna tijela, kao što su komisije za žalbe ili ombudsmeni, a odluke tih tijela se trebaju provoditi. Te se mjere trebaju zakonski priznati na sudu.
- 8.26. Novinari treba da utvrde vlastite profesionalne kodekse, koji se trebaju primjenjivati. Novinari treba da svojim gledateljima ili čitateljima obznane sve svoje političke ili finansijske interese, kao i svaku svoju saradnju sa državnim tijelima, kao što je npr. vojno novinarstvo.
- 8.27. Nacionalni parlamenti treba da prave periodične izvještaje o medijskim slobodama u svojoj zemlji na osnovu navedenog kataloga principa, te raspravljati o njima na evropskom nivou.
9. Skupština poziva Komesara za ljudska prava Vijeća Evrope da pripremi informativne izvještaje o državama članicama u kojima postoji problem provedbe navedene liste osnovnih principa koji se tiču slobode izražavanja.
10. Skupština, također, poziva medijske profesionalce i kompanije, kao i medijska udruženja da primjenjuju i razvijaju navedenu listu osnovnih principa primjenjivih na medije. (kraj)

4. METODOLOŠKI PRISTUP

Na osnovu 27 indikatora o procjeni medijskih sloboda Vijeća Evrope (Rezolucija 1636 /2008), formulirana su pitanja koja tematski korespondiraju datom indikatoru, s namjerom da se detaljno analizira primjena/stanje određenog segmenta ili zakona koji se tiče medijskih sloboda unutar bosanskohercegovačkog konteksta.

U toku istraživačke faze korišteno je nekoliko metoda istraživanja: ankete, stručne analize, fokus grupe, pojedinačni intervjui i desk istraživanje.

Uzeto je u obzir **anketno istraživanje** percepcija građana i javnog mnijenja o stanju medijskih sloboda u BiH, koje su proveli Udruženje BH Novinari i Fondacija Freidrich Ebert, u povodu obilježavanja Svjetskog dana slobode medija (3. Maja). Istraživanje je urađeno CATI metodom telefonskog anketiranja na uzorku od 500 ispitanika iz cijele BiH, slučajno odabranih telefonskih brojeva. Namjera ovog istraživanja bila je da ponudi odgovore i interpretacije na set pitanja koja korespondiraju sa indikatorima definiranim od Vijeća Europe (indikator 8.15 do 8.25), a također su prikupljeni odgovori za teme koje se tiču regulacije i samoregulacije medija.

Uz devet **stručnih analiza**, koje su uradili eksperti različitih profila (pravnici, medijski eksperti, sindikalni aktivisti), metodom **dubinskih intervjua** razgovarano je sa 27 osoba koje svojim profesionalnim angažmanom pripadaju medijskoj zajednici u BiH ili utiču na njen razvoj. Profili intervjuiranih osoba su slijedeći: deset su novinari i urednici (o medijskim zakonima i regulaciji), pet su sindikalci, dva su medijska vlasnika, dva predstavnika pravosuđa, dva predstavnika organizacija civilnog društva i dva univerzitetska profesora, te po jedan medijski i ekonomski ekspert, predstavnik političkih partija, kao i službenica za žalbe Vijeća za štampu u BiH. Uz analizu postojećih zakonskih rješenja, pravnih propisa i njihove praktične primjene, putem ovih intervjua dobili smo odgovore i interpretacije indikatora Vijeća Europe od 8.1. do 8.24.

U toku istraživanja organizovane su tri **fokus grupe**, u Banjoj Luci, Mostaru i Sarajevu. Fokus grupa u Mostaru održana je 23. marta 2011. godine sa 18 učesnika/ca, u Banjoj Luci je 14. i 15. aprila 2011. učestvovalo 15 osoba različitih profila, dok je na fokus grupi u Sarajevu 18. oktobra 2011. učestvovalo 15 ljudi, predstavnika medija i političara. Sa učesnicima fokus grupa razgovarano je o različitim pitanjima u vezi sa slobodom izražavanja u BiH, te o najvećim i najvažnijim problemima i izazovima sa kojima se mediji i novinari suočavaju u svakodnevnom radu. Putem ove metode sakupljeni su odgovori na pitanja u vezi sa indikatorima 8.15 – 8.25, a odnose se, prije svega, na pitanja praktične primjene slobode izražavanja i slobode medija, te na kvalitet pravnog okvira u BiH i proces harmonizacije i prilagođavanja evropskim standardima slobode izražavanja.

Izveštaj koji slijedi je skup i analiza odgovora intervjua i fokus grupa, kao i rezultata pomenutog istraživanja. Odgovori su odraz znanja i mišljenja svih sudionika na osnovu njihovog iskustva i stručnosti, i rezultata ekspertnih analiza i istraživanja, o stanju medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini, prema određenom zadatom *Indikatoru*.

5. ANALIZA INDIKATORA

INDIKATOR 8.1: ZAKONI I NJIHOVA IMPLEMENTACIJA

Pravo na slobodu izražavanja i informisanja u medijima mora biti zagarantovano nacionalnim zakonima i ova prava moraju biti obavezujuća. Visok broj neriješenih sudskih slučajeva koji se odnose na ovo pravo je jedan od pokazatelja problema u implementaciji nacionalnih zakona o medijima, što opet zahtijeva reviziju zakona o medijima ili reviziju primjene u praksi.

Bh. kontekst

Ustav BiH u članu 2. – Ljudska prava i osnovne slobode garantuje najviši nivo ljudskih prava i sloboda među kojima i pravo na slobodu izražavanja. Ustavi dva entiteta također sadrže takve garancije. Ustav Federacije BiH u dijelu u kojem govori o ljudskim pravima i slobodama, u članu 1., garantuje osnovne slobode u koje ubraja “slobodu govora i štampe, te slobodu savjesti i uvjerenja...” Ustav Republike Srpske, u dijelu II (Ljudska prava i slobode), član 25., navodi da je “zajamčena sloboda misli i opredjeljenja, savjesti i uvjerenja, kao i javnog izražavanja mišljenja”. Da bi se ove ustavne odredbe mogle primijeniti u praksi, a zbog nepostojanja političke volje vlasti u oba entiteta da same obezbijede stvaranje neophodnog pravnog okvira koji bi omogućio novinarima da profesionalno i samostalno rade u okruženju, Visoki predstavnik je krajem jula 1999. godine donio Odluku o slobodi informisanja i ukidanju krivične kazne za klevetu i uvredu (Službeni glasnik BiH 14/99). Rezolucija je podrazumijevala donošenje novih entitetskih zakona i izmjene postojećih, kako bi se tužbe za klevetu rješavale u sklopu građanskog postupka.

Tako danas, zaštitu od klevete u Bosni i Hercegovini regulišu **Zakon o zaštiti od klevete u Federaciji BiH** (Službene novine Federacije BiH, broj: 59/02) i **Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske**, objavljen u Službenom glasniku Republike Srpske, broj: 37/01, te **Zakon o zaštiti od kleveta Distrikta Brčko** (Službeni glasnik Distrikta Brčko, broj 0 - 02 - 022 - 213/03). Također se supsidijarno primjenjuju **Zakon o obligacionim odnosima** (Službeni list SFRJ br. 29/78, 39/85 i 57/89, Službeni list RBiH br. 2/92, 13/93 i 13/94) i Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 17/93 i 3/96), **Zakon o parničnom postupku u Republici Srpskoj i u Federaciji BiH**, kao i **Zakon o izvršnom postupku**, na snazi u Republici Srpskoj i u Federaciji BiH. **Zakon o obligacionim odnosima** reguliše naknadu štete, pa su stoga neke njegove odredbe značajne u primjeni Zakona o zaštiti od klevete, budući da propisuju i materijalne i nematerijalne naknade.

Usvajanjem entitetskih zakona o zaštiti od klevete znatno je ubrzan prvostepeni parnični postupak i ograničena mogućnost odgađanja ročišta i drugih načina za odugovlačenje postupka. U prvobitnom tekstu federalnog Zakona bilo je regulisano da su za suđenje u prvom stepenu u predmetima naknade štete zbog klevete, ukoliko je do izražavanja došlo u medijima, nadležni kantonalni sudovi, dok je drugostepeni sud bio Vrhovni sud Federacije BiH. Zahvaljujući ovoj okolnosti, sada postoji određena sudska praksa tog Vrhovnog suda. U Republici Srpskoj je situacija drugačija, pošto su u prvom stepenu u predmetima ove vrste sudili osnovni sudovi. Nakon izmjena federalnog Zakona o zaštiti od klevete, nadležnost u prvom stepenu je i u Federaciji prebačena na općinske sudove. Kao posljedica ove promjene, sada se veoma mali broj slučajeva pojavljuje pred vrhovnim sudovima entiteta.

Zbog nedostatka domaće sudske prakse, bilo je odmah neophodno direktno primjenjivati međunarodne standarde iz ove oblasti, posebno standarde sadržane u **Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i osnovnim slobodama**, a tako i u presudama Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Upravo iz ove oblasti, kada je zaštićeni element iz **stava 2. člana 10. Konvencije ugled ili pravo drugih**, ne postoji veoma obimna jurisprudencija Evropskog suda u Strazburu, budući da je praksa Evropskog suda daleko obimnija kada su drugi zaštićeni objekti bili predmet spornog izražavanja, kao što su interes nacionalne sigurnosti i sprečavanje nereda ili zločina. Vremenom se sudska praksa ipak razvila u izvjesnoj mjeri, a pogotovo su značajne odluke Ustavnog suda BiH, donesene u okviru njegove apelacione nadležnosti. U Ustavu Bosne i Hercegovine, kao i u ustavima oba entiteta, izričito se navodi odredba po kojoj se “**pravo i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda direktno primjenjuju**” i “**imaju prioritet nad svim ostalim zakonima**”. (Ustav BiH, član II, stav 2). Ustav određuje da će primjena Evropske konvencije imati prioritet nad svim ostalim zakonima i ovako prihvaćene međunarodne standarde moraju u potpunosti poštovati Federacija BiH, Republika Srpska i Distrikt Brčko BiH. Primjena Konvencije stoga funkcioniše na osnovu sistema precedentnog prava i presude Evropskog suda za ljudska prava predstavljaju obavezujuće precedente, a po pravnom statusu predstavljaju obavezne pravne norme.

Kleveta se u teoriji često definiše kao **neistinita komunikacija koja šteti ugledu druge osobe ili kao nezakonit čin namjere i nepažnje kojim se uzrokuje povreda druge osobe putem iznošenja ili širenja neistinitih činjenica trećoj osobi**. Prema **Zakonu o zaštiti od klevete RS-a**, kleveta je zapravo iznošenje ili prenošenje nečeg neistinitog što može škoditi ugledu nekog lica, a **Zakon Federacije** klevetu definiše kao radnju nanošenja štete ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili prenošenjem izražavanja neistinitih činjenica identifikovanjem tog fizičkog ili pravnog lica trećem licu. Osnovni kriteriji prilikom utvrđivanja odgovornosti su: **poslovna sposobnost** (koja se eksplicitno ne navodi u Zakonu Federacije, ali se podrazumijeva), **neistinita informacija, dostupnost te informacije trećim osobama i postojanje namjere ili nepažnje**. Predmet prenošenja ili iznošenja mogu biti samo tvrdnje koje se odnose na određeni događaj, objektivna stanja, radnje, pojave i slično čija se istinitost može objektivno utvrđivati i ocjenjivati, dok se **tvrdnje koje predstavljaju samo vrijednosne sudove ne mogu smatrati klevetom**, također, ako je izjava data u šali, ona mora biti takva da je šaljivi ton očigledan.

Jedna od najvećih dilema u primjeni zakona jeste pitanje da li se ono lice koje je dalo intervju ili neku drugu izjavu za medije smatra autorom te izjave i da li može odgovarati za nju, pored novinara, odgovornog urednika i drugih lica koja su na neki drugi način efikasno

kontrolisala sadržaj tog izražavanja. Zakon Federacije pravi jaču distinkciju između odgovornog lica koje vrši izražavanje koje nije objavljeno u sredstvima informisanja i onog odgovornog kada jeste, iz čega proizilazi da lice koje je dalo intervju nekom printanom mediju ili je snimljeno u elektronskom mediju kada vrši izražavanje ne može biti odgovorno za klevetu. U zakonodavstvima i sudskoj praksi drugih evropskih zemalja uglavnom ne postoji dilema u ovakvim slučajevima i smatra se da je prvenstveno odgovorno lice koje daje izjavu.

Zakon propisuje da se **ne može odgovarati za izražavanje izneseno u parlamentu ili na sudu u toku postupka**, što je u funkciji zaštite demokratske političke rasprave, kao i pravičnosti i efikasnosti postupka pred sudovima. Međutim, pojavljuju se dileme oko izražavanja u toku upravnog postupka i šta sve ta formulacija može da obuhvata.

Posebno pitanje u domenu razumnog iznošenja ili prenošenja izražavanja odnosi se na **presumpciju nevinosti**. Činjenica je da se veoma često u medijima pojedina lica kvalifikuju kao ljudi koji čine krivična djela, a opštepoznato je da ta lica nisu osuđena od nadležnog suda. To znači da se ne poštuje presumpcija nevinosti, kao jedan od osnovnih principa prava. Osnovno pravilo je da se u izražavanju niko ne smije optuživati da je učinio krivično djelo ukoliko nije osuđen pravosnažnom krivičnom presudom i svako takvo izražavanje je klevetničko i podliježe odgovornosti. Međutim, postoje neke situacije kada i takvo izražavanje može biti razumno u smislu odredbi Zakona o zaštiti od klevete koje regulišu oslobađanje od odgovornosti. To su slučajevi kada se protiv lica na koje je upereno izražavanje vodi krivični postupak za određeno krivično djelo, što znači da je ustanovljen određeni stepen sumnje da je to lice zaista odgovorno.

U pogledu lica protiv kojih je podignuta optužnica pred Međunarodnim tribunalom za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji ili pred nekim od domaćih sudova, kao i sudova u regiji, u slučaju da ih neko nazove "ratnim zločincima" umjesto "optuženim za ratne zločine", to ne bi bilo teoretski-pravno ispravno, ali bi moglo biti "razumno" u slučajevima kada su ta lica takozvani "bjegunci od pravde", odnosno izbjegavaju da se pojave pred sudom koji može potvrditi njihovu eventualnu nevinost ili krivicu.

U sudskim postupcima koji se vode povodom izražavanja koje eventualno predstavlja klevetu ili uvredu postavlja se pitanje na kome leži teret dokazivanja određenih činjenica. Prema odredbama važećih **zakona o parničnom postupku** u oba entiteta, svaka stranka je dužna dokazati činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev, a sud će slobodnom ocjenom dokaza utvrditi činjenice na osnovu kojih će donijeti odluku. Iz ove zakonske formulacije mnogi izvlače zaključak da je teret dokazivanja u cjelokupnom postupku uglavnom na tužitelju, no ovakvo je mišljenje pogrešno, a da bi teret dokazivanja u parničnom postupku trebalo da bude ravnomjernije raspoređen između parničnih stranaka, s tim što se mogu postaviti jasna pravila oko toga ko zapravo treba da dokaže koje činjenice u postupku.

U slučaju da je tuženi, obično medij, odgovorni urednik u mediju ili novinar, dužan da u postupku dokaže istinitost izražavanja, treba primijeniti pravilo da se od novinara ne može zahtijevati isti stepen utvrđivanja istinitosti činjenica kao u sudskom postupku, već je dovoljno da je objavljena informacija prethodno provjerena kao istinita u skladu sa okolnostima konkretnog slučaja, odnosno u skladu sa standardnom novinarskom profesionalnom pažnjom. U praksi bi to značilo da se u sudskom postupku od tuženih novinara zapravo ne traži dokazivanje apsolutne istinitosti objavljenih činjenica, već upravo gore navedeni stepen moguće istinitosti.

Sažetak odgovora/diskusije

Neefikasna implementacija zakona koji regulišu i štite pravo na slobodu izražavanja u BiH rezultira velikim brojem neriješenih sporova na sudovima u vezi sa ostvarivanjem ovog prava. Sa ovom tezom složilo se 48 posto ispitanika, dok je 22 posto istaklo kako za to ne postoji statističko pokriće. Dvadeset dva procenta ispitanih ili intervjuisanih reklo je da to nije slučaj, dok 8 posto o tome nema mišljenje. Po mišljenju ispitanika, glavni razlozi za toliki broj neriješenih slučajeva su njihovo trajanje, te činjenica da je najviše tužbi protiv pojedinaca. S druge strane, oni koji smatraju da tih slučajeva nema puno obrazložili su to, između ostalog, činjenicom da sudovi te tužbe odbijaju, da građani ne koriste pravna sredstva, te da one predstavljaju mali procenat ukupnih slučajeva koji se vode na sudovima.

Učesnici jedne od fokus grupa (Mostar) ustvrdili su kako je ovo dio problema sa kojima funkcioniše pravosuđe u BiH, dok su pojedini intervjuisani istakli kako se najviše sudskih postupaka vodi protiv medija koji otvaraju nove istraživačke priče i imaju kritički odnos prema vlasti i sve izraženijoj korupciji. Pojedini novinari, tako, imaju na desetine tužbi na sudu, a sami procesi „vuku se“ po sudovima po pet, šest i više godina u pojedinim slučajevima. Generalno mišljenje svih ispitanih je da, iako su zakoni dobri, praksa apsolutno nije.

Većina (57 posto) ispitanika smatra da je potrebna revizija zakona koji se odnose na medije. Među razlozima naveli su to da se zakoni o zaštiti od klevete mogu veoma liberalno interpretirati, da političari i novinari nedovoljno poznaju zakone, te ih pogrešno tumače, dok drugi dio (30 posto) smatra da su zakoni dobri jer su „preslikani“ iz evropske prakse ili su doneseni pod uticajem međunarodne zajednice. Skoro svi ispitanici su složni da praksa primjene zakona nije dobra, nije razvijena niti ujednačena, a zakoni se često interpretiraju u skladu sa uskim interesima.

Prijedlozi ispitanika

- Prijedloge ispitanika relevantnih za ovaj indikator pogledati u okviru diskusije o indikatoru 8.14. Institucionalna zaštita novinara.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.1.A.	11	47,83%	5	21,74%	5	21,74%	2	8,70%	23
8.1.B.	17	56,67%	9	30,00%	0	0,00%	4	13,33%	30
8.1.C.	21	84,00%	1	4,00%	1	4,00%	2	8,00%	25

Napomena: U tabelu su uvršteni samo odgovori koji direktno odgovaraju na pitanje.

INDIKATOR 8.2: PRAVO NA KRITIKU

Državni zvaničnici ne bi smjeli biti zaštićeni od kritiziranja i napada na višem nivou nego što su obični građani, na primjer kroz kaznene zakone koji sadrže veće kazne. Novinari ne bi smjeli biti pritvarani ili medijske kuće zatvarane zbog kritičkih komentara koje su uputili.

Bh. kontekst

Obični građani uživaju znatno veći stepen zaštite privatnosti od državnih dužnosnika i javnih ličnosti. Tako, javnom organu nije dozvoljeno da podnese zahtjev za naknadu štete zbog klevete, a ukoliko javni službenik to učini, tužba može biti podnesena isključivo u ličnom svojstvu. Tako, u članu 5., stavu 3, **Zakon o zaštiti od klevete RS-a** navodi kako „javni službenik može privatno i isključivo u ličnom svojstvu podnijeti zahtjev za naknadu štete zbog klevete“. Privatni i porodični život političkih ličnosti i javnih službenika treba biti zaštićen, ali informacija o njihovom privatnom životu može biti iznesena kada to ima direktan javni značaj za način na koji su obavljali ili obavljaju svoje funkcije.

Zakoni su uspostavili hijerarhiju vrijednosti u skladu sa članom 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda, koji se odnosi na garantovanu slobodu izražavanja i informisanja, s jedne, i prava pojedinca koja mogu biti povrijeđena informacijom, s druge strane.

Deklaracija o slobodi političke debate u Evropskoj uniji, u članu 3., navodi da osobe koje su na javnim funkcijama moraju biti spremne da pretrpe višu kritiku upravo jer su na javnim funkcijama.

Član 8. **Evropske konvencije o ljudskim pravima** sadrži odredbe o pravu na poštovanje privatnog i porodičnog života: „ 1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske. 2. Javne vlasti neće se miješati u vršenje ovog prava osim ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih“.

Sažetak odgovora/diskusije

Političari, a i sudije, u praksi uživaju veću zaštitu od novinara ili medija, jednoglasno su zaključili intervjuisani, ispitani i učesnici fokus grupa. Razmimoilaženje u mišljenjima nastaje kod pitanja kvaliteta zakona. Jedni tvrde da su zakoni koji regulišu pravo novinara na kritiku onih koji vrše vlast dobri, ali da je njihova primjena problematična, dok drugi tvrde da zakoni ne mogu biti dobri ako se ne provode u praksi. Navedeno je kako određeni zakonski akti (Krivični zakon BiH) imaju nedostatke, dok je u domenu prakse važno istaknuti ulogu sudova i sudija jer se često dogodi, tokom sudskog spora, da je sud pristrasan u tumačenju kvaliteta dokaza, relevantnosti dokaza, određenih zakona. Postoji jedno mišljenje da ima previše prava s obje strane, što svima odgovara u podijeljenom društvu.

Prijedlozi ispitanika

- Treba da se napravi set programa koji bi podigao opšti nivo medijske kulture, svaki od tih programa bio bi usmjeren i na medijsku publiku i na političare. Udruženja novinara i Fakultet političkih nauka bi trebali da rade na obrazovanju političara i novinara, kao što se to radilo dok su strane fondacije finansirale takve aktivnosti.
- Treba unaprijediti krivični zakon tako da se novinari efikasnije zaštite, da se vinovnici napada kazne, ali i da se pojača odgovornost za javnu riječ.
- Zakoni bi trebali da prođu jednu vrstu revizije i kritičke analize, kako bi se promijenilo ono što nije dobro, ili što nije u skladu sa vremenom ili međunarodnim normama.
- Tražimo odgovornost ne samo od novinara, već i od političara, javnih i vjerskih službenika, jer i oni jako utiču na kreiranje mišljenja običnih ljudi.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.2.A.i.	13	39,39%	12	36,36%	1	3,03%	7	21,21%	33
8.2.A.ii.	23	69,70%	2	6,06%	1	3,03%	7	21,21%	33

Napomena: U tabelu su uvršteni samo odgovori koji direktno odgovaraju na pitanje.

INDIKATOR 8.3: JEZIK MRŽNJE, POLITIZACIJA ZAKONA I PRAVA NA SLOBODU IZRAŽAVANJA

Kazneni zakoni protiv poticanja mržnje ili za zaštitu javnoga mira ili nacionalne sigurnosti moraju poštovati pravo na slobodu izražavanja. Ako su kazne propisane, one moraju poštovati zahtjeve potrebe i proporcionalnosti. Ako učestalost i težina kazni ukazuju na politički motivisanu primjenu tih istih zakona, onda se zakonodavstvo i primjena u praksi u vezi s medijima moraju promijeniti.

Bh. kontekst

Sloboda izražavanja se može sukobiti sa drugim pravima koja štiti Evropska konvencija, kao što je pravo na pravično suđenje, na poštivanje privatnog života, na ubjeđenja i vjeroispovijest, kao i sa odredbama zakona protiv poticanja mržnje, protiv ugrožavanja javnog mira i nacionalne sigurnosti. Evropska konvencija prava koja su obuhvaćena ovim indikatorom reguliše članom 10., stavom 2 (uslovi pod kojima se može ograničiti davanje informacija), odnosno članom 8. (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života).

Međutim „ugrožavanje državne bezbjednosti ili teritorijalnog integriteta i neovisnosti“ je veoma generalno postavljeno, pa se može široko tumačiti i time lako manipulirati.

Također se i problem upotrebe jezika mržnje reguliše Krivičnim zakonom FBiH i Krivičnim zakonom RS-a i Distrikta Brčkog na način da je zabranjeno „objavljivanje informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog pripadanja nekoj vjeri, naciji, etničkoj grupi, polu ili zbog njihove seksualne opredijeljenosti“. Ali, i pored jasnog stava protiv jezika mržnje, prvobitnog uspjeha Regulatorne agencije za komunikacije, RAK, kod uvođenja reda u elektronskim medijima, mora se konstatovati da je on ponovno prisutan, posebno u predizborno vrijeme. Neki od štampanih medija otvoreno agituju za određene opcije i vode otvorene kampanje koje se kose sa etičkim standardima. Predizborna kampanja uoči općih izbora 2010. godine pokazala je da su se i pojedini elektronski mediji, pa čak i javni servisi, uključili u ovu agitaciju ne birajući jezička sredstva, koja su često na granici govora mržnje.

Krivični zakon BiH ne reguliše eksplicitno pravo na slobodu izražavanja, što je potrebno uraditi kako bi se lakše mogli voditi i sudski procesi.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama informaciju tretira kao dobro koje pripada svim građanima, a nije ekskluzivitet vlasti, i propisuje da su vlasti dužne dati građanima na uvid svaku informaciju ne izuzimajući a priori ni one iz domena nacionalne ili vojne sigurnosti. Izuzetak od pružanja informacija moguć je samo nakon testa javnog interesa, odnosno utvrđivanja da li objavljivanje informacije više koristi ili šteti javnosti. Problem sa ovim zakonom leži u činjenici da su sankcije za uskraćivanje informacije predviđene samo na državnom nivou (putem amandmana), dok na nivou entiteta i Distrikta Brčko sankcije nisu predviđene. Zbog toga je potrebno insistirati na promjeni ovih zakona.

Sažetak odgovora/diskusije

Rezultati istraživanja BHN-a i FES-a pokazuju da 68,30% ispitanika u BiH (69,20% u FBiH, 66,70% u RS-u) smatra da su političke stranke i političari glavni kršitelji novinarskih prava i medijskih sloboda u BiH u 2011. godini. Takođe, 63,75% ispitanika u BiH (64,22% u FBiH, 63,46% u RS-u) se slaže sa mišljenjem da je jedna od najčešćih kritika koje se upućuju na adresu novinara od prozvanih političara i uticajnih osoba ta da je rad pojedinih novinara politički motivisan.

Jedan dio ispitanika istakao je kako ovaj indikator nije problematičan najviše zahvaljujući dobrom zakonskom okviru (33 posto), dok se veći dio ispitanika nije složio sa ovom konstatacijom (56 posto). Nije zabilježen ni jedan slučaj zatvaranja novinara zbog klevete, neki novinari, štaviše, često nisu kažnjavani i kada bi trebalo da budu i često se ignorišu govor mržnje i pozivanje na religijsku netoleranciju novinara, dok drugi budu sankcionisani i kada rade poštujući principe profesije. Pojedini novinari teže da izvještavaju profesionalno i objektivno, da ne budu „zarobljeni“ u nacionalnim i političkim okvirima, no oni su rijetki i većina stvari koja je objavljena u medijima modelirana je kroz prizmu dnevne politike. Političari su jako osjetljivi na kritiku te, direktno ili indirektno, na takve novinare vrše pritiske, kao što su prijetnje otkazom, finansijske sankcije, inspekcije i mnoge druge. Pored toga, dio ispitanika dijeli mišljenje da su određene sudije pod političkim uticajima te da ne razumiju suštinu prava na slobodu govora i pisanja, kao ni činjenicu da političari moraju imati veću toleranciju prema kritici.

Prijedlozi ispitanika

- Treba napraviti reviziju bh. krivičnog zakonodavstva i vidjeti da li je ono usklađeno sa najnovijim standardima i Rezolucijama Vijeća Evrope.
- Novinar ima pravo na zaštitu izvora i slobodu izražavanja, ali je potrebno uraditi izmjene Krivičnog zakona na svim nivoima kako bi se mogli pokrenuti krivični postupci za kršenje i uskraćivanje prava na slobodu izražavanja. Bilo bi dobro u krivičnim zakonima imati stavku koja štiti slobodu izražavanja.
- Trebalo bi u zakonodavstvu, naročito u pratećim aktima, predvidjeti mogućnost da novinar ima pravo na adekvatan način govoriti i o privatnim stvarima koje se tiču javnih ličnosti, jer je često njihov privatni život povezan sa kriminalom i zloupotrebom položaja.
- Zakone svakako treba dopunjavati, pogotovo kada je u pitanju zona koja se odnosi na povjerljive podatke, tako da novinar, u nastojanju da informiše javnost o nekim vrlo važnim stvarima, ne prekrši zakon.

- Potrebno je insistirati na promjeni, odnosno prilagođavanju entitetskih i zakona u distriktu Brčko kojima se regulira slobodan pristupu informacijama, jer samo zakon na državnom nivou predviđa sankcije za uskraćivanje informacija. Buduća rasprava treba ukazati na metodologiju izmjena, ali je više nego jasno kako postoji samovolja javnih službenika prilikom davanja ili uskraćivanju informacija, čime se remeti regularni rad medija.
- Bilo bi mnogo efikasnije i lakše ukoliko bi se u Zakon o slobodi pristupa informacijama ugradila tzv. dvostruka kazna za one koji ne daju informacije i time krše zakon – kazna za odgovorno lice i kazna za službeno lice koje uskraćuje informacije. Za ovo se ne mora mijenjati Krivični zakon, već specifični zakoni koji se mnogo lakše mijenjaju (i to na nivou entiteta i Distrikta).
- Sada nema državne institucije ombudsmena za medije, ali bi trebalo da postoji kao dodatni alat uz regulaciju, samoregulaciju. Onda ne bi trebalo da imamo sankcije, jer su sankcije uvijek represivne i teško je, putem sankcija, izgrađivati moralnu odgovornost.
- Potrebna je promjena zakona u vezi sa upravnim postupkom da bi se odluke mogle sudski provesti.
- Postoji problem dostupnosti zakona i pravnih akata, jer je nejasno koja je verzija zakona važeća. U tom smislu se nadležne institucije moraju obavezati na javno objavljivanje važećih verzija zakona i usaglašenih pravnih akata radi njihove dostupnosti javnosti i njihove dosljedne primjene.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.3	6	33,33%	10	55,56%	1	5,56%	1	5,56%	18

Napomena: U tabelu su uvršteni samo odgovori koji direktno odgovaraju na pitanje.

INDIKATOR 8.4: KRITERIJI ZA ZAPOŠLJAVANJE NOVINARA

Državne vlasti ne smiju stavljati pred novinare neodgovarajuće zahtjeve prije nego oni počnu raditi.

Bh. kontekst

U Bosni i Hercegovini ne postoje nikakvi zvanični zahtjevi za one koji žele biti novinari, osim odgovarajuće stručne spreme, te određenih kriterija koje uspostavljaju menadžmenti javnih medijskih kuća ili privatnih medija kada raspisuju konkurse (u zavisnosti od pozicije – radno iskustvo, motivacija, preporuke, probni period). Na ovaj indikator se odnosi stav 1, člana 10. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Sažetak odgovora/diskusije

Rezultati istraživanja BHN-a i FES-a pokazuju da 9,90% ispitanika u BiH (10,30% u FBiH, 8,70% u RS-u) smatra da je nedovoljna profesionalnost jedna od osnovnih prepreka slobodnom radu medija u 2011. godini. Također, 17,10% ispitanika u BiH (18,80% u FBiH, 14,90% u RS-u) smatra da je najprije potrebno pooštriti kriteriji za ulazak u novinarsku profesiju kako bi se unaprijedili novinarski rad i kvalitet izvještavanja, dok 32,2% ispitanika u BiH (28,70% u FBiH, 37,90% u RS-u) smatra da je, u tu svrhu, najprije potrebno unaprijediti sistem obrazovanja novinara.

Različiti faktori, poput inflacije novinara i hiperprodukcije novinarskih kadrova (ovo se odnosi i na veliki broj studenata koji pohađaju novinarstvo), odljeva mozgova, razvoja online medija, smanjenog nivoa kvaliteta edukacije, interesa vlasnika, te neadekvatnih osoba koje novinare uče zanatu, utiču na to da je profesija novinara u BiH ugrožena. Ispitanici, generalno, smatraju da je potrebno uvesti neku vrstu licence ili stručnog ispita koji bi svi zaposleni u medijima trebalo da prođu. Kriterije i odluku o tome treba da donese sama struka (medijske organizacije, novinarske asocijacije), a ne vlast. No, u trenutnoj situaciji jako je teško napraviti ispit koji bi bio kredibilan, ali i komisiju koja bi isto tako radila na nepristrasan način. U vezi sa obrazovanjem novinara, veliki je broj katedri za novinarstvo na univerzitetima u BiH, dok je problem i u predavačkom kadru, ali i u činjenici da tokom svog školovanja studenti novinarstva nemaju priliku za praksu. Također, u samom procesu zapošljavanja – nisu izuzetak ni javni ni privatni mediji – prednost dobijaju podobni, politički pristrasni, a ne profesionalni i kvalitetni. U procesu cjeloživotnog školovanja trebalo bi uvesti više kurseva kroz koje bi se novinari dodatno obučavali i specijalizirali u raznim tematskim oblastima i vještinama.

Prijedlozi ispitanika

- Novinari bi trebalo da poštuju standarde novinarske profesije, a na to će se obavezati putem potpisivanja izjave o poštivanju profesionalnih standarda koji su propisani Kodeksom.
- I prije stručnog ispita, kao i tokom novinarske prakse, neophodno je uvesti radionice koje bi pomogle novinarima da se više pridržavaju profesionalnih standarda profesije, a davanje certifikata nakon npr. jednogodišnje praktične primjene u medijima bila bi potvrda, koja bi rezultirala pozitivnom selekcijom u novinarskoj zajednici.
- Za novinare bi trebao da postoji test sposobnosti i vještina potrebnih za pisanje i za javne nastupe, kao što su retorika, sposobnost govora, sposobnost zadržavanja pažnje, razumijevanja teksta, itd.
- Novinari treba da se usavršavaju za određene oblasti, a ne da budu novinari „opšte prakse“. Nije dovoljno imati samo fakultetsku diplomu da bi se neko bavio novinarstvom, takva osoba treba imati i dodatna stručna usavršavanja u određenoj oblasti.
- Prilikom zapošljavanja novinara trebao bi da vlada zakon tržišta, tako da se zapošljavaju novinari koji poznaju određenu oblast, odnosno da školovani novinari općenito imaju prednost ili zaštitu u odnosu na ostale.
- Uslove ne bi trebala da postavlja država, nego bi struka trebala da bude rigoroznija prema novinarima koji rade u javnim servisima, kad je u pitanju njihov stručni rad.
- Odluke o licenciranju trebalo bi da donosi struka, nikako neki državni organ.
- Ja se zaista zalažem duže vrijeme da se uvede standardizacija i polaganje određenih testova, kao i za psihotest, jer smo nekada prolazili i psihotest. Loša situacija se može promijeniti dobrim zakonima. Recimo, zakon o medijima, o javnom servisu. Dakle, da se tačno zna kako se pravi sistematizacija.
- O pravilnicima o nomenklaturi nazivanja odlučuje nekoliko ljudi pri ministarstvima. Važna su pitanja za novinarsku profesiju - Kako napraviti (ili revidirati postojeću) nomenklaturu? Da li je potrebno raditi sistematizaciju tokom obrazovanja ili unutar same medijske kuće? Na bazi sistematizacije se može odrediti vrijednost rada, odnosno „platni razredi“ za one koji se bave novinarstvom.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.4.A	0	0,00%	26	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	26
8.4.B	18	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	18
8.4.C	26	96,30%	1	3,70%	0	0,00%	0	0,00%	27
8.4.D	14	82,35%	3	17,65%	0	0,00%	0	0,00%	17

Napomena: U tabelu su uvršteni odgovori koji direktno odgovaraju na pitanje.

INDIKATOR 8.5: IZBALANSIRANO IZVJEŠTAVANJE O POLITIČKIM SUBJEKTIMA

Političke stranke i kandidati moraju imati pošten i podjednak pristup medijima. Njihov pristup medijima će biti ostvarivan tokom održavanja izbornih kampanja.

Bh. kontekst

Ponašanje medija u izbornom periodu regulisano je **poglavljem 16 Izbornog zakona**, kao i **Pravilnikom o medijskom predavljanju političkih subjekata** u periodu od dana raspisivanja izbora do dana održavanja izbora, koji donosi Centralna izborna komisija BiH. Prema odredbama Izbornog zakona, elektronski mediji će pratiti i pridržavati se uravnoteženosti, poštenja i nepristranosti. Tako ni jedan politički subjekt ne može imati povlašteni položaj u odnosu na druge učesnike u izbornom procesu, s tim da CIK određuje svojim propisima koliko se vremena dodjeljuje političkim subjektima. Slučajevne kršenja izbornih propisa rješava Regulatorna agencija za komunikacije.

Također su u **Zakon o komunikacijama** ugrađena pravila za političke programe u periodu prije izbora.

Sažetak odgovora/diskusije

U Bosni i Hercegovini je nemoguće ostvariti jednak pristup medijima za sve političke subjekte tokom predizbornog perioda, prvo zbog velikog broja aktivnih političkih stranaka i kandidata. Postoji i veliki problem političkog uticaja na vlasničke odnose i uređivačke politike u medijima koji su ekskluzivno etno - politički profilisani i favorizuju određene političke opcije, dok druge napadaju ili ignorišu. Predizborna kampanja za Opće izbore 2010. godine pokazala je kako ne samo privatni mediji već i javni servisi imaju svoje političke favorite. Izuzetak je bio BHTV1 koji je formalno davao prostor svim političkim kandidatima i listama, no problem ove medijske kuće je slaba gledanost i minimalni uticaj na javnost. Najočiglednija politička afilijacija prisutna je u privatnim medijima, koji se u spletu različitih političkih i vlasničkih interesa pretvaraju u „megafone“ ili biltene određenih političkih opcija. Vijeće za štampu nema mehanizme kojima bi ovakav pristrasan način izvještavanja mogao sankcionisati. S druge strane, dio ispitanika smatra da mediji imaju pravo na politički stav, pogotovo ako su privatni. Privatni mediji imaju finansijske i egzistencijalne interese i samo oni koji su potpuno finansijski nezavisni mogu biti nezavisni i od političkih opcija.

Prijedlozi ispitanika

- Treba naći način da se onemogući korištenje privatnih medija u izornoj kampanji, i kada se radi o elektronskim i o štampanim medijima. To bi trebalo zakonski riješiti. Partije koje imaju široko prihvaćene medije imaju i izborni rezultat proporcionalan toj prihvaćenosti, bez obzira šta nude svojim biračima.
- Neophodno je propisati obavezno praćenje svih subjekata ili uvesti kaznene mjere, kao i odredbu prema kojoj će one biti izvršene prema kratkoj proceduri.
- Potrebno je, polazeći od fer i poštenog tretmana, izborni program koncipirati sa stanovišta javnosti odnosno slušalaca i gledalaca koji prate te programe i njihove potrebe da se upoznaju sa suštinskim pitanjima stranačkih izbornih programa i obećanja uoči izbora.
- Zakoni su vrlo restriktivni, treba razgraničiti lokalne i generalne izbore, što bi pomoglo medijima da kvalitetnije prate predizborne kampanje.
- Treba donijeti zakon kojim bi se regulisalo da samo ono što se tiče izborne kampanje i predavljanja stranaka može, u mjesecu predizborne kampanje, biti prezentirano u medijima.
- Tu bi najveći dio odgovornosti trebalo prebaciti na CIK. Efikasnost CIK-a je problematična kada je u pitanju zaštita medijskog izvještavanja. Mora postojati neka vrsta regulacije da bi se onemogućile zloupotrebe. Ukoliko su oni odgovorni za cijeli izborni proces, i medijsko predavljanje je neizbježni dio medijskog procesa. To bi oni morali da rade, a da dio svojih ovlasti prenesu na Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini.
- Etički kodeks medijskih kuća i pravila RAK-a trebalo bi da regulišu rad novinara koji se nalaze na listi nekih političkih subjekata (na primjer, da im se „zamrznu funkcije“ u vrijeme predizborne kampanje).

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.5.A	5	15,63%	26	81,25%	0	0,00%	1	3,13%	32

Napomena: U tabelu su uvršteni odgovori koji direktno odgovaraju na pitanje.

INDIKATOR 8.6: SLOBODA RADA ZA STRANE NOVINARE

Ne bi se smjele uskratiti ulazne i radne vize stranim novinarima samo zbog njihovog mogućeg kritičkog izvještavanja.

Bh. kontekst

Na ovaj indikator se odnose članovi **Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu**, i to član 7. stav 1 („Stranac može ulaziti u BiH i boraviti na njoj teritoriji s važećom putnom ispravom u koju je unesena viza ili odobrenje boravka, ako ovim zakonom ili međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno“), i član 11. stav 1 („Ako stranac namjerava boraviti u BiH s ciljem plaćenog rada, mora imati radnu dozvolu koju je izdao organ nadležan za poslove zapošljavanja stranaca u skladu s odredbama ovog i drugih zakona u BiH kojima se reguliraju pitanja rada stranaca, osim kad je ovim zakonom ili međunarodnim sporazumom određeno da za pojedine vrste rada radna dozvola nije potrebna.“).

Sažetak odgovora/diskusije

Ispitanici su se jednoglasno složili da se novinarima ne uskraćuju vize radi njihovog izvještavanja. Iako su nekima bile uskraćene mogućnosti obavljanja njihovog posla, kao u primjeru Angeline Jolie, ili obavljanja nekih intervjua, svi su mogli ući u državu.

Prijedlozi ispitanika

U BiH se ulazi preslobodno i trebalo bi to na neki način regulisati.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.6	15	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	15

INDIKATOR 8.7: PROGRAMI NA JEZICIMA MANJINA

Mediji moraju biti slobodni da sadržaj svojih izvještaja objave na jeziku koji oni izaberu.

Bh. kontekst

Sloboda upotrebe medijskog jezika prevashodno se odnosi na javne medije, koji imaju obavezu da svoj program ravnomjerno emituju na jezicima konstitutivnih naroda. Ovo je regulirano Zakonom o osnovama javnog RTV sistema i Zakonom o javnom RTV servisu BiH koji su doneseni u maju 2005. godine. Prvi se odnosi na uređenje odnosa između tri javna RTV servisa (RTV BiH, RTV Federacije i RTV RS) i zajedničkog subjekta – Korporacije javnih RTV servisa. Drugim se utvrđuje, između ostalog, i davanje pojedinačnih dozvola za tri javna servisa, i daju smjernice za prilagođavanje programa konstitutivnim narodima i građanima na tri jezika i dva pisma. No, ovi zakoni ne daju smjernice u pogledu upotrebe jezika nacionalnih manjina i obaveza prema njima. Bosanskohercegovački zakoni i međunarodni dokumenti (Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina i Evropska konvencija o ljudskim pravima) ne definišu pojam „mediji nacionalnih manjina”. Ta nedorečenost otvara mogućnost slobodnije interpretacije, tako da ovakvim medijima možemo smatrati kako one koje vode i uređuju predstavnici manjinske zajednice i koji se emituju odnosno štampaju na manjinskim jezicima, tako i one medije koji samo dio svog prostora ili vremena odvajaju za sadržaje bilo o manjinama, bilo da informišu na jezicima manjina. Na ovakvom principu funkcionišu javni servisi koji imaju zakonsku obavezu u Bosni i Hercegovini da jednom sedmično emituju takav program.⁴ Za programe na jeziku nacionalnih manjina relevantan je Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, na državnom i entitetskim nivoima.

Sažetak odgovora/diskusije

Većina ispitanika mišljenja je da postoje ograničenja o pitanju izbora jezika u medijima. Insistiranje na jezicima konstitutivnih naroda u programima javnog servisa u drugi plan stavlja programe na jezicima nacionalnih manjina, kojih gotovo i nema u medijima u BiH. To pokazuje i istraživanje, u kojem je manji dio ispitanika (42 posto) mišljenja da postoje programi, a ne mediji, na jezicima nacionalnih manjina, ali da ih u svakom slučaju nema dovoljno.

Po pitanju uvođenja medijskog servisa na hrvatskom jeziku, jedan dio ispitanika je mišljenja da treba da postoji servis na hrvatskom jeziku, dok drugi dio smatra da je to čisto političko pitanje. U slučajevima kada podržavaju takav servis, onda smatraju da bi to trebalo da bude urađeno u kontekstu prava građana, a ne politike. Hrvatski jezik je već veoma prisutan na javnim servisima kao što su BHT i FTV, ali ne i na RTRS-u.

Prijedlozi ispitanika

- Spikeri bi trebali jednog dana čitati vijesti na jednom jeziku, drugog na drugom, a trećeg na trećem, s tim da govore tim jezicima onako kako su oni definisani po Ustavu.
- Javni mediji moraju imati usaglašenu, veoma senzitivnu politiku o pitanju jezika da se neko ne bi osjećao uskraćen. Ta politika se mora poštovati, jer svako drugo rješenje vodi u konflikt i politizaciju.
- Obaveza javnih servisa je da moraju realizirati emisije na jezicima manjina, bez obzira koliko je velika i brojna ta manjina, u redovnom programu a ne samo za prigodne praznike.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.7.A.	12	57,14%	8	38,10%	0	0,00%	1	4,76%	21
8.7.C.	8	42,11%	11	57,89%	0	0,00%	0	0,00%	19
8.7.D.	9	40,91%	12	54,55%	0	0,00%	1	4,55%	22

⁴ Iako javni servis u Bosni i Hercegovini ima zakonsku obavezu da jednom sedmično emitira emisiju na jezicima nacionalnih manjina, takvu obavezu ne ispunjava ni jedan od tri javna emitera. Pozivajući se na finansijske probleme i nedostatak kadrova, javni servisi stvaraju neku vrstu alibija za nedostatak programske strategije za manjinski program i neorganiziranje obuke za svoje saradnike u smislu praćenja manjinskih tema. Sadržano u: Udovičić Z. 2008: „Ideal nije manjinski geto“, Sarajevo, str. 97–100.

INDIKATOR 8.8: POVJERLJIVOST IZVORA

Mora se poštovati povjerljivost novinarskog izvora informacija.

Bh. kontekst

Zakonima je predviđeno da novinari ili druga fizička lica koja dobiju informacije iz povjerljivih izvora imaju pravo da ne otkriju njihov identitet, što predstavlja jednu vrstu privilegije jer im omogućava da dobiju informacije do kojih inače redovnim putem ne bi došli zbog njihovog mogućeg uticaja na određene osobe na visokim položajima. Iako pravo na zaštitu anonimnosti svojih izvora nije eksplicitno navedeno u članu 10. **Evropske konvencije**, obuhvaćeno je u članu 9. Zakona o zaštiti od klevete FBiH i članu 10. istovjetnog Zakona RS-a, koji propisuju da novinar i drugo fizičko lice koje je redovno ili profesionalno uključeno u novinarsku djelatnost traženja, primanja ili saopštavanja informacija javnosti, koje je dobilo informaciju iz povjerljivog izvora, ima pravo da ne otkrije identitet tog izvora. Ovo pravo je dodatno prošireno tako da se pravo na neotkrivanje identiteta povjerljivog izvora odnosi i na svako drugo fizičko lice koje učestvuje u postupku u skladu s ovim zakonima, a koje, kao rezultat svog profesionalnog odnosa sa novinarom, sazna identitet povjerljivog izvora informacije. Ovo pravo se, također, obezbjeđuje **Kodeksom o uređivanju odnosno Kodeksom o emitovanju radiotelevizijskog programa**, u kojem je transparentno navedeno da novinar, ako ne želi da otkrije svoj izvor informacija, to ne mora učiniti.

Ovi su zakoni veoma precizno i izričito definisani, te pružaju vrlo širok spektar zaštite prava na slobodu izražavanja, stoga pitanje neotkrivanja izvora informacija nije sporno u praksi. Veliki stepen zaštite ovih prava također stvara osnovu za istraživačko novinarstvo. Može se čak zaključiti da naši zakoni idu i korak dalje od odredbi Evropske konvencije.

Sažetak odgovora/diskusije

Većina ispitanih smatra da se zakoni koji regulišu povjerljivost izvora u novinarstvu ne poštuju u praksi (58 posto), te da se za detaljniju interpretaciju i razloge za to trebaju pojedinačno analizirati slučajevi. Problem, djelimično, leži i u činjenici da sudski organi nekada ne poštuju zakonske odredbe. Razlozi leže i u brojnim drugim pritiscima na novinare kako bi otkrili svoje izvore. S druge strane, kako su zapazili ispitanici, i novinari zloupotrebljavaju ovo pravo da se zaštite kada plasiraju razne informacije sumnjive istinitosti, nekad čak i uvrede ili totalne izmišljotine. No, tržište „kažnjava“ ovakav pristup, jer ako novinar koristi previše tajnih izvora informacija, on gubi kredibilitet.

Prijedlozi ispitanika

- Da se izmijene članovi zakona koji propisuju povjerljivost izvora, na način da garantuju pravo novinara da štite izvor informacija i da jednostavno isključe odgovornost novinara kada to učine.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.8	7	36,84%	11	57,89%	0	0,00%	1	5,26%	19

INDIKATOR 8.9: PRAVO EKSKLUZIVNOG IZVJEŠTAVANJA

Prava ekskluzivnog izvještavanja, koja se tiču pokrivanja glavnih događanja, a koja su u interesu javnosti, ne smiju se sukobiti sa pravom javnosti na slobodu informisanja.

Bh. kontekst

Drastičan je slučaj Vlade RS-a, u vrijeme dok je Milorad Dodik bio premijer, da se ne daju izjave za određene medije (FTV, ATV).

Sažetak odgovora/diskusije

Jedan je ispitanik odgovorio da se nije suočio sa pokušajem davanja ekskluziviteta pojedinim medijima u odnosu na druge, drugi je, pak, mišljenja da su to, ako toga i ima, neprovjerene informacije koje nemaju uticaja na javnost. Svi ostali su odgovorili da su se suočavali sa takvom pojavom, ali da su tome različiti razlozi. Neki novinari su u prednosti zbog svog iskustva, odgovornosti i ozbiljnosti rada, te zbog medija u kojima rade. Činjenicu da političari imaju omiljene medije u kojima plasiraju informacije su prihvatili i sami novinari, tako da se stvorio jedan oblik pristrasnog i ekskluzivnog izvještavanja samo nekih medija o događajima koji su od općeg interesa i za javnost i za sve druge medije. S druge strane, kako su rekli ispitanici, postoje kontinuirani napadi određenih medija na jednu grupu novinara.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.9	23	95,83%	0	0,00%	0	0,00%	1	4,17%	24

INDIKATOR 8.10: PRISTUP INFORMACIJAMA VS. PRIVATNOST

Zakoni o privatnosti i povjerljivosti podataka ne smiju nepotrebno ograničavati pristup informacijama.

Bh. kontekst

Pozitivan pomak predstavlja usvajanje Zakona o slobodi pristupa informacijama na nivou BiH, koji (za razliku od entitetskih i Zakona na nivou Distrikta Brčko) predviđa sankcije, novčane kazne, koje dostižu i do 15.000 KM, za javne osobe koje uskrate informacije. Zakon predviđa rok od 15 dana za dostavljanje informacija, na bazi podnesenog formalnog zahtjeva. Pozivom na ovaj zakon može se aktivirati upravni postupak ukoliko je neka informacija uskraćena. U praksi se događa da se pod „zaštitom privatnosti“ pokušavaju sakriti aktivnosti javnih službenika koje su u vezi sa njihovom javnom funkcijom ili su povezane sa grupacijom i kriminalom koji se „skriva“ pod privatnošću i tajnošću podataka. S druge strane, zaštita tajnih podataka regulisana je Zakonom o tajnim podacima koji postoji na nivou BiH. Ovaj je zakon dijelom u suprotnosti sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama, jer on dopušta automatski izuzetke od objavljivanja informacija na koje se odnosi.

Sažetak odgovora/diskusije

U vezi sa primjenjivošću ovog indikatora u BiH, mišljenja su podijeljena – po 45 posto ispitanika smatra da je ovaj indikator primjenjiv, odnosno da nije primjenjiv u bh. praksi, dok 9 posto ispitanih nije davalo svoj sud u nedostatku adekvatne statistike. Podatak da od 2007. do 2010. ima 150 slučajeva gdje su novinari pokrenuli postupke po ovom pitanju podržava argument da je ovaj indikator primjenjiv. Ali, rok je 15 dana, što utiče na aktuelnost informacije, pa je često „probijanje“ ovoga roka argument onih koji smatraju da dato pravo i nije primjenjivo. Sa druge strane, čak 93 posto ispitanih smatra da u ovom pogledu postoje ograničenja dostupnosti podataka. Najčešće se pristup informacijama onemogućuje indirektno, izbjegavanjem. Dosad nije zabilježen nijedan sudski postupak zbog ugrožavanja tog prava novinara. U RS-u su vlasti onemogućile potpuno provođenje ovoga zakona kada su 2006. donijele odluku da se onemogućiti pristup stenogramima sjednica Vlade. U dodatnoj analizi, ispitanici su istakli da treba naći balans između vojnih, političkih i poslovnih tajni i potrebe javnosti za informacijom. Dva su zakona u sukobu, Zakon o zaštiti ličnih podataka i Zakon o slobodi pristupa informacijama, tako da političari često koriste Zakon o zaštiti ličnih podataka da bi sakrili aktivnosti u vezi sa njihovom funkcijom ili sa korupcijom i kriminalom. Imamo i slučaj povlačenja informacija o imovinskim kartonima političara sa web stranice Centralne izborne komisije ili primjenu novog Pravilnika o pristupu informacijama Suda BiH, koji su restriktivni za novinare i ograničavaju slobodu pristupa informacijama od značaja za građane Bosne i Hercegovine.

Prijedlozi ispitanika

- Da bismo mogli kompetentnije govoriti o primjeni određenih zakona, pa i ovoga o pristupu informacijama, potrebno je stalno raditi analize i izvještavati javnost o tome, odnosno, predlagati mjere koje bi mogle poboljšati pristup informacijama i olakšati posao novinarima i medijima.
- I za ovaj indikator važi prijedlog da se usaglase entitetski zakoni i Zakon na nivou Distrikta sa državnim Zakonom kako bi i oni sadržali odredbe o sankcijama za uskraćivanje informacija.
- Veliki je teret na sudovima jer se odlučuje od slučaja do slučaja, tako da je nemoguće uspostaviti neki standardni set kriterija.
- Na bazi diskusije ekspertske grupe, zaključene su tri stvari: slučajevi u kojima se uskraćuju informacije koje su u interesu javnosti postoje; potrebno je usaglasiti zakone koji postoje na različitim nivoima (država, entiteti, Distrikt), te treba izraditi neku vrstu priručnika za primjenu ovog indikatora u praksi.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.10.A	5	45,45%	5	45,45%	1	9,09%	0	0,00%	11
8.10.B	13	92,86%	1	7,14%	0	0,00%	0	0,00%	14

INDIKATOR 8.11: RADNI UVJETI NOVINARA

Novinari treba da imaju odgovarajuće radne ugovore uz zadovoljavajuću socijalnu zaštitu, kako ne bi dovodili u pitanje svoju nepristranost i neovisnost.

Bh. kontekst

Rezultati istraživanja BHN-a i FES-a pokazuju da 43,50% ispitanika u BiH (44% u FBiH, 43% u RS-u) smatra da novinari najprije moraju imati bolji materijalni i finansijski položaj za rad i da je to preduslov unapređenja novinarskog rada i kvaliteta izvještavanja.

Za ovaj indikator relevantne su odredbe Zakona o radu na nivou entiteta i Distrikta Brčko koje novinarima, kao i svim ostalim zaposlenim, garantuju prava i adekvatne uvjete rada. U skladu sa Ustavom BiH, oblast radnih i socijalnih prava u Bosni i Hercegovini je isključivo u nadležnosti entiteta, tako da ne postoji jedinstven zakon o radu na nivou države koji bi regulisao osnovne principe iz oblasti radnih odnosa. Uz ovaj zakon, važni su Opći kolektivni ugovor, Zakon o vijeću uposlenika/Savjetu radnika, Zakon o štrajku, Zakon o upošljavanju stranaca, Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju invalida i Zakon o zdravlju i sigurnosti (zaštiti) na radu – svi su usvojeni na nivou entiteta. Podjela države bitno utiče na ukupno zakonodavstvo. Radno zakonodavstvo je prilično razvijeno, ali u mnogim segmentima nije usklađeno na cijelom bh. prostoru i često se ne primjenjuje na način predviđen istim tim zakonima.

Novinarima, kao i svim ostalim zaposlenim u BiH, garantuju se prava iz Zakona o radu koja se odnose na obaveze poslodavca da sa novinarima zaključe ugovor o radu, da im prema tom ugovoru vrše uplate za zdravstveno i penziono osiguranje, da prema odredbama ugovora njihovo radno vrijeme ne smije biti duže od onog koje je predviđeno zakonom, ne smije im se uskratiti pravo na godišnji odmor, na plaćeno odsustvo te im se ne smije isplatiti plata manja od ugovorene. Dakle, garantuju im se sva prava kao i ostalim zaposlenim osobama. Na žalost, u BiH praksa nije takva, te ne samo novinari već i radnici u svim drugim područjima imaju problema sa ostvarivanjem ovih prava.

Zakoni o radu u oba entiteta u svom tekstu sadrže niz odredbi koje bi trebale pružiti djelotvornu zaštitu ljudskih prava i sloboda. Međutim, problem u praksi predstavlja primjena zakona, uz svakodnevno kršenje osnovnih prava zaposlenika. Značajan nedostatak za zaštitu ovih prava je nepostojanje zakona o radu na nivou države Bosne i Hercegovine, čije bi se odredbe odnosile na cijelu teritoriju. Njima bi se regulisali temeljni postulati iz ove oblasti, kao i prateći instrumenti kojima bi se osiguralo provođenje ovog zakona kako za organe uprave tako i za sudske organe. Isto tako, postoji konstantni problem ostvarivanja prava u Federaciji BiH zbog njene decentralizacije na kantone i neusklađenosti zakonodavstva prvo unutar same FBiH (između kantona, te između kantona i FBiH), pa zatim i sa zakonodavstvom RS-a. Problem se javlja zbog podjela nadležnosti između entitetskih i kantonalnih inspekcija, pa sindikati i radnici često ne znaju kome da se obrate. Porezne inspekcije kontrolišu samo uplatu doprinosa i rad na crno, dok inspekcije rada, koje bi trebale da štite prava zaposlenika, uglavnom nisu djelotvorne.

Nedostaci u radnom zakonodavstvu se, pored ostalog, odnose na korištenje odmora i odsustva. U ovom dijelu Zakon o radu je generalno usklađen sa Konvencijom Međunarodne organizacije rada (MOR) br. 132 o plaćenom godišnjem odmoru. Međutim, u Zakonu nije propisana visina naknade plaće za vrijeme korištenja godišnjeg odmora, kao ni pravo na regres. Odredbe važećih propisa iz oblasti rada koje se odnose na prava žene u radnom odnosu, za vrijeme trudnoće i porođaja su usklađene sa konvencijama MOR - a. Međutim, pitanje koje nije riješeno na isti način na području Bosne i Hercegovine je naknada plaće za vrijeme trudnoće. To pravo se ostvaruje po mjestu prebivališta i na različit način na entitetskom nivou, a u FBiH i na kantonalnom nivou vlasti.

I drugi oblici zaštite prava iz radnog odnosa, koji podrazumijevaju postupke pred trećim nepristrasnim institucijama, također imaju niz manjkavosti. Sudska zaštita, zbog načina na koji je ustrojen sistem radnih odnosa u BiH, predstavlja često prvu instancu zaštite radničkih prava, a istovremeno najkompliciraniji, najskuplji i najdugotrajniji postupak. Praktično, ne postoji zakonska kazna za poslodavce u slučaju neplaćanja doprinosa za zdravstveno i socijalno osiguranje.

Pravo na platu predstavlja jedno od osnovnih prava svakog uposlenika. Zakon propisuje da se otkaz ugovora o radu mora dati u pisanoj formi uz detaljno obrazloženje razloga za otkaz i uz obavezno dostavljanje odluke uposleniku. Zakonima o radu FBiH i RS-a propisana je obaveza poslodavca o isplati otpremnine uposleniku koji ima ugovor o radu na neodređeno vrijeme, a kome prestaje radni odnos otkazom nakon najmanje dvije godine neprekidnog rada kod poslodavca, pod uvjetom da otkaz ugovora nije posljedica povrede radnih dužnosti uposlenika.

Izmjenama i dopunama Zakona o radu FBiH mijenjane su odredbe o vremenskom važenju ugovora o radu. Prema ranijim odredbama, ugovor o radu se mogao zaključiti na neodređeno vrijeme, a samo u određenim, zakonom preciziranim okolnostima, ugovor o radu mogao se zaključiti na određeno vrijeme. Prema sada važećim odredbama, ugovor o radu se može zaključivati na određeno i neodređeno vrijeme i ovu odredbu možda i najviše krše i zloupotrebjavaju poslodavci u medijima. Zakonom, a ni Općim kolektivnim ugovorom, nije precizno definisano šta se podrazumijeva pod "institutom prestanka radnog odnosa zbog ekonomskih, tehničkih ili organizacionih razloga", te ovu formulaciju zloupotrebjavaju poslodavci u privatnim, a ponekad i javnim medijima, za otkazivanje ugovora o radu novinarima.

Također, ovim izmjenama i dopunama brisane su i odredbe u vezi sa obavezom sklapanja ugovora o radu u pisanoj formi i njegovog uručivanja uposleniku, koje su do tada postojale u Općem propisu o radu. Ovim zakonskim izmjenama je predviđeno da je poslodavac, ukoliko ne uruči uposleniku ugovor o radu u pisanoj formi, dužan dostaviti pisanu izjavu u roku od mjesec uposleniku koji radi na neodređeno vrijeme, a na dan početka rada uposleniku angažovanom na određeno vrijeme. Obaveznost zaključivanja ugovora u

pisanoj formi i dalje postoji samo prilikom zaključivanja ugovora o privremenim i povremenim poslovima.

Slijedeći nedostatak ugovora o radu je i taj što u njima nema preciznih obaveza za novinare niti obima radnih zadataka. Takvi ugovori su neadekvatni i često se ne pridržavaju zakonski definisanih normi. Poseban problem je trend zapošljavanja medijskih uposlenika formalno na pola radnog vremena, a oni zapravo rade puno radno vrijeme. Sve je veći broj uposlenika koji rade po ugovorima na određeno radno vrijeme, a čiji zakonski rok trajanja je samo 2 godine. Međutim, mnogi medijski uposlenici na ovaj način rade po 5 - 6 godina.

U navedenim izmjenama Zakona o radu FBiH iz 2000. brisane su i odredbe o pravu uposlenika na socijalno osiguranje, zdravstvenu zaštitu i ostalo, vjerovatno iz razloga što su ova pitanja regulirana posebnim propisima iz ove oblasti. Zakoni o radu RS-a i Brčko Distrikta reguliraju obavezu prijavljivanja uposlenika na zdravstveno, penzijsko i invalidsko osiguranje, te osiguranje od nesreće na poslu definirano kao obavezno. Tada se javljaju problemi nemogućnosti ostvarivanja prava na naknadu za nezaposlenost, kao i zdravstveno osiguranje. Također, neuplaćivanje doprinosa za socijalno osiguranje uključuje doprinos za penziono i invalidsko osiguranje. Prema zakonima o penzijskom i invalidskom osiguranju oba entiteta u staž osiguranja se računa isključivo staž za koji je uplaćen doprinos.

Također, Zakon o radu Federacije BiH ne poznaje obavezno upošljavanje i prijem uposlenika putem javnog oglašavanja slobodnih radnih mjesta, dok je u Zakonu RS-a oglašavanje obavezujuće.

U novije vrijeme sve se češće spominje mobing kao jedan od težih problema s kojim se nose medijski radnici. U Zakonu o zabrani diskriminacije u BiH ova pojava se definira kao "specifičan oblik ponašanja na radnom mjestu, kojim jedna osoba ili grupa njih sistematski psihički zlostavlja i ponižava drugu osobu s ciljem ugrožavanja njenog ugleda, časti, ljudskog dostojanstva i integriteta, sve do eliminacije s radnog mjesta". Zakon o radu RS-a propisuje šta je mobing, dok Zakon o radu FBiH ne propisuje niti ga uopće spominje kao pojavu. Donošenjem Zakona o zabrani diskriminacije BiH, 2009., uveliko je olakšana borba protiv ove teško dokazive i sve češće pojave na radnom mjestu. Značajna odredba ovog zakona je da je teret dokazivanja na optuženom.

Sažetak odgovora/diskusije

Dva ispitanika smatraju da nema dovoljno podataka da se ovaj indikator analizira. Nekoliko njih je mišljenja da je situacija šarolika i da neki imaju ugovore i dobra primanja, a drugi ne. Većina ispitanih smatra da je o ovom pitanju, kao i u svakom drugom sektoru, situacija u BiH veoma loša. Mnogi novinari nemaju nikakve ugovore o djelu niti socijalnu zaštitu. U puno slučajeva i oni koji imaju validne ugovore nisu zaštićeni, ni socijalno ni od otkaza, čak ni na FTV - u i BHT - u, a najveći je problem u malim privatnim medijima. Postoje pozitivni primjeri medija, kao što je Euro Blic, gdje su svi zaštićeni ugovorima o radu, što redovno provjerava i inspekcija, ali mnogi imaju veoma mala primanja (200, 300, 400 KM) bez obzira na stepen obrazovanja. Vršer se razni pritisci koji utiču na objektivnost izvještavanja koju gube i veoma kvalitetni novinari kada im je ugrožena egzistencije.

Prijedlozi ispitanika

- Novinari ne bi trebalo da strahuju i zaziru od borbe za svoj status, jer imaju snagu i moć da djeluju kroz medije, bilo da su elektronski ili printani. Da bilo koji uposlenik bilo koje industrijske grane ima takav medij i takvu snagu, vjerujte da se ove hiljade nezaposlenih ne bi dešavale.
- Mora se prvo znati struktura kapitala, u privatnim je 100% privatna, a u javnim emiterima plaćaju građani, a opet ljudi rade šta im je čef, to im se mora uskratiti kroz sindikat, udruženje, sudskim putem, prijavama, prijedlozima mjera, bez toga se ne može doći do statusa dostojnog čovjeka, uposlenika, radnika. Do tada novinar neće biti zaštićen ni prilikom kršenja zakona i kodeksa.
- Može se reći da se entitetski zakoni o radu uglavnom temelje na osnovnim načelima usvojenih konvencija. Međutim, potrebno je osigurati veći stupanj harmonizacije propisa o radu sa usvojenim konvencijama, a time i napredak u ostvarivanju većeg stupnja socijalne pravde.
- Prava žene u radnom odnosu za vrijeme trudnoće i porođaja treba urediti na jedinstven način u cijeloj BiH.
- Određeni zakonodavni akti bi morali biti usvojeni na državnom nivou, oni bi barem postavili osnovne odredbe, definicije i obaveze iz ove oblasti, a bilo bi neophodno uspostaviti i instrumente kontrole usvojenih zakonskih rješenja. I Komitet za ESK prava je istakao neophodnost uspostavljanja zakona o ekonomsko - socijalnom vijeću na državnom nivou.
- S obzirom na to da je Bosna i Hercegovina u upravno - administrativnom smislu složena država, sa podijeljenim nadležnostima u oblasti socio - ekonomskih prava, bolja koordinacija različitih razina vlasti u socijalnoj politici bi doprinijela harmoniziranju propisa i otklanjanju diskriminacije korisnika različitih segmenata socijalne zaštite u zemlji.
- Sindikalni pokret bi trebao hitno konsolidirati svoje djelovanje i, u cilju adekvatne zaštite radnika u cijeloj BiH, predložiti donošenje zakona o radu na nivou BiH, kao i formiranje ekonomsko - socijalnog vijeća na nivou BiH.
- Ono što bi trebalo poboljšati u radnom zakonodavstvu je svakako proširenje nadležnosti Inspekcije rada i obezbjeđenje instrumenata za primjenu zakona.
- Upravo izmjene zakonskih propisa u tom dijelu moraju obezbijediti mogućnost da i radnik ili radnica koji nemaju ugovor o radu mogu tražiti zaštitu od Inspekcije rada, odnosno da Inspekcija može provoditi dokaze u cilju ostvarivanja prava iz radnog odnosa, što je sada isključivo u nadležnosti suda.
- Proširenja nadležnosti inspekcija rada i davanje ovlaštenja inspektorima rada da, ukoliko na nesumnjiv način utvrdi da je ugovor o radu štetan za uposlenika, svojim aktom tj. rješenjem takav ugovor o radu može poništiti.
- Teško je usaglasiti rad inspekcija jer sve je na nivou kantona koji su nadležni za rad inspekcija, i nemoguće je tražiti koordinaciju

i međusobno informisanje. Ima slučajeva gdje su određene osobe zaposlene u jednom kantonu, ali su prijavljene u drugom kantonu, i to izaziva haos i brojne probleme u primjeni propisa („različite inspekcije su ko ‘rogovi u vreći‘“).

- Uloga sindikata u uvjetima tržišnog načina poslovanja i tržišta rada bi, sigurno, trebala biti energičnija, budući da je u velikom broju slučajeva utvrđeno da je izostala aktivnija uloga i pomoć sindikata kada je u pitanju ostvarivanje prava zaposlenih. U vezi sa ovim, nužna bi bila reorganizacija sindikata, zauzimanje jasnijeg stava, energičnije aktivnosti, te promjena kursa djelovanja sa ciljem istinske zaštite prava radnika.
- Značajno poboljšanje bi se moralo uraditi i u oblasti usklađenosti propisa kako onih na snazi tako i onih koji se tek donose, bez obzira da li se donose iz oblasti zdravstvenog, penzionog, socijalnog osiguranja, zaštite na radu, ili drugih oblasti. Dosadašnja praksa u oblasti rada pokazala je neusklađenost propisa, ali i prakse. Poboljšanju bi svakako doprinijela i kontinuirana saradnja i razmjena informacija između različitih ministarstava i tijela. Vertikalna povezanost institucija i jasnija razgraničenja ovlasti različitih nivoa vlasti također se moraju uspostaviti.
- Bilo bi neophodno da se pravno - materijalna zaštita radnika može ostvariti i u postupcima koji prethode sudskim, kao što su upravni postupak i arbitraža. U tom smislu važno je raditi na jačanju uloge inspekcija i njihovih ovlasti, kao i alternativnih metoda rješavanja radnih sporova.
- Praksa pokazuje da se mora mijenjati i Zakon o štrajku u oba entiteta. Isto tako velike mogućnosti poboljšanja pruža i institut vijeće - savjet uposlenika, ali on, na žalost, ne živi u praksi, iako bi mogao biti bitan element zaštite radnika pored sindikata.

Zakonodavstvo u ovoj oblasti treba biti, prije svega, u potpunosti harmonizirano s međunarodno preuzetim obavezama, ali na način da ove odredbe budu jasne, lako primjenjive i harmonizirane sa drugim propisima iz oblasti socijalne zaštite.

- Potrebno je donijeti poseban zakon o sindikatima kojim bi se regulisao njihov rad kao dijela civilnog društva. Posebno je značajno jačati i ulogu udruženja poslodavaca koja uveliko svojim dobrim primjerima mogu uticati na poboljšanje položaja medijskih radnika i novinara.
- Stalno zaposleni novinari, u skladu sa zakonom, morali bi imati ugovore o radu i mislim da je to zadaća inspekcije, nije zadaća ni vlasnika ni novinara da se bave time.
- U okviru BH novinara postoji strategija sindikalnog organizovanja u medijima, treba možda naglasiti važnost kvalitetnijeg sindikalnog organizovanja novinara.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.11.A	4	14,29%	20	71,43%	2	7,14%	2	7,14%	28
8.11.B	0	0,00%	22	95,65%	0	0,00%	1	4,35%	23

8.11.B. Odgovori „ni malo“, „loše“ ili „veoma loše“ su uvršteni pod red „NE“. Pod red Ne zna/Neutralan su uvršteni odgovori da u nekim medijima imaju, a u drugim nemaju ugovore.

INDIKATOR 8.12: SLOBODA NOVINARSKOG UDRUŽIVANJA

Ne smije se zabranjivati novinarima da formiraju svoja udruženja, kao što su, na primjer, sindikati, radi sklapanja kolektivnih ugovora.

Bh. kontekst

Ne postoje nikakva zakonska ograničenja u Bosni i Hercegovini koja sprečavaju novinare da formiraju svoja udruženja. Novinari, kao i bilo koji drugi skup građana BiH, imaju pravo da se organizuju u udruženje u skladu sa **Zakonom o udruženjima i fondacijama BiH**. U BiH postoji šest udruženja novinara. Neka od njih su naslijeđena iz prethodnog vremena, a neka su formirana ili prema geografskom ili prema etničkom principu, što već samo po sebi govori o njihovim ciljevima i karakteru.

Pravo na organiziranje nezavisnih sindikata u Bosni i Hercegovini je definirano i zagarantirano entitetskim zakonima i ustavima. U Bosni i Hercegovini funkcioniraju odvojeni sindikati na entitetskim nivoima i nivou Brčko Distrikta. Na nivou BiH formirana je i Konfederacija ova tri sindikata. Sastavni dijelovi sindikata su granski sindikati grafičkih, izdavačkih i medijskih radnika.

S obzirom na to da je Konvencijom 87, o slobodi udruživanja i zaštiti prava na organizaciju, zabranjeno državi članici odstupanje od obaveza iz ove konvencije, može se reći da je ovo jedno od fundamentalnih prava radnika i radnica i jedno od centralnih pitanja misije MOR - a. Prednosti organiziranja sindikata i učlanjivanja u sindikat su mnogostruke i zasigurno uposlenicima osiguravaju veći uticaj na radnom mjestu. Prava sindikata u odnosu prema izvršnoj vlasti, organima upravnog nadzora, poslodavcima, vijeću uposlenika, mirovnom vijeću, sudu za rješavanje sporova, kao i u postupku zaključivanja kolektivnih ugovora, posebno su razrađena i osigurana raznim zaštitnim mehanizmima. U BiH postoji pet granska sindikata novinara i medijskih uposlenika. Dva u Republici Srpskoj, tri u Federaciji BiH (dva sa sjedištem u Sarajevu i jedan u Mostaru).

Još 1998. godine je bilo inicijativa za formiranje Sindikata novinara BiH koji je trebao preuzeti aktivnosti u vezi sa ostvarivanjem radnih prava novinara u cijeloj BiH. Međutim, sindikat nije aktivno djelovao i rezultat je izostao. Danas se vode intenzivnije aktivnosti, pa Linija za pomoć novinarima i Udruženja/udruga BH novinari pokušavaju pripremiti prve nacрте kolektivnih ugovora i ostalih akata iz oblasti radnih odnosa.

Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, Savez samostalnih sindikata BiH i Vlada Federacije BiH zaključili su prvi Opći kolektivni ugovor za teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, koji se primjenjuje u svim preduzećima sa većinskim državnim kapitalom. Nakon donošenja ovog kolektivnog ugovora, zaključena su 22 granska ugovora kojima se reguliraju prava i obaveze uposleniku i poslodavaca u određenim djelatnostima. U 2005. godini u Federaciji BiH je potpisan novi Opći kolektivni ugovor za teritoriju Federacije BiH, kao najviši akt koji regulira odnose i cijenu rada između poslodavaca, sindikata i predstavnika vlasti. Isto tako je potpisan i Opšti kolektivni ugovor u RS-u. Opći kolektivni ugovori u RS-u i FBiH definiraju radne odnose, plaće, uvjete i okolnosti sindikalnog djelovanja, pravila o kolektivnim pregovorima i potpisivanju kolektivnih ugovora, rad tijela zaduženih za mirno rješavanje radnih sporova i pitanja koja se tiču prava na štrajk. U Distriktu Brčko još nije potpisan opći kolektivni ugovor.

Zakoni o radu oba entiteta, također, predviđaju još jedan vid organiziranja radnika za zastupanje njihovih ekonomskih i socijalnih prava i interesa. To su vijeća uposlenika, odnosno savjeti radnika, koji se mogu osnovati na zahtjev najmanje 20% uposlenika u Federaciji BiH, odnosno najmanje jedne trećine radnika u Republici Srpskoj. Sindikat, također, može biti inicijator formiranja vijeća/savjeta uposlenika - radnika. Obaveza je poslodavca da o pitanjima koja su u interesu ekonomskog i socijalnog položaja uposlenika informira vijeće/savjet uposlenika, konsultira i pribavlja prethodnu suglasnost vijeća. Naime, poslodavac, najmanje svakih šest mjeseci, informira vijeće uposlenika o pitanjima koja utiču na njihove interese iz radnog odnosa. Ovim zakonskim rješenjem daje se mogućnost uposlenicima da se putem članova u ovom tijelu, koje su sami birali, izjasne o pitanjima bitnim za njih, te da aktivno učestvuju u donošenju pojedinih akata. Ove obaveze poslodavac nema prema sindikatu jer je njegova uloga drugačija. Za razliku od sindikata koji su nosioci prava na štrajk, vijeće/savjet uposlenika ne smije sudjelovati u pripremi i realizaciji štrajka, niti učestvovati u kolektivnom radnom sporu koji može dovesti do štrajka. To je, isključivo, nadležnost sindikata.

Sažetak odgovora/diskusije

Gotovo je jednoglasno mišljenje da u BiH po zakonu nema ograničenja da se organizuju udruženja, i 82 posto ispitanih potvrdilo je ovu tezu. S druge strane, razne vrste pritisaka, poput političkih i socio - ekonomskih (otkazi, neplaćanje, vrsta ugovora) to ograničavaju i 94 posto ispitanika ovo je istaklo kao problem. Novinarska udruženja nisu efikasna jer ih ima previše, šest u BiH, te nisu složna ili djeluju kao produžena ruka menadžmenta određenih medija. Zbog toga neki smatraju da je njihova uloga revijalna. Također, postoji mišljenje da je ovaj indikator nepotreban jer, prema zakonskim odredbama, tri čovjeka mogu formirati udruženje, koje nema nikakav značaj. Uzroci podjela udruženja su uglavnom politički, etnički ili teritorijalni, većina je fokusirana na probleme koji su lokalnog karaktera, iako je svima u cilju, makar na deklarativnom nivou, da zaštite svoj radni status. Između udruženja postoje nesuglasice i nepotrebna konkurencija.

Sindikati, generalno, jako loše djeluju (87 posto ispitanika njihovo je djelovanje ocijenilo lošim), a trebali bi, prema mišljenju ispitanika, da igraju veću ulogu i poduzimaju više inicijative za zaštitu novinara. Ima i slučajeva da se njihova organiziranja sprečavaju ako se protive vladajućoj političkoj opciji. Ispitanici su bili podijeljeni kada je u pitanju organiziranje sindikata ili vijeća uposlenika u svakom mediju – 47 posto bilo je za, 37 protiv, dok su ostali bili neutralni.

Prijedlozi ispitanika

- Novinari bi trebali da oforme jedno jako udruženje, koje će moći štiti interese svih novinara u BiH.
- Medijski sindikati su veoma korisni, legitimni su, ali bi trebali da preuzmu još značajniju ulogu, da poduzmu više inicijativa, naročito inicijativa koje bi na neki način ublažile ili suspendovale tu užasnu ovisnost novinara o medijskoj kući, naročito onoj u privatnom vlasništvu.
- Neophodno je raditi kontinuirano na unapređenju organiziranja novinarskih sindikata, kao i razvijanju pozitivnog odnosa i svijesti novinara o značaju sindikata i njegovim mogućnostima za poboljšanje radnih prava. Bilo bi neophodno uvezati rascjepkane sindikalne organizacije novinara i medijskih uposlenika i kroz to ih osnažiti u borbi za uspostavljenje zajedničkih ciljeva i interesa. Nužni su reorganizacija sindikata, izgradnja kulture dijaloga, kolektivno zastupanje i pregovaranje, kako radničkih predstavnika i sindikata tako i poslodavaca i države. Potrebno je dodatno obrazovanje i educiranje medijskih radnika, kao osnove za dalje djelovanje u ovoj oblasti.
- Potrebno je formirati u medijskim kućama i sindikate i vijeća uposlenika i raditi na njihovoj saradnji i harmonizaciji, što je, također, regulirano zakonima o radu oba entiteta, kao i posebnim zakonima o vijećima/savjetima uposlenika.
- Rad na ovoj analizi je pokazao nedostatak konkretnih pokazatelja o stanju radnih prava novinara i medijskih uposlenika, te iz toga proističe preporuka o hitnoj potrebi za jednim istraživanjem koje bi detaljno ispitalo ova pitanja na respektabilnom uzorku u ovoj specifičnoj oblasti.
- Potrebno je da novinari imaju veoma jaka udruženja koja bi se bavila strukom, koja bi se bavila sindikalnim poslovima i trebalo bi da sami novinari javno iznesu koji je to medij, odnosno vlasnik koji zabranjuje da se novinari udružuju u sindikate.
- Mi smo napravili inicijativu, formirali, potpisali i prosljedićemo je Savezu samostalnih sindikata, da otvorimo prostor za formiranje granskog sindikata javnih elektronskih medija i multimedija.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.12.A	23	82,14%	3	10,71%	0	0,00%	2	7,14%	28
8.12.B	31	93,94%	2	6,06%	0	0,00%	0	0,00%	33
8.12.D	1	3,23%	27	87,10%	0	0,00%	3	9,68%	31
8.12.F	7	36,84%	9	47,37%	0	0,00%	3	15,79%	19

8.12.D – 'NE' – loše, 'DA' – dobro, 'Neutralan' – dobro u neku ruku, može bolje.

INDIKATOR 8.13: NEZAVISNOST UREĐIVAČKE POLITIKE

Uređivačka politika medijskih kuća mora biti samostalna i ne ovisiti o vlasnicima medija, tako što će se, na primjer, dogovoriti sa vlasnicima medija o kodu provođenja uređivačke neovisnosti kako bi se osiguralo da se vlasnici medija ne mogu uplitati u dnevnu uređivačku politiku ili kompromitirati nepristrasno novinarstvo.

Bh. kontekst

Rezultati istraživanja BHN-a i FES-a pokazuju da 6,60% ispitanika u BiH (6,80% u FBiH, 6,70% u RS-u) smatra da vlasnici medija i urednici imaju najveći uticaj na rad medija u BiH u 2011. godini. Također, 13,90% ispitanika u BiH (14,40% u FBiH, 13,80% u RS-u) smatra da su vlasnici medija i urednici glavni kršitelji novinarskih prava i medijskih sloboda u BiH u 2011. godini.

U BiH se poistovjećuju vlasništvo i funkcija medija. Mediji u BiH, posebno privatni, „robuju“ interesima svojih vlasnika, a njihove uređivačke politike oslikavaju preferiranu političku opciju koju određeni mediji zastupaju. U BiH ne postoje zakoni koji bi regulirali transparentnost medijskog vlasništva i zaštitili novinarsku profesiju od njihovog uticaja. Postoji Kodeks za štampu koji nalaže da štampani mediji moraju profesionalno izvještavati, no ovaj dokument nije obavezujući.

Sažetak odgovora/diskusije

Novinarstvo je djelatnost s vrlo naglašenom potrebom profesionalne samostalnosti i finansijske neovisnosti. Na žalost, ni jedno ni drugo danas nisu obezbijeđeni u BiH. Pravni sistem u BiH ne samo da još nije spreman da im pruži odgovarajuću zaštitu i garantuje političku neovisnost i slobodu, već nije sposoban garantovati ponekad ni fizičku sigurnost onih novinara koji se usude konfrontirati sa vladajućim strukturama ili sa njima povezanim moćnim lobijima. Novinari su često izloženi različitim pritiscima, a nezavidna finansijska situacija i ovisnost ih dovode u poziciju potpune potčinjenosti, služenja moćnim političkim i drugim centrima, a najčešće na štetu profesionalnosti i nepristrasnosti.

Svi su ispitanici složni da se u BiH vlasnici ne samo upliću u uređivačku politiku već je i vode. Ako se zna ko je vlasnik, zna se i unaprijed kako će se tačno izvještavati o određenoj temi. Vlasnici nekih medija su političari, stoga je i javni interes podređen parcijalnim političkim interesima. To je uzrok mnogih problema, kao što su pristrasnost u izvještavanju i autocenzura.

Neki ispitanici smatraju da treba napraviti distinkciju između privatnih i javnih medija, te da vlasnici privatnih medija imaju legitimno pravo podržavati neku političku opciju, ali ne trebaju je nametati na taj način uređivačkoj politici da derogiraju novinarsku profesiju. Generalno je prisutno i mišljenje da se u uređivačku politiku javnih medija upliću oni koji imaju kontrolu, finansijsku ili političku. Postoje i mišljenja da bi i privatni mediji trebali imati pravo da obavljaju javnu funkciju, da proizvode neki program od interesa za sve i da za to apliciraju na javna, budžetska, sredstva.

Većina ispitanika smatra da ne postoje interna pravila koja bi onemogućila vlasničko uplitanje te iako postoje takva pravila, ona nisu efikasna. Jedina situacija kada je novinar nezavisan od vlasnika je kada treba odgovarati za načinjenu štetu. Jedini primjer nezavisne uređivačke politike nalazimo na primjeru ispitanika koji je radio za strani mediji.

Prijedlozi ispitanika

- Treba zakonski ograničiti uplitanje vlasnika u uređivačku politiku medija.
- Potrebna su normativna akta medijskih kuća u kojima mora da stoji da je nezavisnost novinara u uređivačkoj politici na prvom mjestu.
- Trebalo bi da postoji mogućnost da privatni mediji obavljaju javnu funkciju, iako je to kod nas nezamislivo, da se svim medijima da mogućnost i dozvoliti im da, ako žele proizvoditi neki program koji im je u interesu, mogu aplicirati, dobiti sredstva za to, pobijediti na natječaju i imati takav program, dakle, da ne moraju nužno biti u državnom vlasništvu da bi bili javni mediji.
- U Federaciji BiH je obaveza upisa kod sudova za otvaranje štampanih medija, dok je u RS-u to kod Ministarstva kulture.
- Web portali bi trebali da imaju istaknut impressum, da se zna ko je vlasnik, direktor i odgovorna osoba za sadržaj.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.13.C	3	20,00%	10	66,67%	0	0,00%	2	13,33%	15

Ispitanici koji su odgovorili DA ili Ne znam su mišljenja da, iako postoje pravila koja štite od uplitanja u uređivačku politiku, ona nisu efikasna te da je neznan broj medija koji ih imaju.

INDIKATOR 8.14: INSTITUCIONALNA ZAŠTITA NOVINARA

Novinari moraju biti zaštićeni od fizičkih prijetnji ili napada zbog svog posla. Treba im omogućiti policijsku zaštitu ukoliko to novinari kojima se prijeti zahtijevaju. Tužioc i sudstvo moraju adekvatno i na vrijeme raditi i rješavati slučajeve u kojima se prijetilo novinarima ili su bili napadnuti.

Bh. kontekst

Rezultati istraživanja BHN-a i FES-a pokazuju da 89,50% ispitanika u BiH (90,80% u FBiH, 87,5 u RS-u) u 2011. godini smatra da je svaka vrsta napada na novinare u potpunosti neprihvatljiva.

Po članu 10. Evropske konvencije i država ima obavezu da garantuje slobodu izražavanja time što će stvarati sigurno okruženje za uživanje novinarskih prava, te u slučajevima kad novinari i distributeri budu povrijeđeni, zlostavljeni ili, čak, ubijeni, odgovoriti na zahtjeve za istragu i zaštitu od počinjenih djela, što je Sud u Strazburu uspostavio kao princip, a te obaveze države unesene su i u Smjernice Odbora Vijeća ministara Evrope o zaštiti slobode izražavanja i informacija u kriznim situacijama.

Iz odredbi Zakona o krivičnom postupku FBiH vidljivo je da novinari imaju mogućnost, kao i ostali građani, efikasne zaštite svoga osobnog integriteta. Prijavlivanjem kaznenog djela nadležnom tužiteljstvu za svaki napad bilo koje vrste, a temeljem iste kaznene prijave, tužiteljstvo će, ako postoji osnovana sumnja da je prijavljena osoba počinila kazneno djelo, kod nadležnog suda podići optužnicu te će biti zakazan glavni pretres. Najčešća kaznena djela koja su predmet tužbi u predmetima u kojima su oštećene strane novinari su: laka tjelesna ozljeda, teška tjelesna ozljeda, izazivanje opće opasnosti, te nasilničko ponašanje.

Sažetak odgovora/diskusije

Većina ispitanika (74 posto) mišljenja je da novinari nisu adekvatno zaštićeni od verbalnih, fizičkih te, čak, ni napada koji bi ugrozili njihovu društveno - ekonomsku poziciju. Čak su neki mišljenja da ni jedan javni radnik u BiH nije adekvatno zaštićen. S druge strane, neki smatraju da određeni novinari glume žrtve radi sticanja popularnosti. Sudska zaštita nije efikasna zato što su procesi prespori te većina novinara odbija policijsku zaštitu jer im onemogućava da efikasno obavljaju svoj posao, mada ima novinara koji su pod policijskom zaštitom. Neki ispitanici smatraju da je novinaru najbolja zaštita profesionalizam, jer dok on korektno obavlja svoj posao i ne pokazuje strah, prijetnje će popustiti.

Prijedlozi ispitanika

- Potrebni su sudski vještaci i obučeni ljudi koji bi služili kao „prijatelji suda“, kako bi se lakše rješavali slučajevi koji se vode prema Zakonima o zaštiti od klevete FBiH, RS, Brčko Distrikta i da se vidi mogućnost kako obrazovati sudske vještace koji dobro poznaju način rada medija, odnosno da imamo specijaliste za način funkcioniranja medija.
- Treba raditi na obostranoj edukaciji, i novinara s jedne strane, kako bi kvalitetnije radili svoj posao, i sudija s druge strane, kako bi shvatili važnost uloge novinara i medijskog izvještavanja u društvu, jer obje profesije, mada različitim metodama, rade u interesu javnosti, i međusobno razumijevanje i suradnja treba da postoje.
- Bilo bi korisno prevesti sve slučajeve Suda u Strazburu koji se odnose na medije, odnosno na primjenu Člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljim slobodama, kako bi se neujednačenost sudske prakse u primjeni Evropske Konvencije o ljudskim pravima, posebno Člana 10, u BiH mogla mijenjati. Na osnovu toga bi izvedeni evropski standardi sudske zaštite slobode izražavanja mogli pomoći sudijama u BiH prilikom donošenja odluka.
- Potrebno je uraditi dopunu elektronske obrade podataka o slučajevima suđenja za klevetu i radne sporove. Postoji CMS sistem za unošenje podataka sa suda o sudskim slučajevima, procesima i presudama. Potrebno je unaprijediti postojeći software na način da je moguće *tematski* evidentirati sudske sporove koji se odnose na medije i novinare (kleveta, radni sporovi, mobbing, diskriminacija...). Novi način evidentiranja slučajeva u vezi sa medijima i novinarima omogućio bi da se tačno utvrdi datum kada je prispjela tužba, kada je procesuirana, kada je donesena odluka po kleveti ili nekom drugom djelu i kolika je visina presuđene odštete. Također, sudski službenici koji vode statistiku trebalo bi da prođu određenu obuku, ili da makar dobiju jasnu instrukciju na koji način će voditi statistiku korisnu za medijsku zajednicu u BiH.
- Zahtjev za promjenu CMS - a trebalo bi uputiti Visokom sudskom i tužilačkom vijeću.
- Mediji moraju biti zaštićeni zakonom, ali i sankcionisani ako za to ima razlog.
- Mediji bi trebali da koriste pravnu pomoć prije objavljivanja tekstova i priloga, te u slučajevima kada izvještavaju o sudskim postupcima.
- Obaveza objavljivanja demantija na mjestu gdje je objavljen tekst ili prilog može polučiti znatno veće efekte nego kontinuirano finansijsko kažnjavanje medija.
- Zakonom je neophodno propisati da se odluke Vijeća za štampu moraju objavljivati u mediju koji je predmet određene odluke.
- Trebamo ojačati mehanizme primjene zakona i to putem usvajanja podzakonskih akata.
- Trebalo bi raditi na donošenju nekih novih zakona, poput zakona o oglašavanju.
- Treba uvesti obavezujuće provođenje sudskih odluka da bi se spriječile opstrukcije, kao u slučaju novinarkе FTV - a Duške Jurišić, gdje je postojala pravomoćna presuda, odluka o izvršenju, ali je promjenom Statuta na javnom servisu, provođenje presude opstruirano od strane UO i posloводства RTV FBiH.

- Treba obavezati institucije koje su na ovim prostorima formirane radi afirmacije i zaštite ljudskih prava (Ombudsmen, Helsinški komitet) da se više angažuju na praćenju sudskih slučajeva u kojima su narušena prava novinara.
- Postoji problem dokazivanja fizičkih napada na novinare (na primjer, policija Hercegovačko - neretvanskog kantona nije htjela da provjerava osobu koja je pod maskom napala novinare u Stocu, ili, presude iz Bihaća ili Kalesije, koje su napad na novinare okarakterisale kao kafansku tuču, sa kaznom od 500 KM).
- Prijedlog Parlamentu: treba uraditi izmjenu Krivičnog zakona o pitanju zaštite novinara od fizičkih napada u vrijeme obavljanje njihove dužnosti. Također, zakonom treba propisati odnosno precizno formulisati koji je to stepen kazne koji treba propisati kada se desi i sudski procesuirati napad na novinare i koja je razlika kada su napadnuti novinari a kada političari.
- Sudove i sudije bi trebalo obavezati na visok stepen profesionalizma, ažurnosti i efikasnosti, posebno u sporovima u vezi sa tužbama za klevetu i radne sporove.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.14	2	10,53%	14	73,68%	2	10,53%	1	5,26%	19

INDIKATOR 8.15: LICENCIRANJE I DOZVOLE ZA RAD MEDIJA

Regulatorne vlasti za elektronske medije moraju djelovati na učinkovit način, na primjer, prilikom izdavanja dozvola za emitiranje. Od štampanih i medija koji se baziraju na internetu ne bi trebalo zahtijevati posjedovanje državnih licenci, koje su više od obične registracije preduzeća i poreske registracije.

Bh. kontekst

Online medijima u BiH ne treba licenca za rad i emitovanje sadržaja i trenutno je Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini preuzelo na sebe da tu oblast uredi kroz princip samoregulacije. Također, ne postoje neka generalna ograničenja za registraciju i početak rada medija, osim ograničenja za radio i TV koji moraju posjedovati odgovarajuću licencu Regulatorne agencije za komunikacije BiH, RAK. Počev od 2000. godine, u nadležnosti tadašnje Nezavisne komisije za medije, u BiH počinje postupak izdavanja dugoročnih dozvola za emitovanje, zasnovan na jasno određenim kriterijima i kvalitetu programske ponude. **Odlukom Visokog predstavnika od 2. marta 2001.**, nadležnosti Nezavisne komisije za medije spojene su sa nadležnostima Regulatorne agencije za telekomunikacije, čime se stvara jedan od prvih konvergentnih regulatora u Evropi.

Visoki predstavnik 21. oktobra 2002. donosi Odluku kojom se regulišu različita pitanja prelazne prirode koja proizilaze iz prethodnih odluka Visokog predstavnika, te kojom se istovremeno donosi **Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine** (Službeni glasnik BiH 21/02). Zakon je kasnije u neizmijenjenom obliku usvojen u Parlamentu (Službeni glasnik BiH 31/03), a od tada je pretrpio tek neke manje izmjene (Službeni glasnik BiH 75/06 i 32/10).

Zakon o komunikacijama definiše Agenciju kao funkcionalno nezavisnu i neprofitnu agenciju za regulisanje sektora komunikacija. Zakonom je Agencija, inter alia, zadužena za planiranje, upravljanje, namjenu i dodjelu frekvencijskog spektra, izdavanje dozvola iz oblasti emitovanja i praćenja poštivanja uslova dozvola i ostalih pravila i propisa koje Agencija donosi. Proces izdavanja dozvola je u potpunosti nediskriminatoran i transparentan i provodi se po principu "beauty contest" natjecanja zasnovanog na jasno definisanim kriterijima i najbolje postignutim rezultatima u tehničkom, programskom i finansijskom smislu. Svaki elektronski medij i pružalac medijskih usluga mora posjedovati dozvolu Agencije iz oblasti emitovanja i svako emitovanje bez odgovarajuće dozvole je ilegalno i samim tim nedopušteno. Posjedovanje dozvole iz oblasti emitovanja podrazumijeva i obavezu poštivanja pravila i propisa Agencije koji, u svakom slučaju, štite nezavisnost i pravo medija na slobodu izražavanja, ali, istovremeno, uspostavljaju i određene standarde u emitovanju kojih se mediji imaju pridržavati. U tom smislu, naročito je neophodno obezbijediti nezavisnost samog regulatora, koja je u posljednje tri godine značajno ugrožena, između ostalog, neimenovanjem generalnog direktora i nepotvrđivanjem Vijeća Agencije, što utiče na rad i funkcionisanje Agencije.

Zakon o komunikacijama predviđa mehanizme zaštite nezavisnosti Agencije, kako kroz eksplicitne odredbe koje propisuju da se zvaničnici na bilo kojem nivou vlasti ne mogu miješati u proces odlučivanja (član 36. (3) Zakona: „Ni Vijeće ministara ni ministri, kao ni neko drugo lice, ni na koji način ne miješaju se u donošenje odluka Agencije u pojedinačnim slučajevima.“), tako i kroz odredbe koje regulišu proces odabira generalnog direktora i Vijeća Agencije.

U smislu operativne prakse Agencija je usvojila Kodeks za emitovanje televizijskog i radioprograma koji bi se mogao smatrati jednim od prvih većih postignuća, mjerilo po kojem bi se ocjenjivalo udovoljavanje elektronskih medija uslovima dozvole. Pored Kodeksa za emitovanje, tu je Kodeks za reklamiranje i sponzorstvo koji će tokom ove godine biti revidiran i pojačan u smislu određenih odredbi koje se posebno tiču zaštite djece i maloljetnika u kontekstu reklamiranja i sponzorstva. Osim pravila, usvojen je i set smjernica radi pružanja pomoći medijima da na što bolji način primijene obavezujuća pravila i propise Agencije. Zakon o komunikacijama BiH (član 46.) predviđa i određene sankcije odnosno izvršne mjere srazmjerno prekršajima relevantnih pravila i propisa.

Ovdje je važno naglasiti da Agencija trenutno radi na usklađivanju svih pravila i propisa u oblasti emitovanja sa Direktivom Evropske unije o audiovizuelnim medijskim uslugama, što će dodatno omogućiti razvoj audiovizuelnog sektora u BiH.

Konačno, Agencija je u toku 2010. godine donijela Odluku o načinu korištenja Multipleksa A (MUX A) za potrebe zemaljskog digitalnog televizijskog emitovanja u Bosni i Hercegovini u tranzicijskom periodu, čime je utvrdila način i uslove korištenja MUX - a A za digitalno zemaljsko emitovanje televizijskih programa javnih radiotelevizijskih servisa u BiH. Također, Agencija je nastavila da radi na izradi kriterija za ulazak postojećih tv stanica u komercijalne MUX - ove, kao i izradu potrebne dokumentacije za raspisivanje tendera za dodjele dozvola za MUX operatere.

Sažetak odgovora/diskusije

Mišljenja o učinkovitosti Regulatorne agencije za komunikacije, RAK, različita su. Jedan dio ispitanih smatra da RAK djeluje učinkovito, da ima puni mandat, dovoljno instrumenata za vršenje svoje dužnosti i da reaguje na sve na šta bi trebalo da reaguje, dok drugi misle da RAK uopšte ne radi svoj posao iako ima jaku infrastrukturu, da nije društveno učinkovit, te da ne primjenjuje jednaka pravila za sve medije.

Među ispitanima dominira mišljenje da ne postoje ograničenja (kao što su dozvole i licence) za rad online medija i rad štampanih medija na internetu, ali pojedini ističu da bi neku vrstu reda trebalo uvesti u svijet online medija jer je situacija na internet portalima haotična, pogotovo ako u obzir uzmemo forume i razne komentare koji se na njima mogu naći i koji su puni govora mržnje. Postoji mišljenje da ima preveliki broj štampanih medija u BiH s obzirom na broj stanovnika i na njihov kupovni potencijal, ali i da je veliki problem relevantnost podataka o tiražu štampanih medija, zbog visoke remitende koja isto tako ukazuje da ne postoji realna

potreba za tolikim brojem tih medija. Također, pojedini štampani mediji koji imaju internet izdanja ne pridržavaju se istih principa kada izvještavaju tradicionalno i putem online izdanja. Postoji mišljenje da BiH nije pripremljena za internet novinarstvo, te da o tome nema dovoljno znanja. S problemom komentara i slobode izražavanja na forumima i web portalima suočava se ne samo BiH već i uređene zemlje poput SAD - a, gdje se putem ovog sredstva komunikacije diskriminišu određene grupe ljudi, ili rase. Regulacija interneta je kompleksan i jedinstven problem, jer regulacija znači kontrola, a internet ne smije biti kontrolisan, kao što je to slučaj u Kini i arapskom svijetu. Trebalo bi da postoji neki dokument, poput Kodeksa za štampu u BiH (ili globalne konvencije za uređenje online novinarstva) koji bi bio moralno i profesionalno obavezujuće za online portale i novinare. Mišljenje ispitanika je da je Vijeće za štampu u BiH na dobrom putu da tako nešto kreira. Usamljeno je mišljenje jednog ispitanika da je to nepotrebno i da bi Vijeće za štampu trebalo hitno ukinuti. Što se tiče dozvola za rad, prema mišljenju ispitanika, one su neophodne samo za radio i TV stanice.

Prijedlozi ispitanika

- S obzirom na to da je uticaj na javno mišljenje puno veći nego kod štampanih medija, trebalo bi uvesti dodatne kriterije.
- Treba neka vrsta inspekcije za medije, Agencija treba imati ograničenja u radu.
- RAK bi trebalo vratiti u vlasništvo bosanskohercegovačkog društva, onda bi on bio u svom zakonskom mandatu i odnosio bi se jednako prema svim medijima.

INDIKATOR 8.16: JEDNAK PRISTUP KANALIMA DISTRIBUCIJE

Mediji moraju imati pošten i jednak pristup distributivnim kanalima i njihovoj tehničkoj infrastrukturi (radiofrekvencije, transmisioni kablovi, sateliti) ili komercijalnoj (distributeri novina, poštanski ili drugi servisi dostave).

Bh. kontekst

Rezultati istraživanja BHN-a i FES-a pokazuju da 29,20% ispitanika u BiH (30,60% u FBiH, 26,40% u RS-u) smatra da je najprije potrebno poboljšati tehničke uvjete za rad novinara kako bi se unaprijedili novinarski rad i kvalitet izvještavanja.

Oblast distribucije štampe je regulisana u lokalnim zakonima o javnom informisanju, odnosno u zakonima o medijima (u RS-u na nivou entiteta, u Federaciji BiH na nivou kantona). U Zakonu o medijima Kantona Sarajeva (slično i u drugim) navodi se da je „distribucija štampe slobodna“ (član 49). U posebnim uvjetima, distribucija štampe se može ograničiti. Tako se u Zakonu Kantona Sarajevo navodi da se „distribucija štampe sa pornografskim sadržajem vrši u skladu sa posebnim aktom koji donosi nadležni ministar“ (član 54), mada ne postoji posebni propis kojim se zabranjuje „distribucija štampe sa pornografskim sadržajem“. Zabrana postoji kod distribucije „štampe kojom se ugrožavaju državna bezbjednost ili teritorijalni integritet zemlje, podstiče rasna, etnička ili vjerska mržnja ili netrpeljivost, podstiče vršenje krivičnih djela i propagira ili podržava akt protiv čovječnosti“ (član 55).

Dozvola za distribuciju RTV programa se izdaje na neekskluzivnoj osnovi pravnim licima koja su u skladu sa zakonom registrovana za obavljanje djelatnosti telekomunikacija, a u skladu sa Pravilom 36/2008 o načinu dodjele i uslovima dozvole za distribuciju radio i televizijskih programa. Pravilo definiše opšte principe dobijanja dozvole, naknade za održavanje dozvole, u svrhu zaštite krajnjih korisnika, propisuje i uslove kojih se nosioci dozvola moraju pridržavati. Svi distributeri su obavezni da uvrste u svoje distributivne sisteme programe Javnog RTV sistema u koji spadaju BHTV1, FTV I RTRS, kao i da uvrste sve RTV stanice za zemaljsku radiodifuziju u svojoj tehničkoj zoni pokrivanja, bez naknade. Na tržištu pružalaca usluga distribucije RTV programa, može se primijetiti trend u kojem operateri sa značajnijom tržišnom snagom preuzimaju manje kablovske operatere, te na taj način svoje poslovanje šire na cijelu teritoriju Bosne i Hercegovine, dok su prethodnih godina kablovski operateri uglavnom poslovali u jednoj ili najviše dvije susjedne općine. Osim toga, pojava pružalaca usluga IPTV i DTH distribucije je dovela do konkurentnijeg tržišta, a shodno tome i veće ponude u broju i raznovrsnosti TV kanala koji se nude u kablovskim sistemima, poboljšanjem kvaliteta pružanja usluga, te dala mogućnost korisnicima usluga distribucije RTV programa da biraju operatera čije će usluge koristiti.

Sažetak odgovora/diskusije

Mišljenja oko ravnopravnog pristupa frekvencijama za RTV su podijeljena. 55% ispitanika smatra da postojeća pravila RAK-a (na primjer, 36/2008) i Zakon o komunikacijama osiguravaju ravnomjeran pristup frekvencijama i njihovoj tehničkoj infrastrukturi, dok se 36% ispitanika ne slaže sa ovom tvrdnjom. Prema njima, iako postoje konkursi, mediji dobijaju frekvencije mimo njih, a djelovanje RAK-a je netransparentno. Jedan ispitanik pravi distinkciju između frekvencija i tehničke infrastrukture, tvrdeći da je sistem dodjeljivanja frekvencija korektan, dok pri dodjeli tehničke infrastrukture postoje manipulacije. Veći dio ispitanika, 67%, smatra da su štampani mediji, u ovom smislu, mnogo zaštićeniji i da čak mogu slobodno distribuirati i pornografske materijale.

Prijedlozi ispitanika

- Nije bilo konkretnih prijedloga u vezi sa ovim indikatorom.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.16.A	12	54,55%	8	36,36%	0	0,00%	2	9,09%	22
8.16.B	4	66,67%	2	33,33%	0	0,00%	0	0,00%	6

8.16.A. Neutralan – Tehnička infrastruktura i frekvencija su različite stvari, različito se dobivaju.

INDIKATOR 8.17: SPRJEČAVANJE CENZURE MEDIJA

Država ne smije ograničiti pristup stranim štampanim medijima ili elektronskim medijima, uključujući internet.

Bh. kontekst

Oblast distribucije štampe je regulisana u lokalnim zakonima o javnom informisanju, odnosno zakonima o medijima, u kojima se navodi da je "distribucija štampe slobodna". Ne postoji nikakvo ograničenje, BiH ima mogućnost pristupa svim internetskim sadržajima koji su inače prisutni u slobodnom svijetu. Jedino ograničenje u ovom smislu je postojanje *Zakona o politici direktnih stranih ulaganja* koji predviđa da, bez obzira na politiku slobodnih direktnih stranih ulaganja u BiH, utvrđenu u članu 3 ovoga Zakona, strani ulog u glavnicu nekog preduzeća koje se bavi javnim informisanjem neće preći 49% od glavnice u tom preduzeću. U slučaju ulaganja u sektore koji podliježu restrikcijama, strani ulagači moraju dobiti prethodnu saglasnost nadležnog organa u odgovarajućem entitetu. Takav zahtjev mora biti riješen u roku od 30 dana, u suprotnom će se smatrati odobrenim, osim ukoliko nadležni organ nije podnosioca zahtjeva u pisanoj formi obavijestio o svojoj odluci da donošenje odluke odgađa preko roka od 30 dana. U svakom slučaju, konačna odluka sa obrazloženjem, o stranom ulaganju, biće dostavljena podnosiocu zahtjeva u roku od 90 dana od dana prijema zahtjeva. Ako takva odluka ne bude donesena ni u roku od 90 dana, direktno strano ulaganje će se smatrati odobrenim. Jednom izdato odobrenje direktnog stranog ulaganja je trajno.

Sažetak odgovora/diskusije

Svi ispitanici, osim jednog koji nije imao adekvatnih informacija, složili su se da o pitanju pristupa stranim medijima bh. tržištu, ne postoje nikakva ograničenja. Nekoliko je ispitanika mišljenja da je kupovna moć bh. građana toliko slaba da oni ne mogu kupovati novine svaki dan, te su samo na taj način ograničeni pristupanju informacijama u stranim medijima. Ispitanici su također naveli jedino ograničenje u ovoj oblasti, već pomenuti *Zakon o politici direktnih stranih ulaganja*. Tri su ispitanika navela primjere kako kod susjednih zemalja postoje takva ograničenja, jer se tamo ne mogu naći štampani mediji iz BiH, ali istu praksu ne podržavaju u BiH. Većina ispitanika je mišljenja da tržište nikada ne može da bude preslobodno, svi moraju da imaju jednak pristup tržištu na kojem bi trebalo da presudi kvalitet a ne podobnost. Manji broj ispitanika tvrdi da je tržište preslobodno i da to ugrožava konkurentnost domaćih medija. Jedan ispitanik je naveo da ima primjera zloupotrebe, da strane firme obaraju vrijednost reklama tako što ih naplate samo u zemljama svoga sjedišta, a besplatno ih distribuiraju ili emituju u Bosni i Hercegovini.

Prijedlozi ispitanika

- Aktualizirati pravilo RAK-a o zabrani koncentracije vlasništva.
- Problem štampanih medija i tiraža ogleda se u činjenici da u BiH ne postoji agencija za tiraž.
- Treba sugerisati vjerodostojnost istraživanja gledanosti (postoji istraga SIPA o marketinškim agencijama, u vezi sa gledanošću televizijskih programa).

INDIKATOR 8.18: TRANSPARENTNOST VLASNIŠTVA I POSLOVANJA

Vlasnička struktura medija i ekonomski uticaj na medije moraju biti transparentni. Zakon mora djelovati protiv medijskih monopola i dominantnih marketinških pozicija unutar medijskih kuća. Kao dodatak, trebalo bi poduzeti konkretne pozitivne akcije sa ciljem promocije medijskog pluralizma.

Bh. kontekst

Iako trenutno ne postoji izdvojena legislativa u vezi sa vlasništvom nad medijima, odnosno eventualnim ograničenjima medijske koncentracije, pitanje koncentracije je bilo donekle regulisano *Pravilom Regulatorne agencije za komunikacije o zabrani koncentracije vlasništva* (koje nije više na snazi) i *Zakonom o konkurenciji u BiH*, s obzirom na to da su oni na posredan ili neposredan način uključeni u trgovinske aktivnosti. Zakon predviđa mogućnosti da se zabrane određene koncentracije korporacija ili pojedinaca ukoliko bi one mogle značajno narušiti tržišnu konkurenciju u BiH ili u njenom većem dijelu, a naročito ako se koncentracijom stvara novi ili jača postojeći vladajući položaj kompanija ili pojedinaca. Iako ovaj zakon ne navodi da se ova zabrana odnosi na medije, Evropski parlament je 1999. god. donio *Rezoluciju o preuzimanju medija i pripajanju*, u kojoj je naglasio da medijski pluralizam ima suštinsku važnost, a da je ograničavanje vlasništva neophodno ne samo iz ekonomskih razloga nego i kao „sredstvo garantovanja raznovrsnosti informacija i slobode štampe“.

Što se tiče mjera u smislu promocije medijskog pluralizma, one su dijelom ugrađene u *Zakon o komunikacijama*, kroz nadležnosti Agencije i Vijeća ministara, koje predviđaju da Vijeće ministara i Agencija, u skladu s pojedinačnim nadležnostima definiranim ovim zakonom, preduzimaju sve razumne mjere za ostvarenje promoviranja pravične konkurencije i da ne postoji ugrožavanje ili ograničenje konkurencije u sektoru komunikacija u skladu sa sektorskim politikama Vijeća ministara. Generalno govoreći, u BiH je zastupljen visok stepen medijskog pluralizma.

Također postoji *Zakon o finansiranju političkih subjekata*, koji zabranjuje političkim subjektima da imaju u svom vlasništvu elektronski medij. Problem je u tome što u BiH ne postoji ni centralni registar štampanih medija, niti centralni registar komercijalnih preduzeća, a sve postojeće arhive su uglavnom u štampanom, a ne u elektronskom formatu, i teško su dostupne.

Kad je riječ o elektronskim medijima, nedvosmisleno je utvrđeno da postoji konflikt, s obzirom na uvezanost agencije za utvrđivanje gledanosti s marketinškim agencijama i medijskim uposlenicima. RAK je počeo sa uspostavljanjem sistema regulacije rada elektronskih medija po kriterijima Nezavisne komisije za medije. Ti kriteriji su trebali da jačaju odgovornost medija, razvijaju konkurentski odnos oko dobijanja frekvencija, a koji bi trebalo da bude pokretačka snaga u profesionalnom i tehničkom osposobljavanju, kao i u finansijskoj održivosti i transparentnosti svake RTV stanice. Navedeni standardi ugrađeni su u *Kodeks za uređivanje televizijskog i radioprograma* (donesen u avgustu 1998., a kasnije dopunjavao), koji je usaglašen sa pravima na slobodu izražavanja i Ustavom BiH.

Sažetak odgovora/diskusije

Tokom kvalitativne interpretacije ovog indikatora, manji broj ispitanika, 29%, smatrao je da je vlasništvo medija transparentno, uprkos raznih uplitanja i pritisaka, a u sudskom registru se može provjeriti na koji način i pod kojim je imenom registrovan određeni medij. Međutim, većina ispitanika, 71%, smatra da se ne može govoriti o transparentnom vlasništvu nad medijima. Pojedini ispitanici tvrde da svakodnevno svjedočimo raznim vrstama manipulacija. Vlasnik na papiru nije uvijek vlasnik u stvarnosti, jer se vlasništvo može prebaciti s jedne osobe na drugu, a da prva opet sve vodi. Također, mediji se mogu kontrolisati kroz finansiranje, zato pojam slobodnih medija ne postoji, niko nije neovisan, svi su pod kontrolom onoga ko im plaća. Stoga, moguće je govoriti samo o profesionalnim i neprofesionalnim medijima. Nepostojanje centralnog registra medija, a dostupnost postojećih samo u štampanom formatu, predstavlja problem, jer se ne može tačno procijeniti da li postoji koncentracija vlasništva nad medijima.

Skoro svi su se složili da ima monopolističkih pristupa, 86%, u medijima, iako sve izgleda kao da je formalno - pravno regulisano. Neki su mišljenja da u BiH postoji visok stepen medijskog pluralizma (prije svega zbog velikog broja medija, čije su profilacije i uređivačke politike raznolike). I dok, s jedne strane, monopol jednog medija ograničava pluralizam i stvara medijsko jednoulje, s druge strane, pluralizam koji nalazimo u Bosni i Hercegovini, stvara parcijalne istine: različiti mediji nude različite verzije događaja. Te su verzije, najčešće, politički konotirane. Ispitanici smatraju da bi bilo dobro kada bi postojali mediji koji bi se mogli izdići iznad dnevnopolitičkih podjela i dešavanja.

67% ispitanika tvrdi da je prisutan monopolski pristup velikih kompanija i oglašivača, dok 33% misle da to nije tako. Među onima koji smatraju da nema monopola, jedan ispitanik tvrdi da u BiH nema velikih kompanija, jer su nas zaobišle, drugi dio ispitanika smatra da je mali interes kompanija za kupovinom medija u BiH jer je tržište moguće pokriti hrvatskim i srpskim kanalima, dok je treći dio ispitanika mišljenja da velike kompanije i oglašivači ne mogu prići bh. medijima od političara.

Mišljenje većine ispitanika, 80%, koji su odgovorili na pitanje o aktivnostima RAK-a u ovoj oblasti, je da bi ova Agencija trebalo da inicira *Zakon o zabrani koncentracije vlasništva*, jer su trendovi u BiH oko koncentracije vlasništva aktualni, s jakim političkim uticajem i kontrolom. Neki od ispitanika smatraju da „moćnici, tajkuni, i političari, koriste pasivnost RAK-a“. Koncentracija i monopol nad medijima su opasni, posebno zbog uticaja koji mediji imaju, većina populacije prihvata izvještavanje medija kao utvrđene činjenice, istinu koju ne treba provjeravati. Uloga medija nije samo da informiše već da obrazuje, stoga javni mediji ne bi trebali da podržavaju ni jednu političku opciju. Mišljenja ispitanika su da će se Javni mediji puno teže osloboditi političkih pritisaka nego privatni, jer će se privatni, radi profita i težnje da prošire tržište, osloboditi ograničavajućih političkih pritisaka.

Prijedlozi ispitanika

- Vlasnička struktura medija mora biti transparentnija.
- U BiH treba da se uspostave mediji koji će se izdići iznad dnevno - političkih dešavanja i koji će davati objektivnu sliku događaja.
- Pravilo RAK-a o *Zabrani koncentracije vlasništva nad medijima* treba opet aktualizirati. Jako je važno da se spriječi koncentracija vlasništva i da samo vlasništvo zaista bude transparentno. Samo na taj način se možemo boriti protiv uticaja različitih lobija na medije. Na taj način se može uticati na nelojalnu konkurenciju i na damping cijene na medijskom tržištu.
- U zakonodavnim i stručnim krugovima treba organizovati raspravu o temi zabrane koncentracije vlasništva, te nešto definitivno promijeniti.
- Donošenjem posebnog *Zakona o zabrani koncentracije vlasništva u medijima*, obezbijedilo bi se da se u BiH ubuduće ne dogodi da, unutar jedne velike medijske korporacije, zbog toga što u vlasništvu ima i štampane i elektronske medije, informacije odabiru i prerađuju u samo jednom uređivačkom sjedištu. Tada bi sve informacije bile uvijek iste, bez obzira da li se čitaju novine, gleda televiziju ili sluša radio.
- Trebalo bi uvesti regulativu kojom bi se mnogo jasnije definiralo na koji način se mjeri gledanost, te sagledati i primijeniti standarde prema kojima se to reguliše u cijelom svijetu.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.18.A	7	29,17%	17	70,83%	0	0,00%	0	0,00%	24
8.18.B	18	85,71%	3	14,29%	0	0,00%	0	0,00%	21
8.18.C	8	66,67%	4	33,33%	0	0,00%	0	0,00%	12
8.18.E	16	80,00%	3	15,00%	0	0,00%	1	5,00%	20

INDIKATOR 8.19: FINANSIRANJE MEDIJA OD DRŽAVE

Ukoliko mediji prime direktne ili indirektne podrške, države moraju ove medije tretirati na pošten i neutralan način.

Bh. kontekst

Rezultati istraživanja BHN-a i FES-a pokazuju da 36,10% ispitanika u BiH (32,40% u FBiH, 40,30% u RS-u) smatra da je osnovna prepreka slobodnom radu medija finansijska zavisnost.

U zakonima o javnim emiterima regulisano je pravo na finansijsku pomoć od državnih i entitetskih organa. Pored javnih servisa, u Bosni i Hercegovini postoji cijeli niz javnih RTV stanica koje su osnovale, a dobrim dijelom i finansirale, lokalne strukture vlasti, kao što su kantoni i opštine. Jedna trećina TV stanica i skoro polovina radijskih stanica zavisi od finansiranja lokalnih i regionalnih nivoa vlasti. Ova činjenica ih dobrim dijelom podređuje političkim pritiscima. Iako je novac kojim razne vlasti finansiraju određene medije javan, te vlasti se ponašaju kao da su to njihova privatna sredstva, te dovode medije u direktnu ovisnost i pristranost u izvještavanju. Na ovaj indikator se također odnosi već navedeni *Zakon o finansiranju političkih subjekata*.

Sažetak odgovora/diskusije

Većina ispitanika, 75%, smatra da dodjela sredstava iz javnih budžeta medijima uopšte nije transparentna, jedan ispitanik tvrdi da je to slučaj sa svim sektorima, a ne samo sa medijima, dok neki smatraju da se to stanje razlikuje u svakom od kantona. Jedan broj ispitanika tvrdi da je cijeli proces transparentan, ali da se izvodi nepropisno, u odsustvu relevantnih i prihvatljivih kriterija za dodjelu finansijskih sredstava medijima, što rezultira da samo oni mediji koji su „podobni“ dobijaju finansijsku pomoć.

Ispitanici su podijeljenog mišljenja o pitanju da li mediji trebaju koristiti javna sredstva ili ne. Manji dio, 22%, smatra da to nije u skladu sa njihovom ulogom i da je prijetnja medijskoj nepristranosti, objektivnosti i profesionalizmu, ali većina ispitanika, 74%, misli da bi se mediji trebali finansirati iz javnih sredstava. Razlozi koji su navedeni za te tvrdnje su da su novinari potplaćeni, a time izloženi i podložni da popuštaju pritiscima i ucjenama, a da mediji, samo ako imaju obezbjeđena finansijska sredstva, mogu spriječiti političke i razne druge vrste pritisaka. Jedan od ispitanika misli da treba napraviti distinkciju između privatnih i javnih medija, i da samo javnim medijima treba dodjeljivati sredstva. Neki, opet, smatraju da bi se sredstva trebala dodjeljivati samo za određene projekte, bez obzira izvode li ih javni ili privatni mediji. Dodjela sredstava bi trebala biti transparentna, uređena i takva da ne utiče na nepristranost medija.

Prijedlozi ispitanika

- Dodjela sredstava mora da bude transparentna i uređena, trebalo bi da bude predmet javnog natjecanja na koje će se mediji javljati.
- Trebalo bi organizovati dodjelu sredstava na način da ni jedan medij nema zagarantovan novac. Na raspisanom tenderu trebalo bi da najpovoljniji ponuđač, sa najboljim referencama, dobije novac.

Treba organizovati javni poziv za projekte, o kojima će odlučivati Komisija sastavljena od nestranačkih osoba. Teme mogu da budu unaprijed određene, da odražavaju javni interes, a da se mediji, kroz projekte, javljaju sa prijedlozima istraživačkih priča.

- Saglasnost za imenovanje direktora javnog medija nikako ne bi trebalo tražiti u politici, niti njihove odbore imenovati iz reda političkih partija. Takva je praksa u Sloveniji.
- Također, na bazi slovenačkog iskustva, predloženo je da se upravljačke strukture (upravni odbori, prije svega) prošire, da imaju više članova, koji bi bili, ne samo politički podobni predstavnici vlasti, već i predstavnici civilnog sektora.
- U BiH se treba primijeniti skandinavski model finansiranja medija. Novac se daje javnim servisima, ali se istovremeno formiraju i opozicioni javni servisi i njima se daje ista količina novca, da bi se tako osiguralo da se čuju i jedna i druga strana. Da bi se podigao nivo profesionalizma, moraju se omogućiti nezavisni izvori finansiranja medija, koji neće politički uticati na uređivački politiku određenog medija.
- Mediji bi mogli dobiti pomoć za zapošljavanje novih ljudi, novinara bez iskustva, za praksu studenata ili izlazak na strano tržište, ali i to bi moralo biti jasno definisano, da ne bi bilo zloupotreba.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.19.A.	0	0,00%	15	75,00%	0	0,00%	5	25,00%	20
8.19.B.	17	73,91%	5	21,74%	0	0,00%	1	4,35%	23

8.19.A. Odgovor 'NE' znači da dodjela sredstava nije ni malo transparentna, odgovor 'Ne zna/Neutralan' znači da dodjela sredstava jeste formalno transparentna, ali nezakonita ili manipulirana.

INDIKATOR 8.20: DEPOLITIZACIJA JAVNIH MEDIJA

Javni elektronski mediji moraju u svojim dnevnim obavezama i uređivačkom poslu biti zaštićeni od političkog uplitanja. Osobe sa jasnim političkim profilacijama ne bi trebale biti na visokim menadžerskim pozicijama.

Bh. kontekst

Rezultati istraživanja BHN-a i FES-a pokazuju da 52,20% ispitanika u BiH (51,20% u FBiH i 53,50% u RS-u,) smatra da je politička ovisnost osnovna prepreka slobodnom radu medija u BiH. Također, 39,90% ispitanika u BiH (42,70% u FBiH i 36,50% u RS-u) smatra da je opća politička klima u zemlji osnovna prepreka slobodnom radu medija u BiH. Pored toga, rezultati istraživanja BHN-a i FES-a pokazuju da 69,90% ispitanika u BiH (69,80% u FBiH i 69,20% u RS-u), smatra da političke stranke, i političari općenito, imaju najveći uticaj na rad medija u BiH.

Međunarodna zajednica uložila je velika finansijska sredstva kako bi u BiH stvorila mogućnost za razvoj profesionalnih medija, nezavisnih od uticaja vlada i političkih struktura. Nezavisnost javnih RTV emitera garantovana je članom 4. *Zakona o javnom radiotelevizijskog sistemu BiH*, u kojem je jasno definisano da javni RTV servisi imaju uređivačku nezavisnost i institucionalnu autonomiju, kao i Pravilom RAK-a 41/2009, kojim se formalno onemogućava direktni uticaj politike na njihovo djelovanje. Važan je i *Zakon o finansiranju političkih stranaka BiH*, kojim je onemogućeno političkim strankama da imaju u vlasništvu medije.

Međutim, nejasan je status štampanih medija čiji su vlasnici naknadno formirali političku stranku koja je učestvovala u izborima i čija uređivačka politika predstavlja, u biti, realizaciju platforme te političke stranke. Zakon za ovakve slučajeve ne predviđa sankcije, a ne može se očekivati ni reakcija Centralne izborne komisije. Također, javni servisi su pod snažnim političkim uticajima i pritiscima, često i putem politički podobno izabраниh osoba u upravljačkim strukturama. Ovo nije u skladu sa zakonskim odredbama, jer postoji jasno navedena transparentna procedura oko izbora upravnog odbora javnih RTV servisa. Zakoni o javnim RTV servisima predviđaju da za generalnog direktora ne može biti imenovano lice koje obavlja izvršnu, zakonodavnu ili sudsku funkciju na svim nivoima u Bosni i Hercegovini, ili koje je vlasnik, odnosno suvlasnik preduzeća koje obavlja djelatnost radijskog ili televizijskog emitovanja, te ako je njegova funkcija nespojiva sa Zakonom o sukobu interesa.

Uveden je i porez na promet proizvoda i usluga i porez na dodatnu vrijednost po jedinstvenoj stopi na nivou BiH, a stupio je na snagu početkom 2006. godine. Ova mjera pogodila je sve štampane medije, i štamparije, naročito male izdavače i distributere, što je imalo za posljedicu preduzimanje niza restriktivnih mjera, kao što su otpuštanje uposlenika, smanjenje broja stranica u novinama, reduciranje tiraža, neredovne plate, neuplaćivanje doprinosa, pa čak i prestanak izlazenja nekih od njih. Pored toga, postoje i mnogi problemi u vezi sa naplaćivanjem takse te su dodatni izvori finansiranja su uvijek dobro došli, a u skladu sa već navedenom činjenicom da se vlasti odnose prema javnim sredstvima kao vlastitim, nepristranost medija je pod pritiskom i često se narušava.

Nezavisnošću RAK-a bi se u velikoj mjeri trebala obezbjediti nezavisnost sektora elektronskih medija. Mehanizmi kojima je ova nezavisnost RAK-a garantovana ugrađeni su u *Zakon o komunikacijama* i *Zakon o finansiranju institucija BiH*. Međutim, nezavisnost RAK-a dovedena je u pitanje u posljednje tri - četiri godine zbog postupanja Vijeća ministara BiH i Parlamenta BiH. Vijeće ministara BiH već godinama odbija da potvrdi izbor generalnog direktora RAK-a i novi sastav Vijeća RAK-a, i nastoji da ograniči finansijsku nezavisnost Agencije te, dodatno, da nezavisnog medijskog regulatora svede na nivo izvršne vlasti. Ovi postupci su najozbiljniji pokušaji podiranja nezavisne uloge Agencije i ograničavanja medijskih sloboda i još uvijek su prisutni. Pored javnih RTV servisa, u BiH također djeluju i javne RTV stanice na lokalnom nivou (kantonalni ili opštinski). Njihove posebnosti regulisane su Pravilom 41/2009 o javnim RTV stanicama koje definiše javne RTV stanice.

Sažetak odgovora/diskusije

Skoro svi ispitanici, 95%, su složni da mediji u BiH nisu politički neovisni. Iz toga razloga, slijedeći logiku političke opcije kojoj su bliski, oni šire netrpeljivost i propagandu, i na taj način urušavaju principe profesionalizma i objektivnosti. U navođenju razloga, ispitanici su pominjali razne stvari, počevši od obrazovanja koje se za novinare izvodi, uglavnom, pod okriljem fakulteta političkih nauka, pa do činjenice da su ljudi „po prirodi politička bića“, sa svojim ličnim stavovima. Među konkretnim razlozima, ispitanici su naveli kako finansijska nezavisnost ne postoji, kako je problem javnih emitera niska naplatnost RTV takse, te da je način izbora članova upravnih odbora i drugih upravljačkih tijela isključivo politički.

S druge strane, pojedini ispitanici smatraju da u BiH postoji određeni broj novinara koji se zalaže za objektivno i profesionalno izvještavanje, no dominantno polarizovani kontekst takve novinare čini „incidentnom“ pojavom, a ne pravilom. Tako se dešava da pojedinci, kada objave nešto što je profesionalno i objektivno, ali nije u interesu relevantne političke opcije, bivaju sankcionisani. Jedan broj sagovornika podijelio je, u optimističnom tonu, mišljenje da se ovaj trend mijenja i da će javni servisi postati pravi servis građana, kao što je to slučaj u Hrvatskoj, jer se smjenjuju generacije. No, da bi se ova situacija promijenila treba napraviti opširnu analizu, promijeniti zakon, menadžment i model biranja menadžmenta, a regulatorna tijela bi trebala kažnjavati svrstavanje javnih servisa u partijske redove.

Prijedlozi ispitanika

- Preporučuje se korjenita promjena kompletnog menadžmenta, kao i Zakona o javnom sistemu. Menadžment i urednici ne smiju biti stranački opredijeljeni. Javni emiteri bi trebali imati programska vijeća u kojima više od pola predstavnika ne bi smjelo biti iz Parlamenta, a drugi dio ljudi bi trebalo da bude iz ostalih segmenata društva, kao što su kultura, sport, itd. Ta vijeća bi trebala biti ključna u osiguranju da mediji obavljaju svoju javnu funkciju.
- Mora se nastojati naći novi model izbora članova upravnih odbora, koji bi onemogućavao politici da ih kontroliše (o ovome je već diskutovano u okviru prethodnog indikatora).
- Regulatorna tijela bi morala kažnjavati svrstavanje u partijske redove kad su javni servisi u pitanju. Ispunjavanjem izvorne misije javnih servisa, te profesionalizacijom ovih medija, može se vratiti i njihova osnovna zakonska funkcija, kao što su informisanje i obrazovanje javnosti.
- Neovisnost se može postići samo sistemom finansiranja, bez političkog uplitanja.
- Da bi mogli imati i primijeniti ove parametre slobode, mediji se moraju izmaknuti od politike i političara. To znači da treba birati menadžere, odnosno imenovati nadzorne odbore i programske savjete, isključivo po kriteriju stručnosti, a ne po političkoj pripadnosti i podobnosti.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.20.A	1	2,63%	36	94,74%	0	0,00%	1	2,63%	38

Odgovor 'NE' ako ima političkog uplitanja zbog kojeg servisi nisu neovisni.

INDIKATOR 8.21: ZAŠTITA PROFESIONALIZMA U JAVNIM EMITERIMA

Javni elektronski mediji bi trebalo da unutar svojih kuća uspostave kodeks provođenja novinarskog posla i izdavačke neovisnosti o političkim stranama.

Bh. kontekst

Nezavisnost javnih RTV emitera u okviru Javnog RTV sistema BiH garantovana je članom 4. *Zakona o javnom radiotelevizijskom sistemu Bosne i Hercegovine.*

Pored već navedenih činjenica politizacije menadžmenta i finansijske ovisnosti, najveći nedostatak u djelovanju javnih servisa predstavlja njihovo fragmentiranje i odsustvo napretka u započetim reformama. Zbog zastoja unutar samih javnih emitera još nije formiran njihov četvrti član, Korporacija sistema, koji bi objedinio i učinio efikasnijim sve njihove potencijale, također kasni i proces digitalizacije javnih emitera. Ipak, etičke norme sadržane u *Kodeksu za uređivanje televizijskih i radio programa*, uglavnom se poštuju, jer njihovu primjenu kontroliše i po potrebi nameće Regulatorna agencija za komunikacije, RAK.

Sažetak odgovora/diskusije

Javni elektronski mediji trebali bi da unutar svojih kuća uspostave profesionalni *kodeks ponašanja* za svoje novinare, koji bi im garantovao nezavisnost od političkih uticaja, smatra dio ispitanika. Ostali tvrde da postoji problem primjene, da bi kodeks ponašanja trebalo da bude jedinstven za sve medije, a ne pojedinačan, te da bi se javni emiteri, umjesto kodeksa ponašanja, trebali pridržavati već postojećih pravila Regulatorne agencije, RAK-a.

Razlike u mišljenjima javile su se kada je u pitanju sadržaj i sam karakter takvog kodeksa ponašanja za javne medije. Takav jedan kodeks trebalo bi da se fokusira na veći nivo transparentnosti poslovanja i donošenja odluka i na kompetentnost osoba koje o tome odlučuju, a koja je trenutno podređena političkoj podobnosti, a ne stručnosti. Takav bi kodeks morao biti jasan i provodiv, i odnositi se na sve elektronske medije, a ne samo na javne emitere.

Mišljenja kako bi taj kodeks trebao da izgleda variraju:

- Kodeks bi trebalo da obezbijedi veći nivo transparentnosti poslovanja i donošenja odluka, a posebnu pažnju da obrati kompetentnosti, koja je trenutno podređena političkoj podobnosti.
- Osim principa postavljenih kao ideal, kodeks bi trebalo da sadrži i sankcije, on mora biti jasan i mora biti provodiv.
- Ključna stavka u kodeksu treba da bude nezavisnost djelovanja medija od političkih uticaja. Informisanje, a ne propaganda, treba da bude moto tog kodeksa.
- Kodeks bi trebalo da obuhvati sve, od toga koja je odgovornost novinara za informisanje javnosti u javnom servisu, do toga kako treba da se ponaša i u radno vrijeme i poslije radnog vremena.
- Kodeks bi trebao da važi za sve, da bude univerzalan, a RAK bi trebalo da prati, kontroliše i sankcioniše svaki prekršaj njegovih odredbi.
- Trebalo bi da se pogleda kako je to riješeno u drugim razvijenim demokratskim društvima u kojima javni emiteri nisu pod ovolikom kontrolom političkih aktera, kao u Bosni i Hercegovini.

Prijedlozi ispitanika

- Putem kontrole provođenja *Zakona o javnim nabavkama, tenderima i ostalom*, mogu se spriječiti pritisak i uticaj na medije političkih opcija putem finansiranja.
- Sve zavisi od političke volje, koja se može promijeniti samo kroz edukaciju i stvaranje jasne građanske svijesti o važnosti nezavisnih medija za razvoj demokracije. Ovdje se posebno izdvaja uloga javnih servisa koji bi morali biti predvodnici ovog procesa, konačno i bezuslovno postajući svjesni da su u službi javnosti, a ne u službi politike ili u službi međustranačkih obračuna. Mijenjanjem te političke volje, može se ostvariti očuvanje nezavisnosti medija kroz implementaciju zakonskog okvira, održavanje kontinuiteta i nezavisnosti regulatornih, odnosno samoregulatornih tijela, jačanje uloge ombudsmena u oblasti zaštite medijskih sloboda, te jačanje medijskih udruženja i solidarnosti među novinarima, pogotovo u tranzicijskim društvima kakvo je bosanskohercegovačko.
- Treba podržati univerzalan profesionalan kodeks, ali istovremeno i sankcionisanje. Treba izbaciti iz medija i iz medijske komunikacije sve ono što destruktivno djeluje na pojedinca i na ukupno javno mnijenje u BiH, jer se u BiH mora raditi na stabilizaciji političkih prilika. Niko neće doći u BiH i uložiti svoj kapital, dok se ne stabilizuju političke prilike u BiH, a mediji u tom procesu imaju fundamentalnu ulogu.
- Neovisnost bi se mogla postići jasnim kriterijima za članove upravnih i nadzornih odbora i programskih vijeća, i izborom uglednih javnih radnika i neovisnih eksperata na ta radna mjesta.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.21.	24	88,89%	0	0,00%	0	0,00%	3	11,11%	27

INDIKATOR 8.22: ODNOS DRŽAVE I PRIVATNIH MEDIJA

Privatne medije ne bi smjele voditi državne kompanije ili kompanije koje kontroliše država.

Bh. kontekst

Već je navedeno, postoji *Zakon o finansiranju političkih subjekata*, koji zabranjuje političkim kandidatima na izborima da imaju u svome vlasništvu elektronski mediji. Također, regulatorni principi u oblasti emitovanja postavljeni Zakonom o komunikacijama, između ostalog, predviđaju odvajanje i zaštitu RTV stanica od političke kontrole i manipulacije.

Sažetak odgovora/diskusije

Većinski dio ispitanika, 89%, se slaže oko toga da privatne medije ne bi smjele da vode državne kompanije ili kompanije koje kontroliše država, jer to potiskuje i profesionalizam i slobodu medija, ali većina tvrdi da to nije slučaj u BiH. Jedan je ispitanik mišljenja da se to formalno nekada ne primjeti, ali da ima mnogo neformalnih načina na koje se to radi. Jedan od primjera za to je kontrola medija kroz novac za oglašavanje. Također, jedno je mišljenje da se, zbog problema netransparentnosti, ne može jasno vidjeti koja je kompanija privatna a koja državna, a često se i privatni interesi predstavljaju kao javni.

Prijedlozi ispitanika

- Potrebno je napraviti ozbiljnu analizu kako bi se dobila precizna slika situacije o ovom pitanju.
- Putem kontrole provođenja *Zakona o javnim nabavkama, tenderima i ostalom* mogu se spriječiti pritisak i uticaj na medije političkih opcija putem finansiranja.

INDIKATOR 8.23: NESPOJIVOST POLITIČKIH I MEDIJSKIH FUNKCIJA

Članovi vlade ne bi trebalo da izvršavaju profesionalne medijske aktivnosti dok su na svom radnom mjestu, u uredu.

Bh. kontekst

Nezavisnost javnih RTV emitera u BiH garantovana je članom 4. Zakona o javnom radiotelevizijskom sistemu Bosne i Hercegovine, u kojem je jasno definisano da javni RTV servisi imaju uređivačku nezavisnost i institucionalnu autonomiju, što znači da političari ne mogu biti članovi upravnih odbora. Ovo je regulisano i Pravilom 41/2009 o javnim RTV stanicama RAK-a, kojim se, također, formalno onemogućava direktni uticaj politike na njihovo djelovanje. Već je i naveden Zakon o finansiranju političkih stranaka BiH kojim je onemogućeno političkim strankama da imaju u vlasništvu medije. Prema odredbama Zakona, takve osobe mogu od vlastite dobiti finansirati samo preduzeća koja se bave djelatnostima u vezi sa kulturom ili izdavaštvom.

Sažetak odgovora/diskusije

Mišljenja ispitanika o pitanju uticaja političara na medije su podijeljena. Jedan dio ispitanika, 43%, smatra da nije uredu da javni radnici pišu kolumne u medijima, dok drugi dio smatra da je to uredu samo pod uslovom da je to profesor ili stručnjak i piše o svojoj struci, 57%. U objašnjenju svojih stavova, jedan dio ispitanika smatra da političari imaju obavezu da informiraju javnost, ali da to treba da čine putem press konferencija i drugih vrlo jasnih formi komunikacije sa javnošću. Drugi dio misli da političari imaju pravo koristiti se medijima, ali da se to mora činiti pod tačno navedenim uslovima i da se mora napraviti jasna distinkcija između izvještavanja novinara i pisanja političara, kako kod čitalaca ne bi bilo zabune i kako bi oni mogli procijeniti da li je to u interesu javnosti ili je u pitanju politička propaganda.

Gotovo jednoglasno, 95%, ispitanici su potvrdili kako se u BiH može govoriti o zloupotrebi medija za promovisanje interesa određenih političara. Kao opasnost po novinarsku profesiju ispitanici su istakli slučajeve u kojima se novinari predstavljaju kao nezavisni, a u stvari rade za interes neke političke opcije, što je, smatraju jedni, u BiH čest slučaj (mada, ne samo u BiH, to je prisutno i u razvijenim demokratskim društvima). Dio odgovora sugerše da bi političari i predstavnici vlasti trebalo da koriste sopstvena sredstva i resurse za promociju svojih političkih pogleda i stavova, poput web stranica, blogova, stranačkih biltena, press - konferencija.

Prijedlozi ispitanika

- Političari bi trebali da izvještavaju javnost, to im je zadaća, ali da to treba da čine putem saopštenja, press - konferencija itd. Ako političari pišu u medijima, moraju napraviti jasnu distinkciju da je to njihovo pisanje, a ne pisanje profesionalnih novinara. Bilo bi poštenije da formiraju vlastiti blog i komuniciraju o svom trošku sa biračima.
- Vlasti treba da shvate kako mediji nisu njihovo privatno vlasništvo i da novinari imaju pravo da se bave onima koji su izabrani na vlast, koji su dobrovoljno pristali da predstavljaju građane i samim time budu stavljeni pod lupu javnosti.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.23.A.	17	56,67%	13	43,33%	0	0,00%	0	0,00%	30
8.23.B.	18	94,74%	1	5,26%	0	0,00%	0	0,00%	19

INDIKATOR 8.24: OTVORENOST JAVNE VLASTI PREMA MEDIJIMA

Vlada, Parlament i sudovi moraju biti otvoreni za medije na pošten i jednak način.

Bh. kontekst

Članom 10 *Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda*, predviđa mogućnost ograničavanja slobode izražavanja zbog zaštite autoriteta i nepristranosti sudstva u domaćoj praksi. U medijima se često prate sudski postupci, a o načinu tog praćenja postoje veoma različita mišljenja. Često mediji iznose neprimjerene ocjene o radu pravosuđa, a sa druge strane, sudovi i tužilaštva nisu dovoljno transparentni u svome radu i nekada su otvoreno neprijateljski raspoloženi prema medijima. Mediji imaju pravo, i obavezu, da prate sudske postupke i situaciju u pravosuđu i da o tome informišu javnost, ali je pitanje kako to činiti na način koji će biti profesionalan i odgovoran i neće narušavati integritet pravosudnog sistema.

U toku postupka glavni pretres je javan. Od otvaranja zasjedanja pa do završetka glavnog pretresa, postupajući sudija ili Vijeće koje vodi postupak, može u svako doba, po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranaka i branitelja (uvijek nakon njihovog saslušanja) isključiti javnost za cijeli glavni pretres ili za jedan njegov dio, ako je to u interesu državne sigurnosti ili ako je potrebno radi čuvanja državne, vojne, službene ili važne poslovne tajne, čuvanja javnog rada, zaštite morala u demokratskom društvu, osobnog i intimnog života optuženog ili oštećenog ili zaštite interesa maloljetnika ili svjedoka. Odluku o isključenju javnosti donosi postupajući sudija ili Vijeće za vođenje postupka, rješenjem koje mora biti obrazloženo i javno objavljeno.

Budući da je zakonima o krivičnom postupku u BiH predviđena javnost ovih procesa kao pravilo, a odsustvo javnosti taksativno nabrojano kao izuzetak, samoregulacijsko tijelo za štampane i online medije, Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, izdalo je *Preporuke za medijske izvještače sa sudova*, prema kojima javnost ima pravo da dobije pravovaljanu i profesionalnu informaciju o radu sudova, čineći vidljivim rad pravosudnih organa. Sudovi su ti koji uspostavljaju ravnotežu između ugleda i časti nekog funkcionera u pravosuđu i slobode štampe da izvještava o pitanjima od javnog interesa, i oni moraju odlučiti o tome šta je prioritet u demokratskom društvu. Ovo se odnosi, naravno, na slučajeve kada izražavanje zaista iskreno teži da doprinosi javnoj raspravi o sudstvu i slabostima pravosudnog sistema, a ne kad se radi o grubim napadima na sudije i tužioce zbog činjenice da se nekome ne sviđaju njihove odluke, ili zbog želje da se utiče na sudski postupak, što je, na žalost, veoma čest slučaj u Bosni i Hercegovini.

Pored toga se novinari često žale da im se dvostruko onemogućava izvještavanje sa sudova: ne mogu komentarisati postupke koji su u toku, kao ni prvostepene presude, kako time ne bi mogli uticati na sud u toku postupka, a potom, kada se konačno donese pravosnažna presuda za neki predmet, onda se ističe da se ne mogu komentarisati pravosnažne presude. S tim u vezi, Evropski sud u Strazburu je u nekoliko odluka naglasio da sudovi ne funkcionišu u vakuumu i da javna diskusija o sudskim odlukama, kao i kritika ishoda sudskih postupka, ne mogu biti zabranjeni.

Sažetak odgovora/diskusije

Većina ispitanika, 88%, je mišljenja da Vlada, Parlament i sudovi nisu otvoreni za medije na jednak način. Najviše primjedbi novinara stiglo je na adresu Parlamenta, koji jeste otvoren za medije, štaviše, političari se „utrkuju“ za davanje izjava za medije, ali su veoma selektivni u izboru medija: za neke medije su apsolutno otvoreni, za neke u granicama moranja, a neki od medija su na „crnoj listi“ i za njih neki političari nisu voljni davati izjave. Po principu reciprociteta, određeni političari se služe određenim novinarima ili medijima kako bi u javnost slali svoje poruke, dok, s druge strane, ti isti mediji naviknu da uvijek od istih političara uzimaju izjave, tako da njihovi izvještaji ostaju ograničeni i jednostrani. Također, većina ispitanika, 89%, tvrdi da ima mnogo primjera različitog pristupa medijima od pravosudnih institucija, dok samo jedan ispitanik tvrdi da to nije slučaj. Jedan ispitanik smatra da bi trebalo izvršiti detaljnu analizu situacije, jer nema dovoljno statistike da bi se tako nešto olako procijenilo.

Prijedlozi ispitanika

- Ključno za jednu državu i medije jeste otvorenost javnih institucija prema javnosti, a to znači i prema medijima jer su mediji sredstvo komuniciranja i povezivanja tih javnih institucija i građana. Javne institucije moraju biti jednako otvorene prema svim medijima, bez obzira na tip vlasništva u medijima ili na to iz kojeg dijela BiH je određeni medij koji traži informacije. Svi mediji se moraju ravnopravno tretirati.
- Vlasti treba da shvate kako mediji nisu njihovo privatno vlasništvo i da novinari imaju pravo da se bave onima koji su izabrani na vlast, koji su dobrovoljno pristali da predstavljaju građane i samim time budu stavljeni pod lupu javnosti.
- Aktuelna političko - ekonomska scena u BiH je podijeljena po gotovo svim segmentima, to je realnost u kojoj živimo. Ipak, novinari bi trebali identifikovati barem minimum zajedničkih interesa i zahtijevati njihovu zaštitu po osnovama zajedničkog djelovanja prema svim akterima u oblasti medija.
- Veliki je problem i zatvorenost vlada, posebno u manjim sredinama, od kojih uglavnom dolaze pismena saopštenja, i nema press - konferencija niti direktnog suočavanja sa novinarima.
- Ko želi biti u sudstvu, ne smije biti član političke opcije.
- Da bi se imala realnija slika dešavanja u sudstvu, pristup medija treba da bude više argumentovan i hladan, a ne senzacionalistički, kakav je sada. Treba omogućiti pristup svima, sa ograničenjem u smislu vrijeđanja i provociranja, treba postavljati korektna i profesionalna pitanja, ali ne može biti bezgranična sloboda novinara, budući da se mora imati na umu zaštita sudskog postupka u toku.

- Postoji problem komunikacije sa sudijama. Vijeće za štampu u BiH već nekoliko godina radi treninge edukacije sudija i novinara i mali pomaci u tom smislu su postignuti. Međutim, trebalo bi pronaći stalne izvore finansiranja za zajedničku edukaciju novinara i sudija, o principima rada medija i sudova, s treninzima praktične obuke za novinare i sudije; za sudije kako da se pripremaju i daju intervju, i kako da na najbolji način komuniciraju sa novinarima i javnošću, a za novinare kako da, u interesu javnosti, prate i izvještavaju o radu sudova u BiH.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.24.A	1	4,00%	22	88,00%	1	4,00%	1	4,00%	25
8.24.B	16	88,89%	1	5,56%	1	5,56%	0	0,00%	18
8.24.C	6	40,00%	9	60,00%	0	0,00%	0	0,00%	15

INDIKATOR 8.25: MEDIJSKA SAMOREGULACIJA

Trebao bi postojati sistem samoreguliranja medija, uključujući i pravo na repliku i ispravku ili izvinjenje novinara na dobrovoljnoj osnovi. Mediji bi morali uspostaviti svoja vlastita samoregulatorna tijela, kao što su komisije za žalbe ili ombudsmene i odluke takvih tijela bi trebalo implementirati. Ovakve mjere trebalo bi pravno registrirati na sudu.

Bh. kontekst

Samoregulacija medija se uspješno primjenjuje u Bosni i Hercegovini od 2001. godine. Trend je da u sedmičnim novinama urednici izdvajaju posebne stranice namijenjene reagiranjima i demantijima čitatelja, dok u dnevnim novinama, sa izuzetkom dva lista, „Oslobođenje“ i „Večernji list“, nemaju takve stranice, ali se demantiji objavljuju, uglavnom, u rubrikama u kojima su objavljeni i tekstovi na koje su žalbenici ulagali demanti. Od prije dvije godine samoregulacija se primjenjuje i u online medijima u BiH. Većina njih sada objavljuje reagiranja i demantije posjetitelja, a u nekoliko slučajeva objavljena su i izvinjenja osobama o kojima je bila objavljena pogrešna informacija.

Za ovu oblast nadležno je Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, kao samoregulatorno tijelo za štampane i online medije, koje postoji od 2001. godine i kroz svoj rad teži da podigne nivo profesionalnog izvještavanja, i omogući čitaocima štampanih i posjetiteljima online medija da zaštite svoje pravo na istinu, putem slanja žalbi na netačno izvještavanje.

Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini je uspostavljeno kao izraz volje novinara i predstavnika štampanih medija da sami regulišu profesionalne standarde unutar svoje branše, uspostavljajući pravila i principe profesije i svoga rada, usvajanjem demokratskih principa samoregulacije medija. Uspostavom Vijeća za štampu u BiH građanima je omogućeno da se obrate ovom nezavisnom tijelu kada god primijete neprofesionalno izvještavanje u štampanim i online medijima ili kada su oni lično predmetom netačnog ili manipulativnog izvještavanja, uz slanje ispravki pogrešnih navoda i pokretanjem žalbi, na koje dobijaju besplatna i brza rješenja. Pravo na demanti jedno je od osnovnih prava koje Vijeće za štampu nastoji osigurati građanima u BiH. Putem medijacije, odnosno posredovanjem kod redakcije koja je objavila sporni sadržaj, Vijeće insistira da se čuje glas i „druge strane“. Također, donoseći odluke o eventualnom kršenju *Kodeksa za štampu BiH*, ukazuje na određene nepravilnosti u izvještavanju i daje preporuke na koji način ispraviti ili ublažiti nastalu štetu. Značajan je i veliki napredak u broju žalbi građana, što pokazuje da je vremenom svjesnost građana o svome pravu na reagovanje povećana i da je opravdano postojanje ovog medijskog samoregulatornog tijela. Objavljivanjem reagovanja ili demantija žalbenika, mediji značajno smanjuju tužbe građana na medije i novinare po *Zakonu o zaštiti od klevete*.

Kao preduslov za uspostavu samoregulatornog tijela, udruženja novinara iz BiH su u aprilu 1999. godine usvojila jedinstveni *Kodeks za štampu BiH*, koji je, u međuvremenu, nekoliko puta unapređivan i dopunjavan. Kodeks je baziran na evropskoj praksi, zakonima i Ustavu BiH, i sadrži dijelove najbitnijih etičkih odredbi, preporuka i odluka EU. Potpisivanjem *Kodeksa za štampu BiH*, urednici medija su prihvatili skup etičkih pravila i propisa koje novinari treba da poštuju i primjenjuju u svakodnevnom radu. Ukoliko čitalac određenog medija smatra da je Kodeks prekršen, on može da postupi po žalbenoj proceduri Vijeća za štampu u BiH i da pisanim putem uputi demanti redakciji medija koji je objavio članak. Bitno je da demanti bude precizan i da se odnosi na konkretne navode u originalno objavljenom članku na koji se žalba odnosi. Ukoliko redakcija ne objavi demanti, žalbu razmatra *Žalbena komisija* Vijeća za štampu, koja odlučuje o validnosti žalbe. *Komisija* svoje odluke objavljuje na stranici Vijeća za štampu u BiH www.vzs.ba, s preporukom mediju da objavi tu odluku. Postoje mnoga mišljenja da samo objavljivanje odluka i upućivanje preporuka nije dovoljno učinkovito, te da bi Vijeće za štampu u BiH trebalo da ima ovlaštenja da sankcioniše medije koji prekrše *Kodeks za štampu BiH*. S druge strane, izricanjem kazni prekršio bi se princip samoregulacije.

U zakonskom okviru, na oblast samoregulacije medija odnose se članovi 8 *Zakona o zaštiti od klevete FBiH* i *Zakona o zaštiti od klevete RS-a*, pod nazivom „Obaveza ublažavanja štete“. Član 8 *Zakona FBiH* kaže da je „oštećeni dužan da poduzme sve potrebne mjere da ublaži štetu uzrokovanu izražavanjem neistinite činjenice, a naročito da štetniku podnese zahtjev za ispravku tog izražavanja“. Član 8. *Zakona o zaštiti od klevete RS-a* kaže: „Tužilac u smislu ovog zakona poduzima sve potrebne mjere da ublaži svu štetu uzrokovanu navodnim klevetničkim izražavanjem, a naročito uključujući zahtjev za ispravku koji upućuje tuženom“.

Sažetak odgovora/diskusije

91% ispitanika je upoznato sa sistemom samoregulacije, odnosno sa radom Vijeća za štampu u Bosni i Hercegovini, ali samo 33% njih je imalo uvid u to kako u praksi funkcioniše *Žalbena komisija* Vijeća za štampu u BiH. Veoma rijetki su ispitanici imali negativno mišljenje o radu Vijeća, dok ostali podržavaju rad ove organizacije, ali su mišljenja oko njegove učinkovitosti i primjene samoregulacije u Bosni i Hercegovini podijeljena. Jedan dio ispitanika tvrdi da ovaj sistem sasvim dobro funkcioniše u BiH, jer je samoregulacija odličan sistem vođenja osnovnih pravila ponašanja i poštovanja etičkih načela i profesionalnih standarda, te da se BiH ubraja u rijetke zemlje sa dobrim osnovama samoregulacije. Kao ograničenje samoregulacije navedene su teškoće dokazivanja povreda pravila i zakona iz ove oblasti, zbog njihovog nepreciznog definisanja, kao i nedostatak minimuma ekonomske stabilnosti, bez čega se urednici i novinari ne mogu boriti za svoja prava iz straha od ugrožavanja vlastite egzistencije. Također, nekoliko ispitanika je istaklo da javnost nije dovoljno informisana o radu Vijeća. Neki su istakli kako Vijeće za štampu nema ovlaštenja da izriče sankcije, a samo donošenje i objavljivanje odluka o kršenju profesionalnih standarda nije dovoljno za promjenu nabolje u medijima. Dio ispitanika je mišljenja da su samoregulatorni rad Vijeća za štampu i principi za koje se zalaže predviđeni za jedno uređeno demokratsko društvo, od kojeg je BiH još daleko.

Pozitivni primjeri učinkovitosti samoregulacije u BiH su: porast žalbi građana, kvalitet upućenih žalbi u kojima se citiraju prekršeni članovi *Kodeksa za štampu BiH*, povećan broj objavljenih demantija i reagovanja, u odnosu na prve godine rada samoregulacijskog tijela u BiH, postojanje posebnih rubrika i stranica za žalbe i reagovanja u nekim sedmičnim i dnevnim štampanim izdanjima, proširivanje samoregulacije i na online medije. Također, veoma pozitivan pokazatelj je i činjenica da sudije, u procesima po kleveti protiv medija, sve češće provjeravaju tužitelje medija da li su prije tužbe ispoštovali član 8 *Zakona o zaštiti od klevete* i tražili ispravku pogrešnih navoda prije podnošenja tužbe.

Prijedlozi ispitanika

- Građane i građanke BiH trebalo bi educirati o postojanju *Žalbene komisije Vijeća za štampu u BiH*, naučiti ih kako da koriste njene kapacitete, kako da upute žalbe, reaguju na napise u štampanim i online medijima. Jedan od prijedloga je i da bi se mogle „uključiti i vjerske zajednice, jer religijske vođe mogu razgovarati sa članovima svojih kongregacija“.
- Jedan ispitanik smatra da, kada bi svi mediji prihvatili i podržali Vijeće za štampu, onda bi samoregulacija djelovala efikasnije.
- Ponovno treba uspostaviti institucije Ombudsmena za medije.
- Ideja da mediji sami osnuju svog redakcijskog ombudsmena nije loša, ali u uvjetima Bosne i Hercegovine, ni ekonomski niti profesionalnom zrelošću, mediji još nisu spremni za to.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.25.B	20	90,91%	2	9,09%	0	0,00%	0	0,00%	22
8.25.C	5	33,33%	10	66,67%	0	0,00%	0	0,00%	15

8.25.B. Odgovor je 'DA' ako je ispitanik imalo upoznat sa sistemom samoregulacije.

INDIKATOR 8.26: ZAŠTITA NOVINARA OD KORUPCIJE

Novinari bi trebali da postave svoje vlastite profesionalne kodekse rada i primjenjivati ih u potpunosti. Novinari bi trebali da svojim gledateljima ili čitateljima obznane bilo kakve političke ili finansijske interese, kao i bilo kakvu saradnju sa državnim tijelima, kao što je npr. vojno novinarstvo.

Sažetak odgovora/diskusije

Rijetki su ispitanici znali navesti primjer gdje su novinari objavili svoje finansijske interese, to se uglavnom odnosilo na izvještavanje o finansijskim dobitima i otkrivanje izvora tih sredstava.

Manje od polovine ispitanika, 43%, smatra da apsolutno nije uredu da novinari ili vlasnici medija idu na plaćene događaje koje sponzorišu kompanije, institucije ili turističke agencije i onda objavljuju informativne sadržaje o tim događajima. No, to je, dosta, česta pojava ne samo u medijima nego i u mnogim drugim oblastima (npr. ljeekarskoj struci). Ostatak ispitanih, 57%, je mišljenja da su takva putovanja opravdana ukoliko novinari zadrže objektivnost i profesionalnost, i ne izgube kritički odnos prema organizatoru, te ukoliko se jasno naglasi da je izvještavanje marketinškog karaktera, ako je to slučaj. Ne može se isto tretirati medijsko pokrivanje sportske reprezentacije i farmaceutske kompanije kojoj je to pozitivna promocija u medijima.

Veći dio ispitanika, 76%, se složilo da nije uredu da novinari primaju poklone od javnih kompanija, vladinih dužnosnika i političara, što je česta pojava u Bosni i Hercegovini, te da je to vid korupcije i da bi takvo ponašanje trebalo zabraniti pravilima. Znatno manji dio ispitanika, 24%, smatra da je prihvatljivo da novinari primaju poklone, ali pod striktnim uslovom i da imaju veliki nivo samokontrole, tako da taj poklon ne utiče na njihovu objektivnost, te da se odredi maksimalna vrijednost poklona kojeg novinar smije uzeti.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.26.B	12	57,14%	9	42,86%	0	0,00%	0	0,00%	21
8.26.C	4	23,53%	13	76,47%	0	0,00%	0	0,00%	17

8.26.B. Svaki odgovor DA podrazumijeva uslov da pri tome novinar ostane nepristran i profesionalan.

8.26.C. DA, ali da ih poklon ne čini manje objektivnim.

INDIKATOR 8.27: PERIODIČNI IZVJEŠTAJI VLASTI O STANJU MEDIJSKIH PRAVA

Nacionalni parlamenti trebalo bi da rade periodične izvještaje o medijskim slobodama u svojim zemljama, bazirane na gore navedenoj listi principa i međusobno diskutuju o njima na evropskom nivou.

Bh. kontekst

U Bosni i Hercegovini se rade procjene medijskih sloboda, koje daju Transparency International i druge nevladine organizacije, ali parlament BiH niti Vlada BiH do sada nisu radili takve procjene.

Sažetak odgovora/diskusije

Većina ispitanika, 80%, je dalo odgovor „ne“, 20% je odgovorilo sa „ne znam“. Nikome nije poznato da se Parlament, na bilo kojem nivou vlasti, bavi procjenama medijskih sloboda i prava novinara, niti da postoji ijedan domaći izvještaj o tome. Mišljenja su da vlasti to ne interesuje, jer se više bave uređivačkom politikom medija, što nije po zakonu, i finansijskim izvještavanjem, te svojom vlastitom zastupljenošću u medijima.

Dio ispitanika, 57%, mišljenja je da bi Parlament trebalo da se očituje o indikatorima sadržanim i analiziranim u ovom dokumentu, sa ciljem da se usvoji, ne deklarativni, već jedan dokument koji bi bio obavezujući za sve, koji bi se primjenjivao u praksi i koji bi se stalno dorađivao. Jedan ispitanik smatra da bi Parlament redovno trebalo da zasjeda i diskutuje o ovoj temi, i da nakon svakog zasjedanja ostane trag u vidu dokumenta, rezolucije i odluke. Drugi dio ispitanika, 43%, je mišljenja da ne bi bilo demokratski da se Parlament zvanično očituje o ovom pitanju, niti da se bilo šta usvaja, već bi trebao da ovoj temi redovno posvećuje pažnju na manje formalni način, kao što je diskusija s novinarima, urednicima, gdje bi se ostvarila obostrana komunikacija u cilju poboljšanja medijskih sloboda.

Prijedlozi ispitanika

- Treba organizirati Dan medija u Parlamentu, kada bi se poslanici iz Parlamenata sastajali sa urednicima medija i u međusobnoj komunikaciji razmijenili mišljenja, u cilju poboljšanja komunikacije.
- Analize primjene indikatora Vijeća Evrope bi trebalo da rade medijski stručnjaci, a njihov izvještaj obavezno treba da prođe kroz parlamentarnu procedure, jer time dobija neku vrstu javne verifikacije.
- Bilo bi jako važno za društvo da se Parlament BiH, kao najviši zakonodavni organ u državi, izjasni o jednoj od ključnih pretpostavki u društvu, a to je kako funkcionišu mediji i novinarstvo u javnom prostoru BiH, to je nešto bez čega je nezamisliv razvoj demokratije u jednoj državi. Ovoj temi se treba posvećivati redovna pažnja, da se utvrdi gdje je deficit u medijskim slobodama, ako ga ima, ili ako nešto treba korigovati unatrag u radu, i treba da o tome postoji dokument, rezolucija, odluka.
- Eksperti treba da rade analize i izvještaje, a Parlament da obezbijedi mehanizme za provođenje preporuka.

	DA	%	NE	%	Nema Statistike	%	Ne zna/Neutralan	%	Broj Odgovora
8.27.A	0	0,00%	12	80,00%	0	0,00%	3	20,00%	15
8.27.B	0	0,00%	11	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	11
8.27.C	12	57,14%	9	42,86%	0	0,00%	0	0,00%	21

SPISAK UČESNIKA PRVOG

„IZVJEŠTAJA U SJENI“

analize slobode medija u Bosni i Hercegovini

po Indikatorima Vijeća Evrope

Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini i Udruženje BH Novinari, uz podršku organizacije Civil Rights Defenders, CRD, tokom 2011. godine radili su istraživanja i analize procjene slobode medija u BiH, na temelju *Indikatora* za procjenu medijskih sloboda Vijeća Evrope, u zemljama članicama VE. Urađene su fokus grupe, obavljene su stručne analize i brojni intervjui, desk istraživanja i ankete, uz završni sastanak i završnu analizu jedne ekspertne grupe. Sav materijal svrstan je u transkripte koji su sistematski uvršteni u analizu procjene slobode medija u Bosni i Hercegovini. Slijedi spisak učesnika u izradi ovog prvog *Izveštaja u sjeni*:

FOKUS GRUPA SARAJEVO:

- Ahmed Burić, slobodni novinar, portal Radio Sarajevo
- Alma Čardžić, članica stranke Radom za boljitak, ekonomista po struci
- Borka Rudić, Generalna tajnica Udruženja/udruge BH Novinari, BHN
- Čedo Ševarika, predstavnik Demokratske partije Dragana Čavića, Banja Luka
- Dunja Jelovac, potpredsjednica Naše stranke, drugi mandat
- Hafeza Sabljaković, zastupnica u Zastupničkom domu Parlamenta FBiH, Demokratska narodna zajednica - DNZ, izborna jedinica Unsko - sanskog kantona, Općina Cazin, po struci doktor medicine, peti mandat u Parlamentu FBiH
- Ismeta Dervoz, zastupnica stranke Savez za bolju budućnost - SBB BiH u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH
- Katica Čerkez, zastupnica u Zastupničkom domu Parlamenta FBiH, drugi mandat, predsjednica Povjerenstva za jednakopravnost spolova u istom Domu
- Ljiljana Zurovac, Izvršna direktorica Vijeća za štampu u BiH
- Natalija Bratuljević, Projekt menadžerica organizacije CRD, Civil Rights Defendersa za RS, BiH i CG
- Nataša Krsman, novinarka dnevnog lista Nezavisne novine, redakcija u Sarajevu
- Rubina Čengić, novinarka magazina Start BiH
- Slavica Josipović, zastupnica u Zastupničkom domu Parlamenta FBiH, Hrvatska demokratska zajednica 1990 - HDZ 1990
- Suzana Stambol, urednica i producentica u Informativnom programu BHT
- Veso Vegar - glasnogovornik i član Predsjedništva HDZ 1990

FOKUS GRUPA MOSTAR:

- Alija Tanović, predsjednik Nevladine organizacije Udruženje penzionera, penzioner, Hercegovačko - neretvanski kanton
- Amer Toskić, predsjednik Sindikata grafičkih, izdavačkih i medijskih radnika Bosne i Hercegovine
- Antonio Šajin, izvršni direktor Radija Dobre Vibracije
- Borka Rudić, Generalna tajnica Udruženja BH Novinari
- Dalibor Božić, suvlasnik Radija Dobre Vibracije
- Dalibor Drlje, novinar i urednik rubrike Mostar u „Dnevnom listu“
- Edisa Demić, glasnogovornica Nevladine organizacije „Novi put“
- Faruk Kajtaz, predsjednik Regionalnog centra Udruženja BH Novinari
- Ivanka Džajić, direktorica i glavna urednica Radio-stanice Čapljina
- Ivica Šimunović, bivši urednik Radija Herceg-Bosna
- Josip Blažević, novinar, bez profesionalnog angažmana u vrijeme ove fokus grupe
- Ljubo Kovač, bivši glavni urednik Radio-stanice Posušje
- Mijo Kelava, bivši urednik Radija Herceg-Bosna
- Milan Vego, prodekan studijske grupe Politologija, angažovan na studiju novinarstva, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
- Miroslav Landeka, novinar dnevnog lista Slobodna Dalmacija
- Nevres Dedić, novinar i urednik Crne hronike „Dnevno lista“
- Semina Ajvaz, asistentica na Fakultetu humanističkih nauka Univerziteta „Džemal Bijedić“
- Teo Balić, novinar i urednik muzičko-revijalnog programa Radija studio 88
- Zlatko Serdarević, urednik za kulturu Radiotelevizije Mostar

FOKUS GRUPA BANJA LUKA:

- Aleksandar Trifunović, novinar, Nevladina organizacija Centar za informativnu dekontaminaciju - CID
- Aleksandar Živanović, konsultant
- Dalibor Đekić, pomoćnik direktora za marketing dnevnog lista „Fokus“
- Desanka Rađević, političarka, članica Udruženja „Žena i porodica“, Gradiška
- Enes Osmančević, Dr.sc. docent, šef Katedre za Žurnalistiku Filozofskog fakulteta, Univerzitet Tuzla
- Ljiljana Zurovac, Izvršna direktorica Vijeća za štampu u BiH
- Milan Šutalo, glavni i odgovorni urednik portala dnevnik.ba
- Miodrag Živanović, prof. dr, Filozofski fakultet, Univerzitet Banja Luka
- Nada Arsenić, sutkinja Okružnog suda Doboju
- Nataša Tešanović, direktorica Alternativne televizije, ATV, Banja Luka
- Nikola Bašić, poslanik Saveza nezavisnih socijaldemokrata, SNSD, Narodna skupština RS
- Predrag Nikolić, predsjednik Centra za stratešku saradnju, Banja Luka
- Srđan Mazalica, poslanik SNSD-a u Narodnoj skupštini RS
- Tanja Topić, Mr. političkih nauka, politička analitičarka, naučna saradnica Fondacije Friedrich-Ebert-Stiftung u Bosni i Hercegovini, FES BiH
- Tatjana Duronjić, Dr.sc., profesorica na Fakultetu političkih nauka, odsjek za Žurnalistiku, Univerzitet Banja Luka

STRUČNE ANALIZE:

- Besima Borić, predsjednica Foruma sindikalnih aktivista, aktivistica Socijaldemokratske partije - SDPBIH i zastupnica u Zastupničkom domu Parlamenta FBiH
- Dunja Mijatović, predstavnik OSCEa za slobodu medija
- Helena Mandić, pravnik, Regulatorna agencija za komunikacije, RAK
- Ljiljana Zurovac, Izvršna direktorica Vijeća za štampu u BiH
- Mehmed Halilović, Medijski ekspert, i bivši zamjenik Ombudsmana za medije FBiH
- Mladen Srdić, sudija Ustavnog suda Federacije BiH
- Nada Dalipagić, advokatica, Mostar, Dopredsjedavajuća *Žalbene komisije* Vijeća za štampu u BiH
- Nevenka Mitrić, sutkinja Okružnog suda u Banjoj Luci
- Vera Jovanović, pravnik, predsjednica Helsinškog komiteta za ljudska prava u BiH i bivša ombudswomen Federacije BiH

INTERVJU:

- Aid Smajić, prof. dr. na Fakultetu Islamskih nauka Sarajevo
- Aleksandar Trifunović, urednik portala Buka, Banja Luka
- Amer Toskić, predsjednik Sindikata grafičkih, izdavačkih i medijskih radnika Bosne i Hercegovine
- Anđelko Kozomara, glavni i odgovorni urednik dnevnog lista Euro Blic, Banja Luka
- Dejan Jazvić, novinar i urednik sarajevske redakcije „Večernjeg lista“, član UO Vijeća za štampu u BiH
- Dika Bejdić, novinarka i bivša direktorica Radiotelevizije Unsko - sanskog kantona, RTV USK
- Dino Lolić, vlasnik TNT radija, Travnik
- Dragica Vukalo, novinarka Radiotelevizije Republike Srpske, RTRS
- Duška Jurišić, Mr. žurnalističkih nauka, novinarka i bivša urednica Informativnog programa Federalne televizije, FTV
- Dženana Alađuz, direktorica Nevladine organizacije Info House
- Edisa Šikalo, službenica za žalbe u Vijeću za štampu u BiH
- Eldin Karić, urednik portala žurnal.info, Sarajevo
- Ljubo Kovač, predsjednik Udruge hrvatskih novinara u BiH
- Mirza Huskić, predsjednik Samostalnog sindikata uposlenika javnih RTV servisa
- Mladen Srdić, sudija Ustavnog suda Federacije BiH
- Nada Ler - Sofronić, prof. dr, psihologinja, direktorica Centra Žena i društvo, Zamjenica Predsjedavajućeg *Žalbene komisije* Vijeća za štampu u BiH
- Nermina Zaimović - Uzunović, Dr.sc., poslanica u Parlamentu BiH, profesorica na Univerzitetu Zenica
- Pejka Medić, predsjednica Sindikata RTRS-a
- Radoslav Ivanković, vlasnik Radio Korone iz Trebinja
- Reuf Herić, predsjednik Upravnog odbora Asocijacije privatnih radio i TV stanica BiH i vlasnik radio stanice Q u Visokom i u Zenici
- Rubina Čengić, novinarka magazina Start, Sarajevo
- Sekula Popović, predsjednik Sindikata medija i grafičara RS-a
- Senada Čumurović, Mr., direktorica BH Radija 1
- Suzana Rađen - Todorić, urednica Informativnog programa BN Televizije, i predsjednica Udruženja novinara RS
- Svetlana Cenić, Dr.sc. docentica ekonomskih nauka
- Tanja Topić, Mr. političkih nauka, politička analitičarka, naučna saradnica Fondacije „Friedrich - Ebert - Stiftung“ u Bosni i Hercegovini, FES BiH
- Tatjana Duronjić, Dr.sc.docentica, prof. na Studiju žurnalistike i komunikologije Filozofskog fakulteta, Univerzitet Banja Luka

EKSPERTNA GRUPA:

- Borka Rudić, prof. filozofije, Generalna tajnica Udruženja/udruge BHN
- Ljiljana Zurovac, dip. Teatrolog i dipl. Komparativist, Izvršna direktorica Vijeća za štampu u BiH
- Mehmed Halilović, dipl. pravnik, Medijski ekspert, bivši zamjenik Ombudsmana za medije FBiH
- Miodrag Živanović, prof. dr., prof. na Filozofskom fakultetu, Univerzitet Banja Luka, i Predsjedavajući *Žalbene komisije* Vijeća za štampu u BiH
- Nada Arsenić, sutkinja Okružnog suda Doboj, i Članica *Žalbene komisije* Vijeća za štampu u BiH
- Nada Dalipagić, advokatica iz Mostara, i Dopredsjedavajuća *Žalbene komisije* Vijeća za štampu u BiH
- Davor Marko, Mr. iz oblasti demokracije i ljudskih prava
- Radmila Čokorilo, Dr. docentica političkih nauka, prof. na Fakultet Političkih nauka, odsjek za Žurnalistiku, Univerzitet Banja Luka
- Radenko Udovičić, Dr.doc. žurnalističkih nauka, Direktor Media Plan Instituta i prof. na Fakultetu Humanističkih nauka, Univerzitet Džemal Bijedić Mostar
- Saša Madacki, dipl. Komparativist i dipl. Bibliotekar, Centar za ljudska prava
- Vedada Baraković, Dr.sc.doc. žurnalističkih nauka, prof. na Filozofskom fakultetu, odsjek za Žurnalistiku, Univerzitet Tuzla

AUTORI, ORGANIZATORI I SARADNICI U IZRADI ANALIZE:

- Borka Rudić, Generalna tajnica Udruženja/udruge BH Novinari
- Ljiljana Zurovac, Izvršna direktorica Vijeća za štampu u BiH
- Davor Marko, Mr. iz oblasti demokracije i ljudskih prava
- Zlatko Jakšić, dipl. ekonomista, Projekt asistent u Vijeću za štampu u BiH
- Isabella Kurkowski, Mr. komunikologije, Stručna savjetnica za medije, Center for International Migration and Development, CIM, SR Njemačka
- Rasmira Pjevović, Tehnička sekretarica Vijeća za štampu u BiH
- Adis Šušnjar, Novinar, koordinator Linije za pomoć Udruženja/udruge BH Novinari
- Alena Beširević, Novinarka, Udruženje/udruge BH Novinari
- Arman Fazlić, Web asistent, Udruženje/udruge BH Novinari
- Šejla Adžanela, Asistentica za finansije, Udruženje/udruge BH Novinari

AUTORI FORME I METODOLOGIJE FINALNE VERZIJE IZVJEŠTAJA:

- Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini
- BHN, Udruženje/udruge BH novinari

Izveštaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu

Izveštaj rađen prema Indikatorima za procjenu medijskih sloboda Vijeća Europe

Urednice: Ljiljana Zurovac i
Borka Rudić
Suradnici: Davor Marko, Mr.sc.
Zlatko Jakšić, dipl. ekonomist
Izdavači: Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini i
Udruženje/udruga BH novinari, BHN
Lektorice: prof. Jasminka Šantić i prof. Biljana Handžo
Prevod na engleski jezik: prof. Senada Kreso

Prvo izdanje

Besplatni primjerak

Tiraž: 500

Grafički koncept, oblikovanje i štampa: Amos Graf d.o.o. Sarajevo

 VIJEĆE ZA ŠTAMPU
u Bosni i Hercegovini
samoregulacijsko tijelo za štampare i on-line medije

Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini

www.vzs.ba

info@vzs.ba

+ 387 (0)33 272 270

Udruženje/udruga BH novinari, BHN

www.bhnovinari.ba

bhnovinari@bhnovinari.ba

+ 387 (0)33 223 818

Sarajevo, 2012. godine

Copyrights©2012 Vijeće za štampu u BiH i Udruženje/udruga novinara BiH, BHN

Publikacija realizovana uz podršku Švedske agencije za međunarodni razvoj - SIDA

Civil Rights Defenders, CRD

Sarajevo, 2012. godine

Copyrights©2012 Vijeće za štampu u BiH i Udruženje/udruga novinara BiH, BHN

Publikacija realizovana uz podršku Švedske agencije za međunarodni razvoj - SIDA
Civil Rights Defenders, CRD

